

Infokom

GLASNIK VANJSKOTRGOVINSKE/SPOLJNOTRGOVINSKE KOMORE BOSNE I HERCEGOVINE

WWW.KOMORABIH.BA

BROJ 87 • GODINA XVI • JULI/SRPANJ 2023.

BESPLATAN PRIMJERAK

AKTIVNOSTI KOMORE - MEĐUNARODNA SARADNJA

VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA • KOMORSKI INVESTICIONI FORUM ZB • EDUKACIJA
STANDARDI • TRANSPORT • SAJMOVI U INOSTRANSTVU • EEN MREŽA • INDUSTRIJA 4.0

Izdavač:

VANJSKOTRGOVINSKA /
SPOLJNOTRGOVINSKA
KOMORA BOSNE I
HERCEGOVINE

Adresa:

Branislava Đurđeva 10
71000 Sarajevo

Uređivački kolegij:

Zdravko Marinković, predsjednik
Nihad Bajramović
Mirko Bošković
Momčilo Komljenović
Enes Ališković
Ognjenka Lalović
Boris Marković
Aida Kapičija

Kontakt:

Aida Kapičija
Tel: +387 33 566-272
Fax: +387 33 214-292
E- mail:
aida.kapicija@komorabih.ba
<http://www.komorabih.ba>

Dizajn i priprema:

Engin Mešanović

BESPLATAN PRIMJERAK

Sadržaj

- 4** MEĐUNARODNA SARADNJA
- 8** SARADNJA BIH – NR KINA
Promocija bh. potencijala
na sajmu CHINA-CEEC EXPO
2023
- 10** Predstavljanje BiH je prilika
za razvoj i poboljšanje
saradnje
- 12** MEĐUNARODNI SAJMOVI
Sajam namještaja i interijera
imm 2023 u Kelnu -
Kompanije iz BiH ostvarile
preko 200 kontakata sa
partnerima iz 43 zemlje
- 14** Sajam slatkiša i grickalica
ISM 2023 - Unapređenje
izvoznih poslova bh.
kompanija konditorske
industrije
- 16** KOMORSKI INVESTICIONI
FORUM ZAPADNOG
BALKANA
- 22** ANALIZA
Pregled spoljnotrgovinske
razmjene BiH sa svijetom za
period I-IV 2023/I-VI 2022.
- 28** Stanje i izazovi u sektoru
pčelarstva i meda u Bosni i
Hercegovini
i Evropskoj uniji
- 32** Vinska cesta Hercegovine –
Skrivena strana Mediterana
- 34** STANDARDI
Priprema MSP-a za uvođenje
standarda kvaliteta u MSP-e
s ciljem internacionalizacije
preduzeća
- 36** Unapređuje li se
internationalizacija
standardizacijom?
- 38** Prva međunarodna
konferencija logistike u
Bosni i Hercegovini
- 40** TRANSPORT
Vrijeme je novac
- 43** 100 NAJVEĆIH
Počela kampanja za izbor
100 najvećih kompanija u
Bosni i Hercegovini
- 46** EDUKACIJA
FIATA škola špedicije
- 48** Novi sistem za izdavanje
ATA karneta u BiH
- 50** Značaj intelektualnog
kapitala u razvoju
organizacije
- 52** Industrija 4.0 i njene
mogućnosti
- 58** AGENCIJA ZA NADZOR
NAD TRŽIŠTEM BiH
Bazeni za djecu

Uvodnik

Dragi čitaoci,

ulazimo u drugo polugodište 2023. godine nadajući se da će rezultati koje ostvaruje bosanskohercegovačka privreda biti bolji u odnosu na prvih šest mjeseci.

Naime, ukupan obim spoljnotrgovinske razmjene u prvoj polovini 2023. godine iznosio je 22,77 milijardi KM, što je za 1,96% manje u odnosu na prvu polovinu 2022. godine. Ostvaren je izvoz iz Bosne i Hercegovine u vrijednosti od 8,91 milijardi KM, što je za oko 374 miliona KM odnosno 4,03% manje u odnosu na prvo polugodište 2022. godine, dok je vrijednost uvoza iznosila 13,86 milijardi KM, što je za samo 81 milion KM odnosno 0,58% manje u odnosu na prethodnu godinu. Povećan je i ukupan spoljnotrgovinski deficit koji je iznosio 4,95 milijardi KM, što je za 6,23% više u odnosu na isti period 2022. Smanjenje ukupnog izvoza je posljedica smanjenja izvoza na pojedinačna tržišta EU uslijed usporavanja privredne aktivnosti u EU te globalnih tržišnih neravnoteža izazvanih krizom u Ukrajini.

U nastavku ćete se detaljnije upoznati sa podacima spoljnotrgovinske razmjene BiH sa svijetom za period januar-juni 2023. godine, kao i sa ostalim aktuelnostima koje su obilježile prvih šest mjeseci rada Spoljnotrgovinske komore Bosne i Hercegovine tekuće godine.

Za novo izdanje Infokoma izabrali smo nekoliko važnih tema. Svakako, Komora je radila daleko više kako bismo izvršili programirane aktivnosti. Posebnu pažnju smo posvetili promociji bosanskohercegovačkih potencijala i mogućnosti za saradnju te u tom kontekstu posebno izdvajamo da smo bili domaćini delegacijama visokih zvaničnika Azerbejdžana, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Sjedinjenih Američkih Država.

Nastavili smo i sa aktivnostima jačanja regionalne saradnje te smo kroz implementaciju projekata Komorskog investicionog foruma omogućili različite benefite za kompanije, o čemu ćete takođe čitati na stranicama koje slijede.

Predsjednik VTK/STK BiH
Zdravko Marinković

MEĐUNARODNA SARADNJA

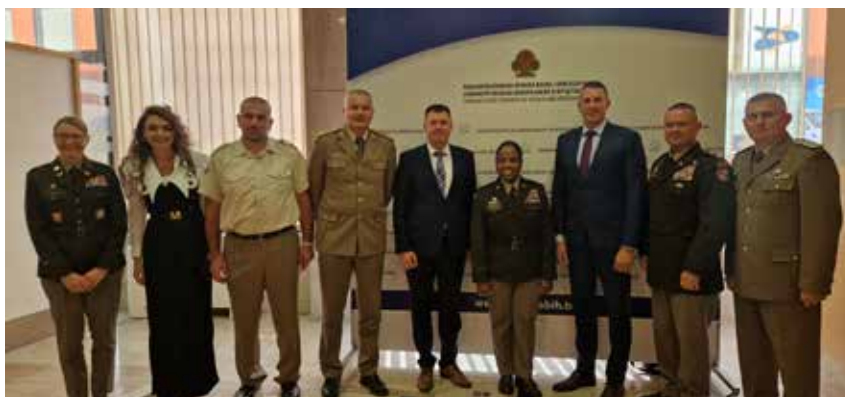
Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine ugostila je više privrednih delegacija iz različitih zemalja nastojeći da Bosnu i Hercegovinu predstavi i promoviše kao zemlju bogatih prirodnih potencijala i posebno atraktivnu za strane ulagače. Delegacije su bile predvođene visokim državnim zvaničnicima koji su izrazili spremnost da zajedno sa privrednicima svojih zemalja iznađu načina za produblivanje saradnje i adekvatno informisanje potencijalnih investitora

S predstavnicima Nacionalne garde Marylanda razgovarano o gospodarskoj suradnji

Tijekom posjeta Bosni i Hercegovini, zapovjednica Nacionalne garde američke savezne države Maryland general bojnika Janeen Birckhead sa suradnicima je posjetila Vanjskotrgovinsku komoru BiH. Posjeti su nazočili i predstavnici Ministarstva obrane BiH, Veleposlanstva SAD-a u BiH i AMCHAM BiH, a cilj posjete je upoznavanje s gospodarskim potencijalom Bosne i Hercegovine i trenutnim vanjskotrgovinskim pokazateljima BiH sa svijetom. Domaćini posjeta, tijekom kojeg su prezentirani potencijali bh. gospodarstva u okviru civilno-vojne suradnje, bili su dopredsjednik Komore dr. sc. Vjekoslav Vuković i potpredsjednik Komore Ahmet Egrić.

Istaknuto je da je osnovni cilj VTKBiH promoviranje bh. gospodarstva u inozemstvu, a radi postizanja gospodarskog rasta, unapređenja infrastrukturnih projekata, slobode kretanja usluga, kapitala, ljudi i roba. Pri tome su od ključne važnosti, kako je naglašeno, Sporazum CEFTA, koji je otvorio tržište za više od 20 milijuna korisnika, i Berlinski proces kao inicijativa jačanja suradnje i promoviranja stabilnosti regije i integrativnog procesa zemalja zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Naglašeno je da je Vlada SAD-a, kroz svoj program pomoći USAID, pružala i pruža finansijsku i tehničku potporu razvoju bh. ekonomije te da je Komora, kao predstavnica bh. gospodarstvenika, aktivno koristila ove programe i

pružala potporu tisućama malih i srednjih poduzeća.

„Iskreno se nadamo da će slični programi potpore biti nastavljani i u narednom razdoblju, jer su bili iznimna pomoć poslovnoj zajednici. Vrlo značajan za bh. gospodarstvo je GSP program, odnosno program generalnog sustava povlastica, koji bi izravno unaprijedio vanjskotrgovinsku razmjenu. Zbog korištenja ovih povlastica do 2020.

godine razmjena između dviju zemalja je kontinuirano rasla. Nadamo se da će ovaj program biti nastavljen, što bi omogućilo daljnji razvoj bilateralne trgovine“, rekao je Vuković.

Dopredsjednik Vuković je kazao da se Komora zalaže za sve vrijednosti koje potiču gospodarski prosperitet, povezuju regiju i integriraju BiH u evropske vrijednosti.

Državna delegacija Ujedinjenih Arapskih Emirata posjetila VTKBiH

U Vanjskotrgovinskoj komori održan je sastanak izaslanstva Ujedinjenih Arapskih Emirata, koje je predvodio ministar vanjske trgovine ove zemlje dr. Thani bin Ahmed Al Zeyoudi, i predstavnika Komore. Na sastanku je razgovarano o gospodarskim odnosima dviju zemalja, a prezentirani su i opći podaci o vanjskotrgovinskoj razmjeni naše zemlje, kao i podaci o razmjeni s Ujedinjenim Arapskim Emiratima.

U razdoblju od 2018. do 2022. godine, vrijednost izvoza BiH u UAE iznosi 82 milijuna eura, a uvoza 127 milijuna eura. Pokrivenost uvoza izvozom u ovom razdoblju je 64,65 posto. Vrijednost izvoza u Ujedinjene Arapske Emirate u prošloj godini bila je 22,6 milijuna eura. Najviše smo izvezili naftna ulja i ulja dobivena od bitumenskih minerala, drvo obrađeno po dužini piljenjem, strojeve i uređaje za pripremu ili preradu duhana, proizvode za prijevoz i pakiranje robe te turbomlazne i turbopropelerne motore. U prošloj godini je

zabilježeno veliko povećanje uvoza iz ove zemlje te je vrijednost uvoza bila 62 milijuna eura. Najviše smo uvezili sirovi aluminij, kavu, žice od aluminijske, električne aparate za žičanu telefoniju i bakrenu žicu.

Tijekom sastanka razgovarano je o potencijalima za razvoj trgovinskih odnosa, a zaključeno je i da je potrebno aktualizirati postojeći sporazum o suradnji između VTKBiH i Trgovinske i industrijske komore Abu Dabija (ABTIK). Sastanku su, na poziv Vanjskotrgovinske komore BiH, prisustvovali i predstavnici entitetskih komora.

Tijekom sastanka dogovoreni su konkretni koraci koji će biti poduzeti u narednom razdoblju s ciljem poboljšanja trgovinskih odnosa dviju zemalja.

„Predložili smo aktualiziranje postojećeg sporazuma o suradnji između VTKBiH i ABTIK-a, što je preduvjet za formiranje zajedničkog Vijeća za suradnju. Vijeće bi se, s bh. strane, sastojalo od predstavnika Komore, en-

titetskih komora i bh. kompanija. Cilj djelovanja je da otvorimo novo tržište, a drugoj strani osiguramo ulazak investicijskog kapitala u BiH,“ rekao je dopredsjednik Vanjskotrgovinske komore BiH dr. sc. Vjekoslav Vuković.

„Predstavnici UAE su ponudili razvoj tehnologija u oblasti agroindustrije, odnosno proizvodnje hrane“, dodao je Vuković i pojasnio da BiH ima enorman potencijal jer ima 1,5 milijuna hektara obradive zemlje, od čega je samo 300.000 hektara obrađene. Razgovarano je i o drvnjoj industriji te mogućnostima izvoza namještaja, kao gotovog proizvoda.

Dopredsjednik Vuković zahvalio je državnom izaslanstvu Ujedinjenih Arapskih Emirata jer je posjetom Komori stavilo ovu udrugu gospodarstvenika u ravnopravan status s državnim institucijama koje se bave gospodarskim pitanjima i prepoznalo potrebu da se i na razini komorskog sustava poboljšavaju odnosi dviju zemalja.

Održani poslovni susreti privrednika iz BiH i Turske

Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je 18. jula 2023. godine organizovala poslovne susrete bosanskohercegovačkih i turskih privrednika s ciljem unapređenja ekonomske saradnje dviju zemalja te povećanja postojećeg obima robne razmjene.

Susretima, organizovanim u okviru posjete delegacije turskih kompanija Bosni i Hercegovini, predvođenim Privrednom komorom Bandirme, prisustvovali su predstavnici kompanija koje posluju u oblastima tekstila, transporta, turizama, građevine (obrada kamena i mermera), poljoprivrede, metala, drveta i proizvodnje namještaja, prehrane, poljoprivredne mehanizacije, trgovine i sl.

Predsjednik STKBiH Zdravko Marinković je u svom obraćanju istakao da BiH raspolaže značajnim prirodnim resursima i potencijalima za razvoj, što je primjetno u najznačajnijim sektorima bh. privrede, kao što su elektro i metaloprerađivački sektor, drvno-prerađivački sektor, građevinski i energetske sektor, a u posljednje vrijeme i IT sektor i sektor turizma koji se ubrzano razvijaju.

„BiH i njena privreda prolazi kroz reformske procese i iz godine u godinu postiže

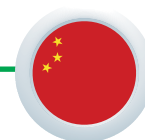

kontinuirani rast BDP-a, povećanje izvoza, kao i povećanje broja zaposlenih. U protekloj godini je ostvaren spoljnotrgovinski promet u iznosu od 24,1 milijardi evra, uz značajan rast izvoza i uz pokrivenost uvoza izvozom od 63,1%“, kazao je Marinković i dodao da od potpisivanja Sporazuma o slobodnoj trgovini, koji je stupio na snagu 2004. godine, robna razmjena BiH i Republike Turske u kontinuitetu bilježi rast te je do sada povećana za više od sedam puta.

„U 2022. godini sa Republikom Turskom ostvaren je obim robne razmjene od 934,8 miliona evra, od čega je uvoz u BiH

iznosio 769,8 miliona evra, uz pokrivenost uvoza izvozom od 21,4%. Smatramo da i ovi današnji poslovni susreti, ali i druge aktivnosti koje se preduzimaju ili će se preduzeti, trebaju ići ka povećanju obima razmjene, ali i ka postepenom smanjenju debalansa u međusobnoj trgovini“, istakao je Marinković.

U nastavku događaja upriličena je prezentacija o poslovnom okruženju i investicionim prilikama u Bosni i Hercegovini. Bilateralnim sastancima prisustvovali su predstavnici 16 bosanskohercegovačkih i 16 turskih kompanija.

Delegacija provincije Guangdong u posjeti Komori

Vanjskotrgovinsku komoru Bosne i Hercegovine posjetila je delegacija Privredne komore provincije Guangdong Narodne Republike Kine s ciljem upoznavanja s mogućnostima i uslovima za investiranje u Bosnu i Hercegovinu. Delegaciju je ugostio potpredsjednik Komore Ahmet Egrlić, dok je sastanku prisustvovala i predstavnica FIPA-e Slavica Korica, pomoćnica direktora.

Delegaciji je prezentirana bosanskohercegovačka privreda, s osvrtnom na aktuelnu razmjenu BiH sa NR Kinom, kao i potrebne informacije od interesa za potencijalne investitore, uključujući mogućnosti državnih subvencija i prednosti investiranja u BiH.

Provincija Guangdong sa Hong Kongom i gradom Makao predstavlja „Greater Bay Area“, tehnološki i industrijski najrazvijeniju regiju u Kini. Ima devet stubova

industrije, uključujući elektronske informacije, električne mašine, petrohemijsku industriju, tekstil i odjeću, hranu i piće, građevinski materijal, proizvodnju papira, lijekove i automobile. Napredne

proizvodne industrije kao što su brodogradnja, željeznička tranzitna oprema, oprema za nuklearnu energiju i oprema za energiju vjetra također bilježe značajan razvoj.

Ministar ekonomije Azerbejdžana posjetio STKBiH

Predsjednik Spoljnotrgovinske komore BiH Zdravko Marinković sastao se s ministrom ekonomije Republike Azerbejdžan Mikayilom Jabbarovim. Tokom susreta je razgovarano o ekonomskoj saradnji dviju zemalja i mogućnostima za njeno unapređenje. Konstatovano je da spoljnotrgovinska razmjena nije na zavidnom nivou te da bi bh. kompanije mogle iskoristiti poslovne prilike u oblasti građevine, farmaceutike, IT i tekstilne industrije, po uzoru na susjednu Crnu Goru, Srbiju i Hrvatsku.

Predsjednik Marinković je naglasio da je važno iskoristiti privredni razvoj Azerbejdžana i tržišne prilike te omogućiti mobilnost i kontakte između privrednika radi uspostavljanja bolje poslovne saradnje. Dodatno, BiH ima priliku ojačati ekonomsku saradnju u oblasti energetike. U tom smislu, posjeta državne delegacije Azerbejdžana je dobra osnova za uspostavljanje bolje privredne saradnje dviju zemalja.

Uprilичeno je i potpisivanje Memoranduma o saradnji između STKBiH i Privredne komore Azerbejdžana, kojeg je u ime Komore potpisao predsjednik Marinković, a u ime Privredne komore Azerbejdžana ministar Jabbarov. Potpisani memorandum će omogućiti institucionalnu saradnju ovih komora, a sve s ciljem unapređenja ekonomske saradnje.

U periodu od 2018. do 2022. godine ukupan uvoz iz Azerbejdžana iznosio je 6.303.758 KM, a izvoz

3.864.002 KM te je pokrivenost uvoza izvozom iznosila 61,30%. Uvoz iz Azerbejdžana je bio neznatan sve do 2022. godine. U 2022. godini je ostvaren izvoz u Azerbejdžan u vrijednosti od 1.433.557 KM. U odnosu na 2021. godinu, izvoz je udvostručan (za 843.770 KM). U 2022. godini je iz Azerbejdžana uvezena roba u vrijednosti od 5.670.798 KM. U odnosu na 2021. godinu, uvoz je porastao za 5,3 miliona KM, uglavnom zbog uvoza nafnih ulja i ulja od bitumenskih minerala.

Privredna delegacija Japana posjetila STKBiH

Spoljnotrgovinsku komoru BiH posjetila je privredna delegacija Japana. Razgovarano je o mogućnostima ulaganja u BiH, a posjeta japanske delegacije organizovana je u saradnji s Ambasadom Bosne i Hercegovine u Japanu. Povod za posjetu bila je pre-

zentacija mogućnosti za investiranje u BiH koju je u februaru ove godine u Donjem domu Parlamenta Japana organizovala Ambasada BiH u Japanu. Predsjednik Spoljnotrgovinske komore BiH Zdravko Marinković ovom prilikom je predstavnicima 18 japan-

skih kompanija predstavio ključne pokazatelje spoljnotrgovinske razmjene BiH, nakon čega je održana i prezentacija razmjene, s posebnim osvrtom na razmjenu s Japanom. Obim razmjene s ovom zemljom je prošle godine iznosio skromnih 3,7 miliona evra, od čega je uvoz bio 2,9 miliona evra, a izvoz oko 0,8 miliona evra. Pomoćnica direktora Agencije za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini (FIPA) Slavica Korica je predstavnicima japanske delegacije predstavila mogućnosti investiranja u Bosnu i Hercegovinu. Konstatovano je da postoji mogućnost unapređenja razmjene, naročito u sektoru metalne i elektroindustrije, drvne i prehrambene industrije, usluga u oblasti IT, turizma i slično.

Promocija bh. potencijala na sajmu CHINA-CEECEC EXPO 2023

Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je ove godine organizovala 5. zajednički nastup bh. kompanija na Trećem međunarodnom sajmu potrošačkih proizvoda China-CEEC Expo koji je održan od 16. do 20. maja 2023. godine u gradu Ningbo, NR Kina.

Ova izložbena manifestacija organizovana je u okviru sveobuhvatne inicijative NR Kine koja ima za cilj jačanje saradnje sa zemljama centralne i istočne Evrope (tzv. CEE region). Od brojnih događaja izdvajamo sajam fokusiran na poljoprivredno-prehrambene i potrošačke proizvode, investicijske i poslovne forume te različite konferencije. Glavni organizatori manifestacije su Ministarstvo trgovine NR Kine, Narodna vlada provincije Zhejiang i opština Ningbo.

Među brojnim manifestacijama održana je i 7. sjednica Poslovnog savjeta Kine i zemalja centralnoistočne Evrope. U okviru sjednice, predsjednik Spoljnotrgovinske komore BiH Zdravko Marinković predstavio je bh. privredu, ali i potencijal za saradnju sa Kinom i drugim zemljama centralne i

istočne Evrope.

Saradnja Kine sa zemljama centralne i istočne Evrope pokrenuta je na Prvom samitu šefova ovih država 2012. godine u Varšavi na kojem su i definisani ciljevi saradnje.

Kao rezultat prvog sastanka Poslovnog savjeta održanog 21. aprila 2015. u Katowicama u okviru Evropskog ekonomskog kongresa, članice Savjeta usvojile su principe funkcionisanja Poslovnog savjeta.

Od samog osnivanja Poslovnog savjeta KINA – CEEC, Spoljnotrgovinska komora BiH je njegov punopravni član.

Poslovni savjet promoviše saradnju Kine i zemalja centralne i istočne Evrope, s glavnim ciljem stimulacije ekonomske saradnje, posebno u oblasti zajedničkog ulaganja, trgovine i tehnološke saradnje.

Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je realizovala niz aktivnosti usmjerenih ka unapređenju ekonomske saradnje i povezivanju poslovnog sektora kao što su:

1. organizacija nastupa bh. privrednika na Međunarodnom sajmu KINA-CEEC u Ningbu 2016, 2017, 2018, 2019. i 2023. godine (2020, 2021. i 2022. godine sve je realizovano online)
 2. organizacija poslovnih misija privrednika u okviru održavanja samita šefova vlada Kine – CEEC
 3. organizacija nastupa Kine i zemalja CEEC-a na Međunarodnom sajmu u Mostaru, kao i održavanje Poslovnog foruma Kina – CEEC u oblasti prehrambeno-poljoprivredne industrije
- Treći međunarodni sajam potrošačkih proizvoda China-CEEC Expo ove godine je održan u prostorijama novoizgrađenog Međunarodnog konferencijskog centra Ningbo na površini od 11.000 m², a predstavili su se izlagači/kompanije iz svih zemalja CEE regiona. Fokus predstavljanja Bosne i

Hercegovine bio je na vinskom i turističkom sektoru, a na sajmu su se predstavile Vinarija Anđelić i Vinarija Vera.

Naše kompanije su tokom sajma održale preko 40 poslovnih sastanaka sa potencijalnim distributerima iz Kine, ali i sa drugim partnerima koji su bili prisutni na sajmu.

Štandovi na sajmu bili su grupisani po oblastima djelovanja i nije bilo nacionalnih paviljona, osim zemlje partnera, a to je ove godine bila Mađarska.

U okviru sajma održana je ceremonija dodjele Win-Win nagrada komorama i sličnim organizacijama koje pružaju podršku privrednicima za posvećenu i uspješnu dugogodišnju saradnju. Spoljnotrgovinska komora BiH je zasluženo bila jedan od dobitnika ove nagrade.

S obzirom na to da je prvi put od izbijanja pandemije Covid-19 Kina ponovo otvorila svoje granice za strane turiste, uz dozvolu izdavanja svih kategorija viza, u okviru sajma je poseban fokus stavljen na sektor turizma. Na događaju koji je bio posvećen isključivo ovom sektoru predstavljeni su i turistički potencijali Bosne i Hercegovine.

Treba napomenuti da Bosna i Hercegovina ima stalni izložbeni paviljon na ovom sajmu.

Spoljnotrgovinska razmjena BiH sa NR Kinom

Bosna i Hercegovina u proteklih pet godina ostvaruje trgovinski deficit i pokrivenost uvoza izvozom je na veoma niskom nivou. Izvoz je u 2019. i 2020.

godini bilježio pad, nakon čega je u 2021. i 2022. godini ponovo bio u porastu. Što se uvoza tiče, on je uglavnom u porastu. Jedini pad uvoza zabilježen je u 2020. godini (prvoj godini pandemije izazvane virusom Covid-19). Veliki porast uvoza ostvaren je u 2022. godini, kada je bio za više od 50% veći od uvoza 2021. godine.

Tokom 2022. godine iz Bosne i Hercegovine u Kinu su se najviše izvozili proizvodi iz oblasti drvne i metalne industrije.

Kod uvoza iz Kine u Bosnu i Hercegovinu tokom 2022. godine najzastupljeniji su proizvodi iz oblasti metalne i elektroindustrije. Ukupan uvoz iznosio je 900.607.310 KM.

Stanislava Perišić

(u KM)	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	I-III 2023.
Izvoz	36.982.210	30.164.324,69	26.407.400,12	36.506.971,76	38.247.012,64	8.902.746,30
Uvoz	516.981.048	540.310.631,32	490.499.233,17	581.721.935,03	900.607.310,32	197.108.601,79
Obim	553.963.258	570.474.956,01	516.906.633,29	618.228.906,79	938.854.322,96	206.011.348,09
Saldo	-479.998.839	-510.146.306,63	-464.091.833,05	-545.214.963,27	-862.360.297,68	-188.205.855,49
Pokrivenost % (I / U)	7,15%	5,58%	5,38%	6,28%	4,25%	4,52%

Predstavljanje BiH je prilika za razvoj i poboljšanje saradnje

Piše: Zdravko Markinović

Predsjednik Spoljnotrgovinske komore BiH boravio je u kratkoj posjeti NR Kini i učestvovao na Međunarodnom sajmu potrošačkih roba China-CEEC Expo 2023. Ovo su njegovi utisci i poruke koje je uputio na ovom, za saradnju BiH i Kine, izuzetno značajnom sajmu.

Grad Ningbo u Narodnoj Republici Kini ove sam godine posjetio po drugi put. Obje posjete imale su isti povod - nastup bosanskohercegovačkih kompanija na Međunarodnom sajmu potrošačkih roba China-CEEC Expo koji se svake godine realizuje u okviru inicijative unapređenja saradnje Kine sa zemljama centralne i istočne Evrope (CIE). Nakon nemogućnosti učešća zbog pandemija koronavirusa, bosanskohercegovačke kompanije su ove godine ponovo dobile priliku izlagati na sajmu.

Delegaciju su, pored predstavnika Spoljnotrgovinske komore, činile i bosanskohercegovačke kompanije Vinarija Anđelić i Vinarija Vera.

Naravno, kao i prethodnih godina, u okviru navedenog sajma održava se veliki broj pratećih događaja koji podrazumijevaju brojne konferencije, okrugle stolove, seminare, prezentacije i tome slično, a koje za cilj imaju jačanje saradnje Kine sa zemljama CIE. Konkretno, učestvovao sam na 7. sastanku Poslovnog savjeta Kina-CIE u

okviru kojeg sam imao izlaganje o cirkularnoj ekonomiji i turizmu. Iskoristio sam priliku istaći da BiH i njena privreda prolaze kroz reformske procese i da iz godine u godinu postizemo kontinuirani rast BDP-a, povećanje izvoza te povećanje broja zaposlenih.

Poznato je da BiH raspolaže značajnim prirodnim resursima i potencijalima za razvoj što je, prije svega, primjetno u najznačajnijim sektorima bh. privrede, kao što su metaloprerađivački i elektrosektor, drvoprerađivački, građevinski i energetskektor, a u posljednje vrijeme ubrzano se razvija i IT i sektor turizma. U protekloj godini je ostvaren i spoljnotrgovinski promet u iznosu od 24,2 milijarde evra, uz značajan rast izvoza i uz pokrivenost uvoza izvozom od 63%. Zbog problema na globalnom tržištu uslijed rata u Ukrajini povezanih sa poremećajem lanaca snabdijevanja, povećanjem cijena svih roba i usluga i uvezenom inflacijom, trend pozitivnih rezultata iz prethodnih godina je bio usporen. Međutim, ohrabruje činjenica da količine roba koje BiH izvozi ne stagnira, već naprotiv, blago raste.

Osvrnuo sam se i na pokazatelje spoljnotrgovinske razmjene te istakao da su, kada posmatramo trgovinu sa zemljama centralne i istočne Evrope, najznačajniji partneri Hrvatska, Srbija i Slovenija. Spoljnotrgovinsku razmjenu između BiH i NR Kine karakteriše skromniji obim međusobne trgovine, naročito s aspekta bh. izvoza gdje je pokrivenost uvoza izvozom posljed-

njih 5 godina u prosjeku iznosila 7%. Ovakvom odnosu doprinosi niz faktora, od udaljenosti tržišta do male ili nedovoljne ponude bh. proizvoda za veliko kinesko tržište, što se u narednom periodu svakako može popraviti.

Ipak, skrenuo sam pažnju na veliki značaj roba i repromaterijala za privredu BiH koji se uvoze iz NR Kine, kao i značaj prisustva kineskih kompanija u sektoru energetike, izgradnje infrastrukture i drugim sektorima.

Iskoristio bih priliku podsjetiti na Poslovni savjet čijem sam sastanku prisustvovao. Naime, saradnja Kine sa zemljama CIE pokrenuta je na Prvom samitu šefova država CIE održanom 2012. u Varšavi na kojem su i definisani ciljevi saradnje. O osnivanju Poslovnog savjeta razgovarano je tokom Drugog samita šefova vlada Kine i CIE 26. novembra 2013. u Bukureštu, a Savjet je osnovan u okviru Trećeg samita šefova vlada Kine i CIE održanom u Beogradu 16. decembra 2014. godine, kada je potpisan i Memorandum o saradnji Poljske agencije za promociju preduzeća (PARP) i Kineskog savjeta za promociju međunarodne trgovine (CCPIT) koji su zaduženi za promociju i funkcionisanje Poslovnog savjeta na dnevnoj osnovi.

Kao rezultat prvog sastanka Poslovnog savjeta održanog 21. aprila 2015. u Katowicama u okviru Evropskog ekonomskog kongresa, članice Savjeta su usvojile principe funkcionisanja Poslovnog savjeta. Od samog osnivanja Poslovnog savjeta KINA – CIE Spoljnotrgovinska komora BiH je

njegov punopravni član.

Tokom svog obraćanja podsjetio sam da BiH, odnosno Spoljnotrgovinska komora BiH podržava ciljeve saradnje između Kine i zemalja CIE. S tim u vezi, a u namjeri da značajnije uveže privredu BiH, Komora je do sada realizovala brojne aktivnosti među kojima su, pored nastupa na sajmu, i organizacija poslovnih misija privrednika. Upravo u vrijeme našeg boravka u Kini, Komoru je posjetila privredna delegacija provincije Guangdong.

Kako je u pitanju inicijativa za saradnju Kine i zemalja CIE, sastanku Poslovnog savjeta prisustvovali su predstavnici različitih institucija i agencija iz zemalja navedene regije poput Poljske, nama susjednih Srbije, Hrvatske, Crne Gore, zatim Grčke, Bugarske i Rumunije te različitih kineskih provincija. Tema sastanka bila je saradnja i razvoj za zajedničku budućnost. Nakon sastanka realizovani su i seminari koji su se bavili temama definisanja novih načina lokalne saradnje za promociju visokokvalitetnog razvoja ekonomske saradnje temama razvoja zelene i digitalne ekonomije, kao i drugih novih formi pokretača rasta.

Što se tiče samog sajma, štandovi su bili grupisani po oblastima djelovanja i nije bilo nacionalnih paviljona. Izuzetak je bila Mađarska kao ovogodišnja zemlja partner. Izlagači iz prehrambenog sektora su uglavnom bile vinarije.

Fokus predstavljanja BiH ove godine bio je takođe na vinskom i turističkom sektoru. Naše kompanije su tokom sajma održale oko 40 poslovnih sastanaka s potencijalnim distributerima iz Kine ali i sa drugim partnerima prisutnim na sajmu.

Osim toga, održana je i ceremonija dodjele Win-Win nagrada komorama i sličnim organizacijama za posvećenu i dugogodišnju saradnju. I Spoljnotrgovinska komora BiH se našla među dobitnicima nagrade, što dokazuje našu dugogodišnju posvećenost i podršku ne samo ovoj inicijativi nego i svim drugim usmjerenim na umrežavanje bh. kompanija sa partnerima širom svijeta.

Jedan od načina unapređenja saradnje između Kine i zemalja centralne i istočne Evrope može biti kreiranje zajedničkog regionalnog turističkog proizvoda zemalja Balkana kao regije, u okviru koga bi se objedinila turistička ponuda i uspostavila saradnja sa turističkim agencijama NR Kine.

U prilog ovome ide i činjenica da je Srbija uspostavila direktnu avionsku liniju sa Kinom, što će omogućiti lakšu razmjenu turista i turističkih grupa.

Na implementaciji i promociji ovog modela potrebno je raditi i u budućnosti, a smatram da bi se po istom modelu mogao definisati sličan turistički proizvod i drugih regija u okviru CIE.

Budući da je ekonomija BiH u

tranziciji, otvara se niz mogućnosti za saradnju kako sa NR Kinom tako i zemljama CIE na poljima energetike, izgradnje infrastrukturnih objekata, prelaska na cirkularnu ekonomiju, zaživljavanju i implementaciji principa zelene ekonomije i slično.

U svim ovim oblastima BiH je otvorena za saradnju, kako za prenos know-how tako i za direktne strane investicije. Nadamo se da će se u BiH realizovati niz projekata iz ovih oblasti u kojima će učešće naći kompanije iz NR Kine i svih zemalja centralne i istočne Evrope.

Sam sajam i prateći događaji organizovani su, kao i prethodnih godina, na visokom nivou tako da se stiče utisak da koronavirusa nije ni bilo. Kina nastavlja svoj progresivni ekonomski razvoj pa se može konstatovati da je kriza prevaziđena. Tokom događaja isticani su pozitivni rezultati ali i spremnost za jačanje ekonomije i ekonomske saradnje sa drugim državama. Možda je ovaj put više nego ranije izražena želja za osnaživanjem saradnje sa zemljama centralne i istočne evrope u smislu potrebe konkretizacije projekata.

SAJAM NAMJEŠTAJA I INTERIJERA IMM 2023 U KELNU

Kompanije iz BiH ostvarile preko 200 kontakata sa partnerima iz 43 zemlje

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je u okviru projekta COVID-19 Investment Response/EU4Business Recovery, kojeg sufinansiraju Evropska unija i Vlada SR Njemačke, organizirala predstavljanje bh. kompanija na Međunarodnom sajmu namještaja i interijera imm 2023 – Spring Edition u Kelnu, koji je održan od 4. do 7. 6. 2023. godine.

Na štandu Bosne i Hercegovine svoje proizvode predstavilo je sedam kompanija: AS Nostro d. o. o. Tešanj, Malak Janj d. o. o. Donji Vakuf, Ramex d. o. o. Kladanj, Roccaforte d. o. o. Vitez, Quantum d. o. o. Sarajevo, Senex d. o. o. Čelić i Smarvet d. o. o. Ključ.

Nastup na imm 2023 – Spring Edition jedanaesto je predstavljajuće kompanija iz drvne industrije Bosne i Hercegovine na ovom sajmu.

Kontinuitet izlaganja prekinut je otkazivanjem sajma u periodu pandemije. Za 11 godina izlaganja u Kelnu, VTKBiH je u okviru nacionalnog štanda podržala 83 nastupa firmi, od toga 43 različite kompanije iz 30 gradova i mjesta u Bosni i Hercegovini.

„Sajam imm najznačajniji je promotivni događaj za bh. izvoznike namještaja u Njemačku i EU pa je interes naših kompanija za nastup i dalje daleko veći nego za druge slične manifestacije. Utjecaj izlaganja u Kelnu na izvoz pojedinačnih firmi je značajan. U prosjeku je trećina godišnjeg izvoza firmi koje izlažu na ovom sajmu rezultat njihovih kontakata ostvarenih tokom izlaganja“, istakla je savjetnica za promociju izvoza drvnog sektora u Komori Lejla Međedović.

S obzirom na to da je ove godine upriličeno vanredno (proljetno) izdanje

sajma, koji je u svome obimu predstavljao trećinu ranijih izdanja sajma u pogledu broja izlagača (720), očekivanja bosanskohercegovačkih firmi ove godine nisu bila prevelika. Ipak, sve firme izrazile su zadovoljstvo kvalitetom kontakata.

„Bh. izlagači su imali preko 200 kontakata sa partnerima iz 43 zemlje. Najviše partnera je iz Evrope (Njemačka, Francuska, Belgija, Nizozemska, Švicarska, Austrija, Italija, Češka itd.), među kojima je i nekoliko velikih distributivnih i prodajnih lanaca. Većina kupaca tražila je dostavu adekvatnih kataloga i cjenovnika, a neki su uručili zahtjeve za konkretne ponude određenih modela namještaja. Dvije firme dobile su i narudžbe direktno na sajmu“, kazala je Međedović.

Kompanije koje su izlagale prvi put istakle su pozitivne reakcije potencijal-

Implemented by

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
FOREIGN TRADE CHAMBER OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

nih kupaca na njihove nove kolekcije koje predstavljaju evropskom tržištu. Istovremeno, firme koje na štandu BiH izlažu već 3 ili 4 godine potvrdile su da su od prvog izlaganja postigle značajne pozitivne pomake u povećanju izvoza (čak do 40%) te da su njihovi izvozni poslovi i kontakti uglavnom rezultat izlaganja na sajmu imm cologne. Smatraju da je sajam integralni dio strategije pristupa tržištima i nezaobilazna karika u izgradnji kontakata sa kupcima.

Promocija izvoza, odnosno podrška bh. kompanijama iz metalnog i drvnog sektora u digitalizaciji i internacionalizaciji kako bi povećale svoju konkurentnost na inozemnom tržištu jedna je od ključnih aktivnosti Komore tokom trajanja projekta EU4BusinessRecovery.

COVID-19 Investment Response/ EU4Business Recovery je projekt Evropske unije koji pruža podršku Bosni i Hercegovini u ublažavanju ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom COVID-19 u Bosni i Hercegovini. Projekat je vrijedan 13,7 miliona eura, a zajednički ga finansiraju Evropska unija (13 miliona eura) i Savezna Republika Njemačka (700 hiljada eura). Zajedno ga provode GIZ, ILO i UNDP.

Lejla Međedović

Unapređenje izvoznih poslova bh. kompanija konditorske industrije

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je organizirala posjetu bh. kompanija Međunarodnom sajmu „ISM 2023 - sajam slatkiša i grickalica“, održanom u aprilu u Kelnu (SR Njemačka)

Izložbeni program sajma uključivao je čokolade i proizvode od čokolade, slatkiše, kekse, trend grickalice, prirodne slatkiše, grickalice za doručak, sladoled, zamrznute poslastice, paste i drugo.

Međunarodni sajam slatkiša i grickalica u Kelnu je najveći i najvažniji sajam slatkiša i grickalica na svijetu. Zajedno sa ProSweets Cologne 2023 – Special Edition, međunarodnim sajmom za čitav dobavljački spektar branše slatkiša i grickalica, koji se u Kelnu održava u isto vrijeme, ISM je predstavio cjelokupan industrijski lanac vrijednosti. Ove godine je više od 1.200 izlagača iz 73 zemlje predstavilo najnovije trendove u branši slatkiša i grickalica.

Sajam se održava svake godine na izložbenoj površini od 120 000 m² i posjeti ga preko 38.000 posjetilaca. I ove godine ISM sajam u Kelnu je okupio predstavnike branše iz cijeloga svijeta kako bi predstavili, otkrili i prodiskutovali o najnovijim trendovima, proizvodima i perspektivama. ISM posjećuju dobavljači, veletrgovci i trgovci slatkišima, prehrambenim proizvodima i na-

picima, predstavnici trgovačkih lanaca i drogerija, slastičari i pekari, vlasnici kafića, prehrambeni hemičari i dr.

Svrha poslovne posjete ovom sajmu je bilo omogućiti uspostavljanje kontakata sa potencijalnim partnerima i unapređenje izvoznih poslova bh. kompanija.

U delegaciji Bosne i Hercegovine, pored organizatora, učestvovali su predstavnici četiri bh. kompanije: MBA Centar d. o. o. (Vogošća), Mladevs Pak d. o. o. (Prnjavor), Šeherconi d. o. o. (Maglaj) i Violeta d. o. o. Grude – podružnica Lasta (Čapljina).

Podsjećanja radi, konditorska industrija Bosne i Hercegovine se razvija iz godine u godinu. Tome svjedoči prisutnost domaćih brendova na domaćem tržištu i konstantno povećanje izvoza na inostrana tržišta. Ova industrija broji preko 40 kompanija, od kojih većina prati standarde EU proizvodnje. U proizvodnji dominiraju kekse, čokolade, slastičarski programi (torte, kolači, korneti za sladoled, kolači, pudinzi, šlag, duboko smrznuti poslastičarnice). Bosanskohercegovački slatkiši se mogu naći na regionalnim tržištima kao što su kao Srbija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Hrvatska, ali i na tržištu EU (Njemačka, Austrija i Švicarska). Evidentno je da su zemlje EU prema analizama vanjskotrgovinske razmjene daleko najznačajnije izvozno tržište za bh. kompanije.

Bosanskohercegovačke kompanije su tokom sajma imale priliku da zakažu sastanke sa potencijalnim partnerima putem platforme i da predstavе svoje proizvode putem online kataloga, a iz follow-upa koji je urađen nakon posjete sajma se vidi da su održali preko 30 sastanaka sa potencijalnim partnerima.

Po pristiglim anketnim odgovorima i utiscima VTKBiH tokom sajma, evidentno je da su bh. kompanije zadovoljne cjelokupnom organizacijom Komore i da je ova aktivnost ispunila sva njihova očekivanja.

Vanjskotrgovinska razmjena Bosne i Hercegovine i Njemačke u periodu 2018-2022. godine (KM)

	2018-2022.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
UKUPNO	19.960.266.486	3.605.477.960	3.474.819.341	3.253.142.650	4.264.757.009	5.362.069.525
IZVOZ	9.936.158.480	1.756.670.354	1.691.763.841	1.640.576.578	2.154.534.173	2.692.613.533
UVOZ	10.024.108.006	1.848.807.606	1.783.055.500	1.612.566.072	2.110.222.836	2.669.455.992
SALDO	-87.949.527	-92.137.252	-91.291.659	28.010.506	44.311.337	23.157.542
Pokrivenost uvoza izvozom (%):	99,12%	95,02%	94,88%	101,74%	102,10%	100,87%

Vodećih 10 proizvoda u izvozu BiH u Njemačku 2022. godine

Tarifni broj	Opis tarifnog broja	Vrijednost (KM)	Udio u ukupnom izvozu BiH u SR Njemačku u 2022.
9401	Sjedala (osim onih iz tarifnog broja 9402)	183.242.784	6,81%
9403	Ostali namještaj i njegovi dijelovi	141.057.721	5,24%
7604	Šipke i profili od aluminijske	96.620.604	3,59%
7308	Željezne ili čelične konstrukcije (osim montažnih zgrada iz tarifnog broja 9406) i dijelovi konstrukcija...	93.582.919	3,48%
8708	Dijelovi i pribor motornih vozila iz tarifnih brojeva 8701 do 8705	87.088.105	3,23%
6203	Odjela, kompleti, jakne, sakoi, hlače...	85.519.778	3,18%
3925	Građevinski proizvodi od plastičnih masa koji nisu spomenuti ili uključeni na drugom mjestu	83.959.341	3,12%
8537	Ploče, pultovi, stolovi, ormari i ostali nosači, opremljeni sa dva ili više aparata iz tarifnih brojeva 8535 ili 8536 za električno upravljanje ili razdvajanje električne struje...	75.814.346	2,82%
8421	Centrifuge, uključujući centrifuge za sušenje; uređaji za filtriranje i pročišćivanje tekućina ili plinova	61.441.892	2,28%
8466	Dijelovi i pribor prepoznatljivi kao prikladni za upotrebu isključivo ili uglavnom sa mašinama iz tarifnih brojeva 8456 do 8465	61.025.471	2,27%
	Ostali	1.723.260.572	
	Ukupno izvoz u Njemačku	2.692.613.533	
	Ukupno vodećih 10	969.352.961	36%

Vodećih 10 proizvoda u uvozu BiH iz Njemačke u 2022. godini

Tarifni broj	Opis tarifnog broja	Vrijednost (KM)	Udio u ukupnom uvozu BiH iz SR Njemačke u 2022.
2701	Kameni ugalj; briketi i slična kruta goriva od kamenog uglja	393.028.390	14,72%
8703	Osobni automobili i druga motorna vozila	104.899.299	3,93%
3916	Monofilamenti bilo koje dimenzije poprečnog presjeka većeg od 1 mm, šipke, štapovi i profilni oblici od plastičnih masa...	65.277.647	2,45%
406	Sir i skuta	63.806.909	2,39%
8708	Dijelovi i pribor motornih vozila iz tarifnih brojeva 8701 do 8705	60.982.134	2,28%
3917	Cijevi, crijeva i pribor za njih (npr.: spojenice, koljena, prirubnice) od plastičnih masa	51.512.600	1,93%
8302	Okov, pribor i slični proizvodi za namještaj, vrata, stubišta, prozore, roletne, karoserije, sedlarske proizvode, kovčuge, sanduke, kutije i sl.	36.892.850	1,38%
7408	Bakrena žica	35.562.930	1,33%
8704	Motorno vozilo za prijevoz robe	28.769.079	1,08%
8421	Centrifuge, uključujući centrifuge za sušenje; uređaji za filtriranje i pročišćivanje tekućina ili plinova	27.277.146	1,02%
	Ostali	1.801.447.009	64,48%
	Ukupno uvoz iz Njemačke	2.669.455.992	
	Ukupno vodećih 10	868.008.983	35,52%

Vanjskotrgovinska razmjena Bosne i Hercegovine sa SR Njemačkom

S obzirom na to da je riječ o sajmu koji se održava u SR Njemačkoj, u nastavku ćemo predstaviti vanjskotrgovinsku razmjenu sa ovom zemljom posljednjih nekoliko godina.

Ukupna razmjena između Bosne i Hercegovine i SR Njemačke u peri-

odu od 2018. do 2022. godine iznosila je 19.960.266.486 KM, od čega izvoz čini 9.936.158.480 KM, a uvoz 10.024.108.006 KM. U 2022. godini zabilježen je najveći izvoz (2,7 milijardi), što je za 20% više u odnosu na prethodnu godinu.

U posljednje tri godine BiH bilježi suficit u razmjeni sa Njemačkom.

Odmah iza Hrvatske i Srbije, Njemačka se nalazi na 3. mjestu značaj-

nih vanjskotrgovinskih partnera Bosne i Hercegovine.

Što se tiče uvoza u Bosnu i Hercegovinu, Njemačka se nalazi na trećem mjestu (također 2,7 milijardi KM). Od ukupne vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine, 11,29% čini razmjena sa Njemačkom.

Mersiha Selmanović

KOMORSKI INVESTICIONI FORUM ZAPADNOG BALKANA

Komorski investicioni forum zapadnog Balkana je u toku prve polovine 2023. godine realizovao veliki broj aktivnosti od značaja za bosanskohercegovačke ali i privrednike regiona. Uspješno je implementiran tro-godišnji projekat „EU Podrška KIF ZB“ koji je finansirala Evropska komisija, a čijem se nastavku nadamo od januara 2024. godine. Implementacijom projekta Regionalni fond izazova (RCF), KIF ZB aktivno doprinosi podršci dualnom obrazovanju u ekonomijama zapadnog Balkana dodjeljivanjem grantova za ulaganja u opremu, mašine i laboratorije kako bi se poboljšalo okruženje za učenje učenika u stručnom obrazovanju i obuci te poboljšao kvalitet aktivnosti za praktičnu obuku i učenje zasnovano na radu. Uspješno su realizovana dva poziva u okviru kojeg je sedam konzorcijuma iz BiH dobilo grant sredstva u vrijednosti višoj od 2,5 miliona evra.

U proteklom periodu KIF ZB je prepoznat kao važan partner donosiocima odluka u Evropskoj komisiji, slijedom

čega je, nakon nedavno održanog sastanka predstavnika KIF ZB-a i DG NEAR-a, a na inicijativu Evropske komisije, pripremljen materijal koji obuhvata preporuke za razradu novog Plana razvoja za zapadni Balkan.

Zastupajući interese privrednika regiona, KIF se, između ostalog, obratio nadležnim u Evropskoj komisiji s inicijativom za ukidanje ograničenja boravka profesionalnih vozača na teritoriji Evropske unije, a koje ih u ovom trenutku praktično onemogućava da obavljaju poslove transporta za skoro 6 mjeseci u kalendarskoj godini. Ove osobe, za razliku od običnih putnika, ulaze i izlaze iz područja EU zbog obavljanja profesionalnih djelatnosti, a aktuelno ograničenje predstavlja ozbiljan problem kako za navedeni sektor u ZB6 tako i za povezanost regiona sa jedinstvenim tržištem EU.

U nastavku teksta, a zbog njihove važnosti, prethodno navedene materijale objavljujemo u originalnom izdanju.

Danijela Kovač

EUROPEAN COMMISSION

Mr. Olivér Várhelyi, European Commissioner for Neighbourhood and Enlargement

EUROPEAN COMMISSION

Adina Vălean, European Commissioner for Mobility and Transport

EUROPEAN COMMISSION

Ylva Johansson, European Commissioner for Migration and Home Affairs

10th May 2023

Subject: Joint WB6 CIF Initiative - eliminating restrictions on the stay of professional drivers from the WB6 in the territory of the European Union

Dear Madam/Sir,

The strong economic and social connection of the Western Balkan region with the European Union, with which it achieves the largest volume of trade, represents mutual interest and is one of the important integrative factors. The European Union has recognized the importance of good connection of the Western Balkans with the European Union and is engaged in its constant improvement, in order to support and promote the development of economic and other activities, as well as the integration of this region into the European Union.

In order not only to further develop, but also to preserve economic activities with the European Union at the required level, eliminating restrictions on the stay of professional drivers in the territory of the European Union (Schengen) is imposed as one of the priority issues. The restriction on staying up to 90 days in any period of 180 days in the territory of the European Union puts professional drivers in international road transport in a position where they can perform work activities for approximately six months of the year, which is economically unprofitable for both drivers and their employers, and makes this occupation increasingly unattractive. This practically halved the efficiency of the driving staff employed with the employers from WB6 region engaged in international transport of goods and passengers. This is particularly specific with drivers from the countries with external EU borders, where itinerary, i.e. time spent at work is mainly performed in the EU territory. Extending the restriction of 90 days or its abolition (for professional drivers only) would to a large extent impact the efficiency of the transport of goods and passengers throughout Europe, and would have positive effects on the entire economy and tourism.

If compared with other professions or needs of citizens that have the possibility of submitting request for a longer stay in certain EU Member States, such possibility is not a solution for drivers, because they would have to do it for all possible destinations and transit countries. We particularly note that transport in the international road transport (both cargo and passenger) is performed according to bilateral and multilateral agreements, whereas a vehicle cabin is a workplace of professional drivers, which is confirmed by the regulations stipulating the working time of drivers, and best example from practice can be seen during the pandemic period. This is the reason why it is necessary to regulate this issue uniformly at the EU level, thus ensuring a coherent policy for professional drivers in all the EU Member States.

In the light of the global shortage of professional drivers, abolition or mitigation of this restriction would substantially contribute to popularization of this profession and attraction of new drivers in Europe. Abolishing or mitigating this restriction would to a large extent increase the competitiveness of companies performing the transport of goods and passengers, which would further decrease transport costs, increase competitiveness of products and services and indirectly mitigate the current inflation rate growth. Such measure would contribute to improving the cooperation and dialogue between the EU and Western Balkan region, as well as to strengthening of the position of the Transport Community, by providing examples and positive signals of the EU readiness to deal with international transport issues of the neighboring countries.

A new IRU report shows that truck, bus and coach driver shortages in Europe are spiraling out of control, fueled by increased transport demand and an ageing driver population. The growing gap between retiring and new drivers is set to triple the rate of unfilled truck driver positions, to over 60% by 2026. Driver demand in Europe already up 44% from January to September this year 30% of drivers will retire by 2026, but rate of younger replacements is 4-7 times less.

Total shortage in Europe could top two million by 2026. Given this drastic situation with EU truck drivers, we emphasize the need to redesign EU visa restriction on staying up to 90 days in any period of 180 days in the territory of the European Union for professional drivers for WB. We strongly believe that that will serve to mutually benefit of EU and Western Balkans.

The Initiative, i.e. proposal to abolish or mitigate the restriction on staying up to 90 days in any period of 180 days in the territory of the European Union refers exclusively to professional drivers.

Being convinced that the European Commission, as well as other bodies of the European Union, fully understand the importance and function that professional drivers have in the entire system of implementing mutual economic activities, we hope that your positive reaction to this Initiative will not fail, and we express our readiness for an open dialogue, as well as our possibly necessary additional involvement in the region of the Western Balkans, in order to resolve this problem in a mutually satisfactory manner and in the shortest possible period of time.

WB6 CIF Managing Board

Inputs of the Western Balkans Business Community for the Development of the Growth Plan for the Western Balkans

Introduction

The economic integration of Western Balkan economies and their access to the EU single market is a crucial objective for promoting economic growth, trade expansion, and regional stability. This process involves aligning the economic systems, policies, and regulations of the Western Balkan countries with those of the European Union (EU) member states. A comprehensive and well-executed economic integration can yield significant benefits for both sides.

The full implementation of the Common Regional Market remains an issue of utmost priority for the region's business community, and despite the laggings in its implementation, the issues stated as action points in the Common Regional Market Action Plan still remain valid requests of the regional business community and businesses across the region expect to see visible shifts related to the issues selected as Key Priority Areas. In this view, it is of utmost priority to the processes of ratification and implementation of the adopted agreements and decisions relating to trade in goods and services, which have already been finalized on technical level (recognition of AEOs, e-commerce, parcel delivery and geo-blocking, decision on fruits and vegetables, etc), but also in harmonization of other laws and regulations to facilitate regional cooperation.

Furthermore, it should be underlined that significant benefits are withheld from business community for not completing negotiations on work permits, engineers, travel agencies, industrial products, and products of animal origin;

The region's private sector should be supported in **approaching the EU single market by the mechanisms that have been built, but also by building new ones, including the Regional Supplier Development Program**, which is implemented by WB6 CIF, helping the region's private sector by helping it link better to European and global value chains;

General comments:

Due to the fact that the results of the existing regional initiatives are limited and that the lack of implementation of existing agreements and ongoing delays in the EU enlargement process cause fatigue and growing skepticism regarding further regional integration and the integration of the countries of the region into the European Union there is a need for reconfiguration the current model of regional integration and integration in the EU is a concrete response to the urgent need to improve regional cooperation and cooperation with the EU, in order to preserve peace, stability, good neighboring relations and economic prosperity of the region.

In order to achieve this, clear **goals** of the reconfiguration were set:

- Establishing a new approach to regional cooperation and cooperation of each country with the EU, which will support the integration and development ambitions of the countries of the Western Balkans
- Strengthening the existing and creating a new institutional infrastructure for effective decision-making and implementation at the regional level, as a necessary factor for achieving the ambitions of countries on a more permanent basis
- Deepening the relationship between the Western Balkans and the EU through the creation of a formal framework for accelerated accession to the single EU market
- Full membership in the EU as soon as possible as the final goal of this process.

Proposed steps how to achieve it:

- **Adoption of a new upscaled agreement** for reconfiguring regional integration and cooperation with the EU, in line with objectives of CEFTA and the Berlin process, with the aim of creating a common market in the region and access to the EU single market.
- **Strengthening the governance of the new Agreement with the establishment of a High Intergovernmental Council of the Western Balkans** as the highest governing body of the Agreement, following the model of the European Council.

- **Improving the governance structure for implementation and monitoring of the Agreement to ensure its compliance with the EU acquis, with the establishment of a supranational body**, directly addressing today's implementation challenges. The supervisory body would directly monitor the fulfilment of the commitments and assumed obligations, in coordination and cooperation with the European Commission, which will give its final approval on the compliance to the EU acquis. This model would enable the integration of existing initiatives into one framework and provide a model for a stable permanent relationship for integration with the EU.
- **Establishing a dispute settlement mechanism** as the much-needed independent mechanism possessing legal competence to interpret the Agreement uniformly and to forestall difference with EU law and established practice.
- **Enhancing decision-making system**, including consideration of both qualified and majority voting for the most important issues, with a consensus-based approach. In a region prone to political instability, consensus-based decision-making has effectively halted decision-making since 2020, clearly undermining the credibility of the existing framework for regional integration.
- **Introduction of a phased access to the EU single market**, for each country individually, by envisioning a gradual increase of benefits and access to the EU structural funds for those who meet the conditions for each phase. Greater differentiation in relation to the achieved level of alignment with the EU would encourage the accession process and increase the transparency of the progress process. Coordination and monitoring would be carried out by a supranational body in close cooperation with the EU.
- In parallel with the preparation and signing of the new Agreement, it is necessary to **ensure unconditional financial and technical support**, as a necessary instrument for realizing the vision and goals of the Agreement, along with the establishment of an efficient mechanism of regulation and monitoring of funding in the relationship between the Intergovernmental Council and the EU.

Proposals raised by the WB6 private sector related to the access to EU Single Market:

Infrastructure:

- Supporting **infrastructural development** of Western Balkans region is prerequisite for further integration in the Single Market Area, especially development of transnational **networks** (for example Corridor X, upgrading Corridor VIII including railway, Adriatic- Ionian highway, railway networks etc) financing of cross-border infrastructure (Bar-Boljare motorway), but also energy connectivity and digital infrastructure.
- Due to the significant increase of trade in goods since 2009, when categories of border crossings were determined, but also following the development of European legislation that includes an additional number of goods that are subject to phytosanitary controls, there is a need to open **additional border inspection points in road and railways border crossings** between EU and WB6.
For the road BIPs there is a specific need for additional BIPs on the border with Bosnia and Herzegovina (Svilaj/Donji Svilaj, located on the European corridor Vc, and in Izacic/Licko Petrovo Selo).
There is not a single railway border crossing with the Republic of Croatia through which goods subject to veterinary and phytosanitary inspection could be transported. Considering the current revision of EU regulations on the transport network (Trans-European Network-Transport (TEN-T)) and the goals of the recently adopted EU Strategy on Sustainable and Smart Mobility, one of the main priorities is to increase the participation of rail traffic and establish multimodal and rail corridors. Limiting the flow of goods subject to phytosanitary and veterinary controls only to road traffic is not in accordance with the strategic acts of the EU and the Western Balkans, therefore there is a need for establishment of border inspection control (BIP) at the railway border crossing Šid – Tovarnik.
- In addition, further enhancement of physical infrastructure at border crossing border points is needed for enabling faster border controls (more lines for moving across the border, a permanent green lane for perishables, etc.)
- Supporting harmonization of the regulations regarding Coimbatore **through improving facilities/infrastructure** for animal disposal
- Supporting implementation and upgrading of the existing National referent laboratories with new technologies, technical and know how funding in order to support mutual recognition of certificates and laboratory results.

Free movement of goods:

- Companies from the WB6 region express willingness and preparedness to adapt their business operations in line with the goals set under the European Green Deal and the Green Agenda for the Western Balkans. Positive examples of transformation from linear to circular economy, and application of ESG standards can be traced all around the WB6 CIF region – however, in order to deal with the challenges posed by the process of green transformation, companies from the WB6 region need additional support – this relates to **regular capacity building and transfer of know-how, but also to providing financial support and incentives in the process.**
- The companies that are frontrunners in the processes of green transformation and have the lead in adapting their operations in compliance with the relevant EU legislation, tend to face difficulties on the domestic markets, and unfair competition. Such is the example of **adherence to the EU Single-Use Plastic Directive**, introducing the obligation for tethered caps on plastic beverage bottles – companies from the WB6 region which are exporting to EU, and have already introduced this type of packaging for their products are facing difficulties on the domestic markets, as local consumers find this packaging not user-friendly, and consumers are switching to other products (produced by local companies, which operate only on domestic markets, and do not have the obligations to adhere to this packaging requirements). In such cases, as this affects the companies' competitiveness, **additional support should be provided by the EC for companies that abide to EU standards, or local governments should incentivize these companies;**
- Quality assurance is limiting and financially burdensome procedure for companies wanting to export to EU market, since testing in local laboratories usually does not meet the required standards and the legislative frameworks in the regional economies is no harmonized with the EU *acquis*, thus leading to the need for additional testing to be done again in EU accredited laboratories, a process which is costly, and not cost effective for products of lower value. Different laboratories perform different types of testing, especially for products that are intended for the European markets. In this matter additional support for **harmonization of the WB laboratories is needed in line with EU requirements**, so that WB6 companies do not need to pay for quality assurance abroad, and confirm that the products are adequate for the European markets, **and accredited laboratories should be established on regional level** (covering the needs of companies from the whole WB6 region), having the issued certificates recognized on intra-regional level and within the EU. Further funding should be available to support upgrading to EU standards of the WB laboratories;
- Negotiations on concluding an agreement with the EU on the **Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products (ACAA)** in a certain number of industrial sectors.
- **Mutual recognition of veterinary, sanitary and phytosanitary certificates** between EU and Western Balkans region ensures that products meet consistent quality and safety standards, making it easier for these products to be traded and accepted across borders.
- **Mutual recognition of certificates of authorized business entities (AEOs)** including determination of special lanes for AEO status holders at the most frequent border crossings with the EU is needed between EU and WB6.
- Waiting times at border crossing points (BCPs) still have detrimental effects on trade in the Western Balkans, discouraging companies to export – companies acknowledge that progress is being made in relation to infrastructure, and well as capacity building and digitalization of the processes, but further work is needed in regard to improving border infrastructure (on both sides of the BCPs, especially relating to the BCPs connecting the region to EU member states) and to soft measures. Companies note the tendency of gradual decrease of the waiting times at intra-regional BCPs, but BCPs connecting the region to the EU (notably Hungary and Croatia) remain bottlenecks for regional trade, as waiting times there tend to rise. **The harmonization of administrative procedures and usage of unique digital systems, and expansion of the green lanes to the EU neighbouring member states** initiatives in order to decrease waiting times at BCPs should be further supported;
Harmonization of the working hours of the inspectorates in the EU and in the region within which the veterinary and phytosanitary services operate and enabling the extension of working hours in the season (ensure equal working hours of phytosanitary control on both sides from 7:00 a.m. to 7:00 p.m. on weekdays and on Saturdays from 8:00 a.m. to 12:00 p.m.)

In addition, establishment of integrated border crossings with the EU at the most frequent points with the WB6 region should be taken into consideration. (*One such crossing exists between Romania and Moldova, Leuseni-Albita, which started operating on April 15, 2023.*)

Also, it is necessary to encourage the national border agencies on further implementation of modern techniques such as risk profiling and pre-arrival data control.

- Based on the conclusion of the Memorandum creates the conditions for the establishment of a system of mutual electronic exchange of customs data on cross-border commercial trade of goods between the EU and WB6, which would enable not only more effective control but also acceleration of procedures, there is a **need to regulate borrowed electronic data exchange between the customs authorities of the EU and WB6**. As part of CEFTA week 2022, Montenegro and Bosnia and Herzegovina signed memoranda on data exchange with Croatia. For now, the implementation is unilateral, and does not provide full benefit, since Croatia does not exchange its data, referring to the legal restrictions of the EU (Serbia did not sign, because reciprocity is required).
- Regarding the rules of origin and the SAA agreements of the WB6 with the EU, our member companies have pointed out that access to the Single Market could be provided by the adoption of additional incentives to manufacturing companies within WB6 in terms of achieving origin (i.e. in the automotive industry many WB6 companies struggle to achieve the 60/40 rule with 60% local origin requirement in order to issue EUR1 certificate). **Revision of the existing SAA agreements** leading to more favorable conditions for origin requirements would level the playing field for WB6 companies which face more difficulties in being competitive on the single market in comparison with EU companies. The revision of the agreements should take into account that the WB6 economies, while still in the candidate phase are future members of the EU, and that their companies should be provided with advantages to counter the fact that their counterparts in the EU are able to access the Single Market and use the benefits it provides in full.

Free movement of services:

- **Extension of the EU free-roaming area** where (instead of the voluntary reduction of roaming) the region should be included directly in the EU directive on roaming, as is the case with Ukraine.
- For certain categories which are of crucial importance for the region's economies, as is the example of the professional truck drivers, preferential treatment should be granted, in order not only to further develop, but also to preserve economic activities of the WB6 region with the European Union at the required level. This relates to a **proposal for eliminating restrictions on the stay of professional drivers in the territory of the European Union (90 days in any period of 180 days in the territory of the European Union)**, which at the moment is effectively incapacitating them to perform transport operations for almost 6 months within a calendar year. This is particularly specific with drivers from the countries with external EU borders, where itinerary, i.e. time spent at work is mainly performed in the EU territory. These persons, unlike common travellers, are entering and exiting the EU area in the performance of professional activities, and this limitation poses serious constraint to this sector in the WB6, but also to the connectivity of the region to the EU single market, and for these reasons it is proposed that this category is granted a special preferential treatment in entering the European Union;
- **Recognition of professional qualifications between WB6 and EU** in limited number of sectors to avoid outflow of people from the region.
- **Full inclusion of the region in the Digital Single market**, specifically when it comes to electronic commerce - recognition of electronic documents and signatures and the same treatment when delivering goods. That is inclusion in the EU regulations such as: eIDAS regulation, Parcel Delivery Regulation, Geo-blocking regulation and others

Free movement of capital:

- All countries should be included in the **Single European Payment Area**, to facilitate cross-border payments and ease intra-regional linking of companies;
- Conclude economy-specific **International Investment Agreement/Bilateral Investment Treaty with the EU (as a whole)** in order to encourage foreign direct investments in the region and take advantage of the nearshoring effect in the Western Balkans.
- **Enable gradual access to EU structural funds for WB6 business operators** to support productivity and competitiveness of local companies, concurrently with opening of the negotiation clusters in order to support companies in their adaptation to the green economy, industry 4.0 etc.

Pregled spoljnotrgovinske razmjene BiH sa svijetom za period I-VI 2023/I-VI 2022.

Ekonomija Bosne i Hercegovine u prvoj polovini 2023. godine ima tendenciju usporavanja u odnosu na isti period prošle godine. To se, prije svega, ogleda u smanjenju izvoza, lične potrošnje i obima investicija. Analizom robne razmjene uočen je značajan pad izvoza u iznosu od 4%, i to prije svega na tržišta Italije i Srbije, koja su ujedno i vodeća izvozna tržišta. Imajući u vidu ključnu povezanost između nivoa izvoza i bruto domaćeg proizvoda (BDP) i ukoliko se trend pada izvoza nastavi do kraja godine, neminovno će doći do smanjenja BDP-a, kao ključne makroekonomske varijable. Pored pozitivnih pomaka u prethodne dvije godine, i dalje su prisutni i ostali prateći trendovi u spoljnotrgovinskoj razmjeni: povećanje deficita, nesrazmjer u uvozu po zemlji porijekla i trgovine za vodeća tržišta te nepovoljna struktura izvoza u odnosu na uvoz po glavnim

proizvodima i tarifama.

- Ukupan obim spoljnotrgovinske razmjene u prvoj polovini 2023. godine iznosio je 22,77 milijardi KM, što je za 1,96% manje u odnosu na prvu polovinu 2022. godine.
- U prvom polugodištu 2023. godine iz Bosne i Hercegovine je ostvaren izvoz u vrijednosti od 8,91 milijardi KM, što je za oko 374 miliona KM

odnosno 4,03% manje u odnosu na prvo polugodište 2022. godine.

- Vrijednost uvoza iznosila je 13,86 milijardi KM, što je za samo 81 miliona KM odnosno 0,58% manje u odnosu na prethodnu godinu.
- Ukupan spoljnotrgovinski deficit je povećan i iznosio je 4,95 milijardi KM, što je za 6,23% više u odnosu na isti period 2022. godine.

Obim spoljnotrgovinske razmjene BiH (000 KM)

	I-VI 2022.	I-VI 2023.	porast u %
IZVOZ	9.282.104	8.908.388	-4,03
UVOZ	13.942.883	13.862.121	-0,58
OBIM	23.224.987	22.770.509	-1,96
SALDO	-4.660.778	-4.953.732	6,23
Pokrivenost uvoza izvozom	66,6%	64,3%	-3,47

Obim spoljnotrgovinske razmjene BiH prema vodećim državama trgovine (000 KM)

DRŽAVA	I-VI 2022.	Učešće %	I-VI 2023.	Učešće %
Hrvatska	3.692.861	15,91	3.849.407	16,91
Srbija	3.292.253	14,18	2.949.531	12,95
Njemačka	2.623.457	11,30	2.621.301	11,51
Slovenija	1.839.452	7,93	1.943.373	8,53
Italija	2.199.576	9,48	1.835.070	8,06
Austrija	1.520.870	6,55	1.656.458	7,27
Ostale zemlje	8.041.941	34,65	7.915.369	34,77
UKUPNO	23.210.410	100	22.770.509	100

Najznačajniji partneri u izvozu (000 KM)

DRŽAVA	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Porast %	Učešće %
Njemačka	1.351.956	1.413.303	4,5	16
Hrvatska	1.304.831	1.343.262	2,9	15
Srbija	1.293.391	1.031.174	-20,3	12
Slovenija	740.026	782.681	5,8	10
Italija	1.077.631	762.468	-29,2	9
Austrija	825.281	902.923	9,4	9

Najznačajniji partneri u uvozu (000 KM)

DRŽAVA	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Porast %	Učešće %
Hrvatska	2.391.355	2.506.145	4,8	18
Srbija	2.000.445	1.918.357	-4,1	14
Njemačka	1.274.049	1.207.997	-5,2	9
Slovenija	1.100.097	1.160.692	5,5	8
Italija	1.123.214	1.072.602	-4,5	8
Austrija	695.993	753.535	8,3	5

T. br.	Top izvozne tarife	KM
2716	Električna energija	671.284.531
8544	Izolovana žica	351.945.912
7308	Konstrukcije	313.246.238
9401	Sjedala	312.182.763
	Ostali namještaj i dijelovi	237.348.497

T. br.	Top uvozne tarife	KM
2710	Naftna ulja i ulja bitumenskih minerala	1.080.045.393
8703	Lični automobili i dr. motorna vozila	537.255.414
3004	Lijekovi	347.854.134
2701	Kameni uglj, briket i sl.	332.065.108
7601	Aluminijum u sirovim oblicima	245.028.334

Najznačajniji spoljnotrgovinski partneri

Najznačajnije izvozno tržište za privrednike iz BiH je i dalje Njemačka sa ukupnim izvozom od 1,4 milijardi KM, što predstavlja povećanje od 4,5% u odnosu na prvo polugodište 2022. godine. I pored ulaska njemačke privrede u recesiju u prvom kvartalu 2023. godine, izvoz je rastao uslijed već unaprijed dogovorenih narudžbi i dugoročne saradnje.

Od ostalih vodećih izvoznih tržišta u posljednjih nekoliko godina imamo pozitivne trendove sa Hrvatskom, Slovenijom i Austrijom, a ista se dinamika može očekivati do kraja godine. Ključni izvozni proizvodi su: proizvodi od drveta, električna energija, proizvodi od metala, mašine, aparati. Kao što je već rečeno u uvodnom dijelu, za dva vodeća tržišta imamo pad izvoza što je rezultat specifičnosti razmjene, pogotovo kod Italije (međuzavisnost uvoza i izvoza aluminijuma radi dorade) te tržišnih neravnoteža i povećane potražnje iz Srbije za energentima u 2022. godini, gdje u prvoj polovini 2023. godine imamo pad u izvozu električne energije za 134.796.390 KM te koksa i polukoksa za 99.605.385 KM.

Najveći uvozni partner BiH jeste Hrvatska, a značajan procenat uvoza predstavlja nafta i naftni derivati. U prvoj polovini 2023. godine uvezeno je 757.580.579 KM nafte, ulja i maziva, što predstavlja preko 70% od ukupnog uvoza nafte za BiH. Pored ovoga, još dominantno uvozimo kameni uglj i ostala kruta goriva, električnu energiju te prehrambene proizvode. Generalno, veliki procenat uvoza prehrambenih proizvoda otpada na susjedne zemlje (Hrvatska i Srbija) te Slovenija.

ROBNA RAZMJENA BIH SA EVROPSKOM UNIJOM

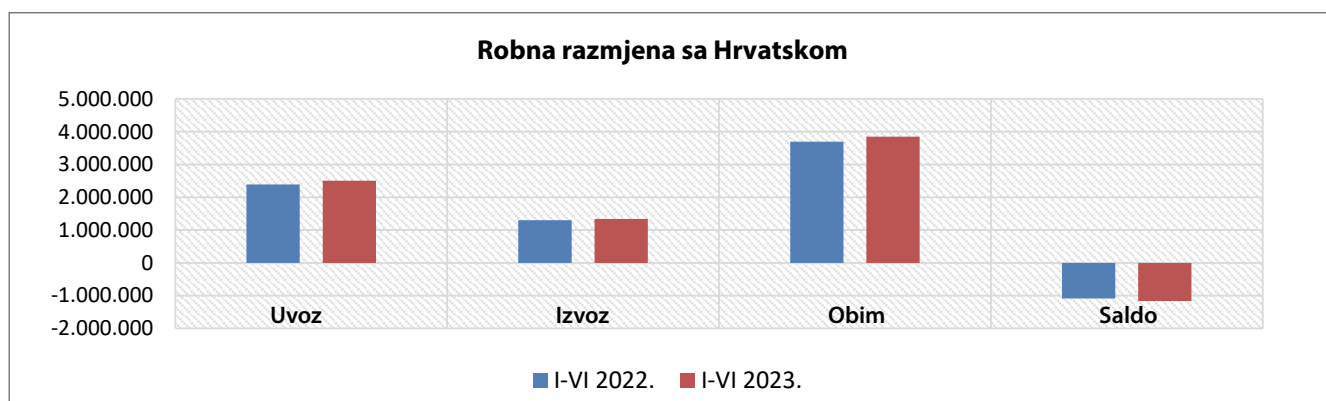
Bosna i Hercegovina je sa EU ostvarila ukupan obim spoljnotrgovinske razmjene u vrijednosti od 15,7 milijardi KM, što je smanjenje od 10,9 miliona KM ili 0,6%.

U prvom polugodištu je iz BiH na tržište EU izvezeno robe u ukupnoj vrijednosti od 6,5 milijardi KM, što predstavlja smanjenje od 231,1 miliona KM ili 3,4% u odnosu na prvo polugodište prethodne godine.

Istovremeno je iz EU uvezeno robe u ukupnoj vrijednosti od 9,2 milijardi KM, što je povećanje od 220,2 miliona KM ili 2,5%. Ovakve promjene su rezultirale deficitom u robnoj razmjeni sa EU u iznosu od 2,7 milijardi KM i pokrivenosti uvoza izvozom od 70,8%.

U ukupnoj robnoj razmjeni BiH, zemlje EU učestvuju sa 69%.

Po obimu razmjene naš najznačajniji partner je Hrvatska. Sa Hrvatskom ostvarujemo razmjenu u ukupnoj vrijednosti od 3,8 milijardi KM, što je povećanje od 153,2 miliona KM ili 4,1%.

Pregled robne razmjene BiH sa Hrvatskom (top 5)

	I-VI 2022.		I-VI 2023.		porast u %	
	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz
Proizvodi životinjskog porijekla (meso, ribe i mlijeko)	58.456.517	22.066.985	67.424.630	21.266.694	15,34	-3,63
Voće i povrće i njihovi proizvodi	24.576.553	13.690.008	32.224.492	18.835.965	31,12	37,59
Žitarice	107.183.909	26.428.865	76.838.674	25.564.475	-28,31	-3,27
Masnoće, kakao, njihovi proizvodi	119.773.811	10.884.500	128.678.928	7.309.483	7,43	-32,85
Šećer i proizvodi od šećera	65.322.358	3.024.976	41.722.619	1.672.436	-36,13	-44,71

ROBNA RAZMJENA BIH SA ZEMLJAMA EFTA-e

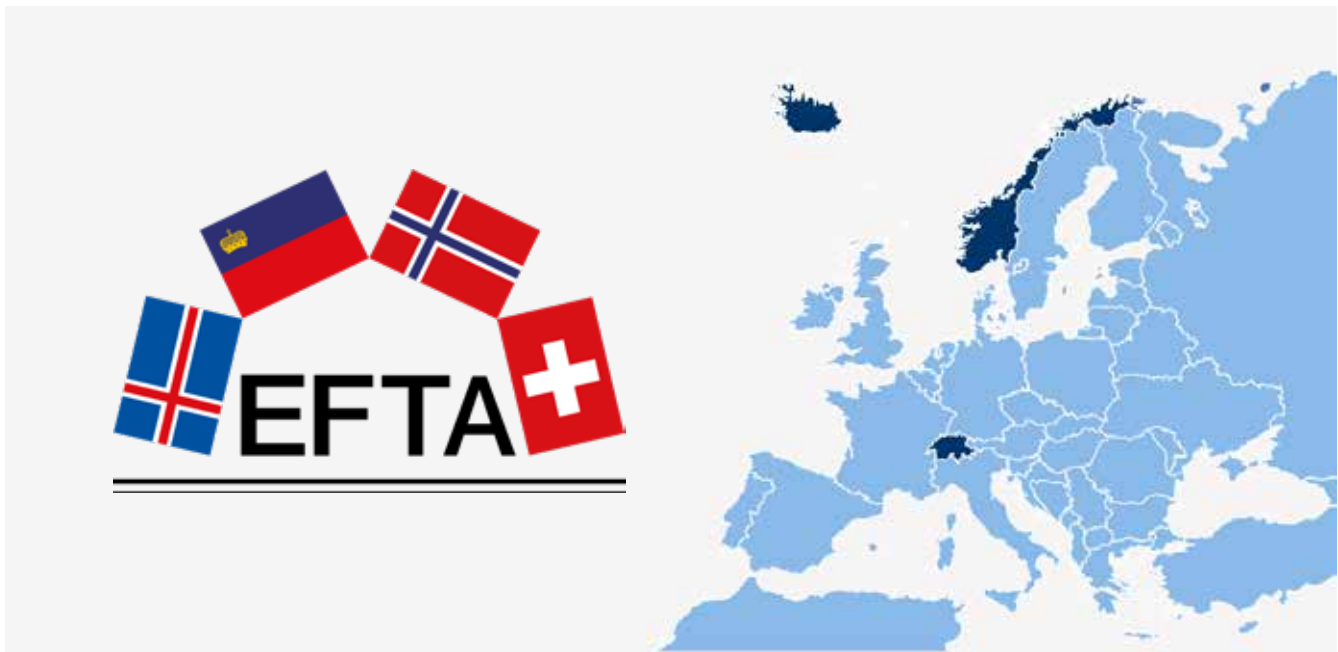
Sa zemljama EFTA-e je smanjen ukupan obim robne razmjene za 230,7 miliona KM ili 27% te ukupan obim razmjene u analiziranom periodu iznosi 622,6 miliona KM. Ovakve promjene su nastale zbog smanjenja uvoza iz Švajcarske. Analizirajući robnu razmjenu potpisnica EFTA-e, uglavnom se i sva robna razmjena BiH odvija sa Švajcarskom. Ostvaren je deficit od 93,2 miliona KM, a pokrivenost uvoza izvozom iznosi 74%. U ukupnom obimu razmjene, zemlje EFTA-e učestvuju sa 3%.

U Švajcarsku je izvezeno robe u ukupnoj vrijednosti od 241,6 miliona KM, što je povećanje od 53,1 milion KM ili 28%. Ovom povećanju je uglavnom doprinijelo povećanje izvoza električne energije. Iz Švajcarske je istovremeno uvezeno robe u ukupnoj vrijednosti od 330,5 miliona KM, što predstavlja smanjenje od 288,5 miliona KM ili 46,6%. Ovo smanjenje je uglavnom rezultat smanjenja uvoza aluminijuma.

Pregled razmjene sa Švajcarskom (top 5)

IZVOZ	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Promjene KM	Promjene %
Električna energija	71.383.126	114.227.537	42.844.412	60
Ostali namještaj i njegovi dijelovi	15.959.404	18.363.683	2.404.279	15
Konstrukcije od gvožđa i čelika	12.407.707	14.375.770	1.968.063	16
Sjedala	6.247.328	6.930.062	682.734	11
Građevinski proizvodi od plastičnih masa	6.426.034	6.757.211	331.177	5

UVOZ	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Promjene KM	Promjene %
Aluminijum u sirovim oblicima	495.207.277	140.439.698	-354.767.579	-72
Naftna ulja i ulja dobivena od bitumenskih minerala	113.785	43.245.304	43.131.519	37.906
Lični automobili	14.487.603	30.215.840	15.728.237	109
Bakrena žica	24.282.682	13.405.747	-10.876.935	-45
Lijekovi	2.431.559	9.248.088	6.816.529	280

ROBNA RAZMJENA BIH SA CEFTA-om

Sa CEFTA-om je smanjen ukupan obim razmjene uslijed smanjenja i izvoza i uvoza, čemu je doprinio pad izvoza i uvoza sa Srbijom.

Sa CEFTA-om je ostvaren ukupan obim razmjene u vrijednosti od 3,7 milijardi KM, što je smanjenje od 263,5 miliona KM ili 6,7%. Izvoz prema zemljama CEFTA-e je iznosio 1,6 milijardi KM, što je smanjenje od 193,4 miliona KM ili 11%. Istovremeno je smanjen i uvoz za 70,1 milion KM ili 3,2%.

Ovakve promjene u robnoj razmjeni BiH sa CEFTA-om su dovele do povećanja deficita u robnoj razmjeni pa on iznosi 563,9 miliona KM i pokrivenosti uvoza izvozom od 73,5%. U ukupnoj robnoj razmjeni sa BiH, CEFTA učestvuje sa 16,2%.

Suficit ostvarujemo sa Crnom Gorom, a najviše vrijednosti robe razmjenjujemo sa Srbijom. Sa Srbijom je ostvaren ukupan obim razmjene od 2,9 milijardi KM, što je smanjenje od 344,3 miliona KM ili 10,5% u odnosu na prvo polugodište 2022. godine.

U Srbiju je izvezeno robe u ukupnoj vrijednosti od 1,03 milijardi KM, što je smanjenje od 262,2 miliona KM ili 20%. Iz Srbije smo uvezli robe u ukupnoj vrijednosti od 1,9 milijardi KM, što je smanjenje od 82,1 milion KM ili 4%. Sa Srbijom je robna razmjena rezultirala deficitom od 887,2 miliona KM.

Pregled razmjene sa Srbijom (top 5, u KM)

IZVOZ	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Promjene KM	Promjene %
Električna energija	307.144.220	172.347.830	-134.796.390	-44
Koks i polukoks od kamenog uglja, mrkog uglja	246.689.861	147.084.476	-99.605.385	-40
Mrki ugallj, aglomerisani ili neaglomerisani	15.385.006	73.001.962	57.616.956	375
Toplo valjana žica od gvožđa ili nelegiranog čelika	84.647.049	61.284.024	-23.363.025	-28
Šipke od gvožđa ili nelegiranog čelika samo kovane	31.914.260	57.073.466	25.159.206	79

UVOZ	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Promjene KM	Promjene %
Naftna ulja i ulja dobivena od bitumenskih minerala	322.039.415	143.376.873	-178.662.542	-55
Kukuruz	40.751.555	54.695.867	13.944.312	34
Hljeb, peciva, kolači, keksi i ostali pekarski proizvodi	37.750.301	47.051.290	9.300.990	25
Toplo valjani plosnati proizvodi od gvožđa ili nelegiranog čelika	64.376.508	45.438.434	-18.938.074	-29
Pivo dobijeno od slada	30.704.969	43.630.292	12.925.323	42

ROBNA RAZMJENA BIH SA TREĆIM TRŽIŠTIMA

Sa ostalim tržištima je ostvaren obim razmjene u ukupnoj vrijednosti od 2,7 milijardi KM i gotovo je jednak prošlogodišnjem. Ukupan izvoz prema ostalim tržištima iznosi 560,8 miliona KM, dok je ukupan uvoz 2,2 milijardi KM, što u odnosu na prošlogodišnje vrijednosti odstupa u prosjeku povećanja za manje od 2%. Sa ovim zemljama je ostvaren deficit u vrijednosti od 1,6 milijardi KM i pokrivenost uvoza izvozom od 26%. U ukupnoj razmjeni sa BiH, ove zemlje učestvuju sa 12%. Po obimu razmjene, najznačajniji partner je Turska. Sa Turskom je smanjen ukupan obim razmjene za 84,9 miliona KM ili 9,3% te on iznosi 831,9 miliona KM. Ovo je posljedična pojava smanjenja i izvoza i uvoza sa Turskom. U Tursku je izvezeno robe u ukupnoj vrijednosti od 155,1 milion KM, što je manje za 11,3 miliona KM ili 6,8%.

Pregled razmjene sa Turskom (top 5)

IZVOZ	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Promjene KM	Promjene %
Bombe, granate, torpeda, mine, rakete	12.578.318	18.389.346	5.811.028	46
Goveđe meso, svježe ili rashlađeno	4.276.098	11.350.088	7.073.990	165
Toplo valjana žica od gvožđa ili nelegiranog čelika	1.720.521	11.003.346	9.282.826	540
Umjetni korund, hemijski definisan ili ne	7.449.691	9.950.384	2.500.693	34
Kraft-papir i karton nepremazani	6.587.046	8.041.027	1.453.981	22

UVOZ	I-VI 2022.	I-VI 2023.	Promjene KM	Promjene %
Šipke i profili od aluminijuma	22.794.307	18.216.194	-4.578.113	-20
T-majice, majice bez rukava	15.626.358	15.173.239	-453.119	-3
Kostimi, kompleti, jakne, sakoi, haljine, suknje	10.796.255	14.036.535	3.240.280	30
Agrumi	14.151.383	11.944.783	-2.206.601	-16
Hladnjaci, zamrzivači	8.125.920	11.251.068	3.125.148	38

LMS VTKBiH

- Platforma za besplatne online edukacije

Learning Management System (LMS) Vanjskotrgovinske komore BiH je platforma koja na jednom mjestu nudi najmodernije i najaktuelnije alate elektronskog učenja, od webinarima (BigBlueButton platforma) do multimedijalnih, interaktivnih, self-study kurseva.

Ovu uslugu Komora je uspostavila za bh. poslovnu zajednicu s ciljem jačanja kapaciteta, pružanja novih i unapređenja postojećih stručnih kompetencija zaposlenika kompanija iz Bosne i Hercegovine, kroz pristup digitalnim online alatima koji omogućavaju korisnicima da uče i pohađaju online kurseve:

- bilo kad – 24 sata dnevno, 7 dana u sedmici
- bilo gdje – sa radnog mjesta, od kuće ili bilo koje lokacije sa internetskim pristupom

- bilo kako – preko desktop/laptop računara ili mobitela/tableta

Registracija na LMS VTKBiH i pristup kursevima su besplatni za predstavnike bh. poslovne zajednice a pristupiti se može preko linka: <https://elearning.komorabih.ba/>.

Nakon registracije na LMS, odmah možete pristupiti jednom od 4 besplatna kursa:

- Vođenje kampanja na društvenim medijima (Facebook, Instagram, YouTube)
- Google oglasi & Analitika uspjehnosti – Google Analytics
- Vidljivost na pretraživačima – optimizacija pretraživača (Search Engine Optimization – SEO)
- Elektronska trgovina (E-commerce) – praktični aspekti

Kontakt:

Vanjskotrgovinska komora BiH
Spoljnotrgovinska komora BiH

Branislava Đurđeva 10
71000 Sarajevo

T: +387 33 566 200

T: +387 33 566 201

T: +387 33 566 204

E: elearning@komorabih.ba

W: www.komorabih.ba

Learning Management System Vanjskotrgovinske komore BiH je kreiran u okviru Digitalne akademije Komore, koja je uspostavljena u okviru Projekta „EXPO-CERTinno – Podrška bh. kompanijama u internacionalizaciji, certificiranju i inovacijama“, koji je Komora implementirala od jula 2020. do juna 2022. godine. Projekat „EXPO-CERTinno“ su sufinansirali Evropska unija i Savezna Republika Njemačka putem EU4Business projekta koji zajednički provode GIZ, UNDP i ILO u okviru Strategije lokalnog razvoja – Programa za lokalnu samoupravu i ekonomski razvoj u Bosni i Hercegovini Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Republike Njemačke (BMZ).

Stanje i izazovi u sektoru pčelarstva i meda u Bosni i Hercegovini i Evropskoj uniji

Bosna i Hercegovina raspolaže izvanrednim prirodnim resursima koji su osnov za razvoj pčelarstva, što ukazuje na ogromne potencijale ove privredne djelatnosti. Sve veća potražnja za medom otvara velike mogućnosti za ozbiljniji razvoj domaćeg pčelarstva

Osim direktne koristi koju od bavljenja ovim poslom imaju pčelari, indirektno koristi od pčelarstva ima čitavo društvo zbog povećanog prinosa u poljoprivredi, ali i kompletan ekosistem generalno. Iako, prema određenim podacima, tržišna niša meda u Bosni i Hercegovini zauzima značajno mjesto, sve češći problem s kojim se suočavaju proizvođači, ali i potrošači, jeste patvorenje (adulteracija) meda. Ovaj problem nije samo prisutan u našoj zemlji nego i na tržištu regiona, ali i Evropske unije.

Prema definiciji, med je prirodna složena mješavina veoma različitih hemijskih sastojaka, u prvom redu različitih šećera, pretežito fruktoze i glukoze, i drugih tvari koje doprinose med tokom njegovog nastajanja, a koje proizvodi pčela medarica. Prema propisima, med mora ostati čist – što znači da mu se ne smiju dodavati bilo kakvi drugi sastojci. Kvalitet meda također zavisi i od ekoloških uslova sredine u kojoj se proizvodi (broj i vrste medono-

snih biljaka, klimatski uslovi, broj sunčanih dana) te od drugih uslova, kao što su uslovi prerade, način proizvodnje, čuvanje i pakovanje. Adulteracija meda nastaje kada se sastojci kao što su voda ili jeftini šećerni sirupi vještački dodaju da bi se povećala zapremina.

Radi sticanja ekonomske dobiti, nesavjesni „subjekti” sve češće koriste različite tehnike, tehnologije i supstituente kako bi imitirali svojstva meda i time stekli veću materijalnu korist. To ide do te mjere da je ponekad i pored primjene odgovarajućih savremenih ispitnih metoda teško otkriti da li se radi o patvorenom medu ili ne. Adulteracija meda takođe se može povezati i sa neodgovarajućim deklarisanjem vrste i porijekla meda, što se da primijetiti u mnogim analizama, a što je svakako jedna vrsta obmane konzumenata.

Kada se osvrnemo na stanje u Evropskoj uniji, činjenica je da je Unija veliki uvoznik meda, jer je unutrašnja potražnja veća od evropske proizvodnje. Zbog toga su članice stava da je važno ostati na oprezu protiv svake zloupotrebe i manipulacija medom. Najčešća vrsta prevare sa medom je patvorenje dodavanjem jeftinih sastojaka i sirupa. Međutim, bilo je dosta slučajeva prevara u vezi sa porijeklom (etikete tvrde lažno porijeklo proizvoda).

Iako se rizik po ljudsko zdravlje smatra malim, takve prakse predstavljaju prevare potrošača i dovode u nezavidan položaj poštene pčelare jer se suočavaju sa nelojalnom konkurencijom. Naime, i oni bi mogli da smanje cijene

zahvaljujući nedozvoljenim, jeftinim sastojcima koje miješaju sa prirodnim medom. Na primjer: prosječna jedinična vrijednost uvezenog meda u EU bila je 2,32 €/kg 2021. godine, dok su šećerni sirupi napravljeni od pirinča bili oko 0,40-0,60 €/kg.

Zbog svega ovoga, krajem prošle i početkom ove godine izvršena je koordinisana akcija Evropske komisije pod nazivom *Iz košnica* usmjerena na otkrivanje falsifikovanog meda koju se uvozi u EU. Akciju je vodio Generalni direktorat Evropske komisije za zdravlje i bezbjednost hrane (DG SANTE) sa nacionalnim vlastima 18 zemalja koje su dio Mreže EU za prevare u hrani, u saradnji sa Evropskom kancelarijom za borbu protiv prevara (OLAF) i Zajedničkim istraživačkim centrom (JRC) Evropske komisije. Sama akcija je bila pokrenuta na zahtjev Evropske asocijacije pčelara (EPBA), udruženja za zaštitu potrošača, kao i samih građana Unije.

Sumnjivi uvoznici i izvoznici identifikovani su u prvoj, tj. početnoj fazi akcije, kada su se prikupljali uzorci meda na graničnim prelazima u zemljama koje su učestvovala u akciji. Prikupljeno je 320 uzoraka iz 20 zemalja koji su poslani u Zajednički istraživački centar (JRC) Evropske komisije na provjeru. Druga faza se odnosila na prikupljanje obavještajnih podataka o izvoznicima iz trećih zemalja, kao i o uvoznicima iz EU uz podršku Evropske kancelarije za borbu protiv prevara. U sklopu treće, završne faze nacionalni inspektorati i zaposlenici Evropske kancelarije za

borbu protiv prevara sproveli su istrage na mjestima uvoza, prerade, miješanja i pakovanja sumnjivih pošiljki.

U izvještaju sa sprovedene akcije navedeno je da je od 320 ispitana uzorka za njih 147 utvrđeno da se radi o sumnjivom medu (46%). Najveći apsolutni broj sumnjivih pošiljki bio je iz Kine (66 od 89 uzoraka, što je 74%), iako je najveći relativni udio sumnjivih uzoraka imao med porijeklom iz Turske (14 od 15 uzoraka, što je 93%). Med uvezen iz Ujedinjenog Kraljevstva imao je još veću stopu sumnje (10 od 10, dakle 100%). Međutim, dostupne informacije o sljedivosti sugeriraju da se radi o medu koji je proizveden u drugim zemljama te da je u Ujedinjenom Kraljevstvu dalje bio obrađen i ponovno izvezen.

Tokom koordinisane akcije EU utvrđeno je da su 133 privredna subjekta (70 uvoznika i 63 izvoznika) bila uključena u pošiljke meda za koje se sumnja da su krivotvorene.

Uzevši u obzir ove, ali i ranije radene analize, pokazalo se da je skoro polovina meda koja se uvoze na tržište EU krivotvorena i da nije u skladu s odredbama Direktive o medu 2001/110 EZ¹.

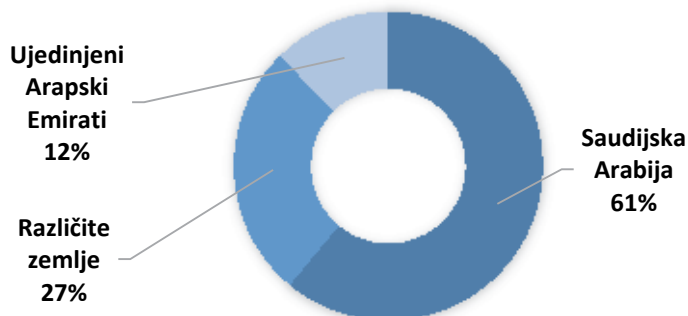
Posebne ispitne metode koju su koristili u Istraživačkom centru Zajedničkog istraživačkog centra (JRC) pokazale su da se kod patvorenog meda više ne koriste šećerni sirupi od kukuruznog škroba ili šećerne trske, kako je to bilo u ranijem periodu, već da su oni zamijenjeni sirupima od riže, pšenice i šećerne trske, što će reći da su prevare podignute za ljestvicu više. Dakle, da se radi o patvorenom medu može se utvrditi tek nakon upotrebe skupih i sofisticiranih analiza (EA/LC-IRMS, HPAEC-PAD, H-NMR)².

Podstaknuta navedenim izvještajem, situacijom na tržištu u Bosni i Hercegovini i velikim prilivom sumnjivog meda iz uvoza, a na prijedlog udruženja pčelara, Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je u martu organizovala okrugli sto pod nazivom „Kontrola kvaliteta meda na tržištu BiH i važeća zakonska regulativa“.

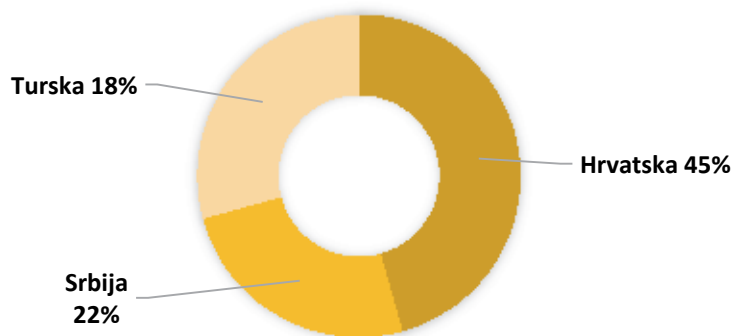
1 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0110>

2 EA/LC-IRMS (Elemental Analyser/Liquid Chromatography – Isotope Ratio Mass Spectrometry); HPAEC-PAD (High-Performance Anion Exchange Chromatography – Pulsed Amperometric Detector); H-NMR (Proton Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy).

TOP IZVOZNA TRŽIŠTA MEDA U 2022.

TOP UVOZNA TRŽIŠTA MEDA U 2022.

Kako je istaknuto na okruglom stolu, želja učesnika je bila da se daju određeni kvalitetni prijedlozi kako poboljšati stanje u ovom sektoru. Zaključeno je da nadležne institucije trebaju pooštriti kriterijume kontrolisanja i uklanjanja s tržišta nepravilno deklarisanog ili patvorenog meda, što će doprinijeti zaštiti potrošača, jačanju konkurentnosti pravih pčelara, zaštiti zdravlja konzumenata i uspostavljanju dobrih pčelarskih praksi. Takođe, potrebno je snažno i na naučnoj osnovi raditi na promociji i podizanju svijesti o domaćem medu kao zdravstvenom proizvodu, odnosno proizvodu koji je podoban za sveopšte zdravlje ljudi.

Na okruglom stolu bilo je prikazano i stanje na tržištu BiH. Prema podacima Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, iz Registra poljoprivrednih gazdinstava je u 2021. godini evidentirano 4.662 pčelara koji su prijavili 239.699 košnica, a prema procjenama Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, registrovanih pčelara u 2022. godini je bilo oko 5.000 i oni su raspolagali sa oko 140.000 košnica. Iako

zvaničnih podataka o proizvedenim količinama nema, sa sigurnošću se može reći da količine koje se proizvedu nisu dovoljne za potrebe stanovništva u BiH.

Kako je tržište u BiH slobodno, određene količine meda nađu se u izvozu pa je tako vrijednost izvoza prirodnog meda u 2022. godini iznosila 302,3 hiljade KM, što je za 66% manje od izvoza u istom periodu 2021. godine, kada je on iznosio 887,3 hiljade KM. Takođe, količinski je u 2022. godini izvezeno 12,5 tona meda, što je manje za 26,8 tona u odnosu na isti period godinu ranije, kada je izvezeno 39,3 tone.

Vrijednost uvoza prirodnog meda u 2022. godini je iznosila 4,7 miliona KM, što je za 9,4% više od uvoza u 2021. godini. Količinski je u 2022. uvezeno 640,3 tone, odnosno 80,7 tona više u odnosu na 2021. godinu.

U 2022. godini obim razmjene iznosio je nešto malo više od 5 miliona KM, što je manje za 3% u odnosu na 2021. godinu. Pokrivenost uvoza izvozom u 2022. godini iznosila je svega 6,4%, dok je u 2021. godini iznosila 20,5%. Dakle, sektor bilježi deficit od 4,4 miliona KM

Tabelarni prikaz uvoza meda u BiH posljednjih 6 godina (2017-2022)

Uvoz 2017.		Uvoz 2018.		Uvoz 2019.		Uvoz 2020.		Uvoz 2021.		Uvoz 2022.	
količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)
269,7	2.020.410	274,7	2.040.769	334,1	2.569.500	468,8	3.720.611	559,6	4.336.963	640,3	4.745.658

Tabelarni prikaz izvoza meda u BiH posljednjih 6 godina (2017-2022)

Izvoz 2017.		Izvoz 2018.		Izvoz 2019.		Izvoz 2020.		Izvoz 2021.		Izvoz 2022.	
količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)	količina (tone)	vrijednost (BAM)
14	223.568	9	167.150	22,6	367.715	97	1.992.113	39,3	887.354	12,5	302.317

u 2022. godini.

Generalno, med iz BiH se izvozi u zemlje Arapskog zaljeva, od toga najviše u Saudijsku Arabiju, dok BiH najviše meda uvozi iz susjednih zemalja. U prošloj 2022. godini najviše je meda uvezeno iz Hrvatske (45%) i Srbije (22%), mada je primjetno značajno povećanje uvoza meda iz Turske (673%) i to sa 24 tone u 2021. na 185,3 tone u 2022. Takođe, u prethodnim godinama na tržištu BiH značajnije količine meda uvezile su se i iz Moldavije.

Treba istaći činjenicu da je prosječna jedinična vrijednost uvoznog meda iz Turske po kilogramu iznosila 4,6 KM, dok je prosječna jedinična vrijednost izvoza iz BiH u Saudijsku Arabiju iznosila 19,7 KM po kilogramu, što povlači pitanje kakav se to med uvozi i šta to konzumiraju građani BiH.

Uvoz meda se količinski u BiH iz godine u godinu povećava pa tako kada poredimo 2022. godinu sa 2017. godinom primjećujemo povećanje uvoza za 137%, odnosno uvezeno je 370 tona meda više. Takođe, što se tiče prosječne uvozne jedinične vrijednosti meda ona je već godinama gotovo ista i po kilogramu iznosi 7,6 KM. Kada je u pitanju izvoz, on iz godine u godinu varira u zavisnosti od količine prinosa koji pak zavisi od različitih faktora, ali ponajviše od vremenskih prilika, broja sunčanih dana i sl. Značajni izvozni rezultati ostvareni su u pandemijskoj 2020. godini, kada je došlo do ogromne potražnje potrošača za medom kako na domaćem tako i na inostranim tržištima. Ono što treba istaći jeste da se prosječna izvozna jedinična vrijednost iz godine u godinu

Prikaz uvoza meda prema državama porijekla u 2021/2022. godini

Država	2021.		2022.		Index %
	tone	KM	tone	KM	
Hrvatska	265,4	1.899.198	284,5	2.147.396	13,1
Srbija	127,0	1.127.055	119,1	1.052.207	-6,6
Turska	24,1	109.735	185,3	848.553	673,3
Moldavija	137,4	917.333	39,8	310.072	-66,2
Novi Zeland	1,4	242.114	3,1	307.625	27,1
Sjeverna Makedonija	4,2	41.378	6,0	61.079	47,6
Slovenija	-	-	1,9	13.115	
Njemačka	-	-	0,7	5.501	
Australija	-	-	0,003	110	
UKUPNO	559,6	4.336.963	640,4	4.745.658	9,4

Prikaz izvoza meda iz BiH u 2021/2022. godini

Država	2021.		2022.		Index %
	tone	KM	tone	KM	
Saudijska Arabija	22,7	588.954	9,2	182.010	-69,10
Različite zemlje	1,8	65.462	1,8	79.282	21,11
UAE	3,6	26.638	1,3	37.075	39,18
Bahrein	0,1	3.951	0,1	3.951	0,00
Kuvajt	10,5	198.517	0	0	-100,00
Katar	0,4	4.401	0	0	-100,00
UKUPNO	39,3	887.921	12,5	302.317	-65,95

povećava (2017. godine iznosila je 16 KM/kg, a 2022. godine 24 KM/kg).

Referišući se na sve prethodno navedeno, vidimo da se zaista radi o jednom globalnom problemu te da treba učiniti mnogo sistemskih stvari kako bi se opet povratilo povjerenje u med kao drago-

cjen proizvod za sveopšte zdravlje ljudi a med stavio na mjesto koje mu zaista i pripada.

Radoš Šehovac

Usluge EEN mreže su provjerene, brze i besplatne

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, kao koordinator Evropske preduzetničke mreže (EEN) u Federaciji Bosne i Hercegovine, u saradnji sa partnerima iz konzorcija (Sarajevska regionalna razvojna agencija, Univerzitet u Sarajevu, INTERA Tehnološki Park Mostar, BIT Centar Tuzla, Razvojna agencija Unsko-sanskog kantona Bihać i Zenička razvojna agencija), na web stranici www.een.ba objavljuje ponude iz baza koje evidentiraju EEN profile poslovne saradnje, profile iz oblasti istraživanja i razvoja, kao i ponude iz baze koja evidentira EEN tehnološke profile onih privrednih i istraživačko-tehnoloških subjekata koji su iskazali interes za saradnju sa kompanijama iz Bosne i Hercegovine.

Sve ponude koje su prezentirane iz baze poslovne saradnje EEN mreže su odabrane po kriterijima koji su prihvatljivi za izvozno orijentirane kompanije, što znači da se uzimaju u obzir samo one poslovne ponude (profile) koje povećavaju izvozni kapacitet malih i srednjih preduzeća iz Bosne i Hercegovine.

Ako želite stupiti u kontakt s preduzećima čije ponude su objavljene ili ako želite da se ponuda / profil Vašeg preduzeća nađe u bazi podataka EEN mreže, kontaktirajte nas putem e-maila koji je naveden na svakoj ponudi/profilu. Procedura je vrlo jednostavna:

- Ispunite obrazac / profil za poslovnu / istraživačku / tehnološku saradnju;
- Ponuda / profil Vašeg preduzeća se unosi u EEN bazu podataka;
- Vaš ponuda / profil se dalje objavljuje u poslovnim magazinima / internet stranicama EEN centara / kontakta tačaka u zemljama u kojima tražite poslovnog partnera.

Više informacija o uslugama Evropske preduzetničke mreže (EEN) u Federaciji Bosne i Hercegovine možete pronaći na web stranici: <https://een.ba/bs>

Usluge EEN mreže su provjerene, brze i besplatne.

Partneri BITNET konzorcija u Federaciji Bosne i Hercegovine

Putem dolje datog linka možete SAMI pronaći opciju search (Partnering opportunities) i pregledati sve ponude/zahtjeve inostranih privrednih entiteta (business entities):

<https://een.ec.europa.eu/partnering-opportunities>

Vinska cesta Hercegovine – Skrivena strana Mediterana

Hercegovina, koja se nalazi u južnoj regiji Bosne i Hercegovine, jedinstvena je destinacija koja svojom mediteranskom klimom, zadivljujućim pejzažima, autentičnom kulturnom baštinom i običajima privlači posjetitelje iz svih dijelova svijeta. Ova regija dom je velikom broju zadivljujućih kulturnih, prirodnih i religijskih atrakcija.

Vinska cesta Hercegovine obuhvaća vinograde, restorane i smještajne objekte povezane zajedničkom predanošću tradiciji proizvodnje vina ovog područja u okviru koje ćete pronaći seoska domaćinstva i bogata rustikalna jela, ali i šarmantne hotele s pomno osmišljenom i otmjenom kuhinjom. Nježni, a opet robusni plodovi su opipljiv rezultat napornog rada i posvećenosti

stanovnika. Lokalno stanovništvo veliča vina proizvedena od autohtonih hercegovačkih sorti, koja postaju sve više prepoznatljiva i na sceni međunarodnih sajмова vina.

Vinska cesta Hercegovine je prirodno sjedinjenje kvalitetnih vina ove regije i gostoprimstva njenog stanovništva, i jednih i drugih rođenih na hercegovačkom tlu. Povijesna nit, utkana u ove vinograde, oblikovala je kulturu lokalnih zajednica, duboko se ukorijenivši u hercegovački krajolik proizvodnjom proslavljenih i kvalitetnih vina.

Iter Vitis

U rujnu 2022. godine Vinska cesta Hercegovine je zvanično primljena u

Iter Vitis kulturnu rutu Vijeća Europe, čime je napravljen važan korak za turističku privredu Bosne i Hercegovine, posebno za područje Hercegovine i šest uključenih lokalnih zajednica Ljubuškog, Čitluka, Čapljine, Mostara, Stoca i Trebinja. Članstvo u ovoj važnoj međunarodnoj inicijativi dodatno doprinosi promociji Bosne i Hercegovine kao turističke destinacije, unapređenju poslovanja i promociji hercegovačkih vinara, kao i unapređenju poslovanja velikog broja pratećih uslužnih djelatnosti. Na petom izdanju nagrade *Iter Vitis 2022* u Santiagu de Composteli u Španjolskoj, tri nagrade su otišle u Bosnu i Hercegovinu, najnoviju članicu kulturne rute Vijeća Europe Iter Vitis. Nagrade su dobili: Grad Mostar za najbolji vinski grad, Grad Trebinja za najbo-

RECEVIN – europska mreža vinskih gradova

U utorak, 4. srpnja 2023., Gradu Mostaru dodijeljena je prestižna titula „Europskog grada vina Dionisios 2024“ Europske mreže vinskih gradova (RECEVIN) na ceremoniji upriličenoj u Europskom parlamentu u Bruxellesu.

Ovo priznanje jača turističku privlačnost i potiče lokalno gospodarstvo. Mostar će pod titulom europskog grada vina organizirati bogat spektar vinskih događanja tijekom 2024. godine. Ova inicijativa potiče međunarodnu suradnju i održivi razvoj regije Hercegovine.

lju održivu destinaciju i manastir Tvrdoš za najbolju praksu koja unapređuje kulturno-povijesno naslijeđe i vino.

VTKBiH & USAID-ov Projekt razvoja održivog turizma u Bosni i Hercegovini (Turizam)

VTKBiH i USAID-ov Projekt razvoja održivog turizma u Bosni i Hercegovini (Turizam) imali su ključnu ulogu u revitaliziranju ideje Vinske ceste Hercegovine s ciljem promoviranja njenog potencijala kao primarne međuna-

rodne turističke destinacije. Kao rezultat ovog partnerstva i aktivne suradnje i angažmana privatnog sektora, izgrađen je siguran put ka Iter Vitis članstvu, HWR rebrandiranje, novi HWR website i upravljačka struktura.

Misija Vanjskotrgovinske komore BiH, kao nositelja aktivnosti u projektu Vinske ceste, je osigurati pretpostavke i uvjete za rad Vinske ceste Hercegovine kroz promoviranje i jačanje razvoja ceste kao turističke destinacije, povećanje interesa i broja posjeta, generiranje održive ekonomije u sektoru turizma za sve članove, stvaranje poticajnog okruženja

za održive i profitabilne biznise, pružanje pomoći ekonomiji baziranoj na proizvodnji vina te razvoj i promociju tržišta.

Članstvo u VCH-u

Svi proizvođači vina, vinarije, smještajni i ugostiteljski objekti, agroturizmi, turistički vodiči, muzeji, gradovi i općine te ostali pružatelji usluga pozvani su da postanu članovi Vinske ceste Hercegovine. Članstvo donosi brojne prednosti, uključujući mogućnost sudjelovanja u različitim manifestacijama, promociju na međunarodnoj razini te suradnju s drugim članicama ove značajne vinske rute.

Ako želite postati dio ove priče o uspjehu, pridružite se Vinskoj cesti Hercegovine i zajedno s nama promovirajte skrivenu stranu Mediterana, otkrivajući čuda vina i bogatstvo hercegovačke kulture.

Više informacija potražite na zvaničnoj stranici HWR: <https://hwr.ba/>.

Darko Pehar

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
FOREIGN TRADE CHAMBER OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Priprema MSP-a za uvođenje standarda kvaliteta u MSP-e s ciljem internacionalizacije preduzeća

U svjetlu sve veće internacionalizacije i tržišne konkurencije, Vanjskotrgovinska komora BiH uvodi inovativni projekat pod nazivom „Priprema MSP-a za uvođenje standarda kvaliteta u MSP-e s ciljem internacionalizacije preduzeća“. Ovaj projekat ima za cilj podršku izvoznim kompanijama u BiH u pogledu implementacije certifikata po međunarodnim standardima u mala i srednja preduzeća i obrte, čime bi se omogućilo: podizanje kvaliteta poslovanja na viši nivo, povećanje efikasnosti i produktivnosti, jačanje sistema kontrole kvaliteta proizvoda i usluga,

povećanje konkurentnosti firme na tržištu, omogućavanje efikasnijeg nadzora procesa i troškova poslovanja te upravljanje okolišem na kvalitetan način.

Tema projekta je usklađena sa preporukama Akta o malom biznisu i Indeksa politika MSP 2022 (dimenzije 7 i 10) i određena je kao prioritet u saradnji sa Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH. Ovaj projekat je podržan u okviru projekta „Napredna implementacija Akta o malom biznisu u BiH2EU – SBA u BiH2EU“ koji implementira Eda - Agencija za razvoj preduzeća, u saradnji sa Sarajevskom regi-

Finansijski podržano u okviru projekta:

Projekat implementira:

U saradnji sa:

Projekat finansira:

onalnom razvojnom agencijom SERDA, a finansira Švedska.

Kroz edukaciju, pružanje stručne pomoći i konsultacije, projekat će pomoći kompanijama u pripremi za uvođenje standarda u proizvodnju.

U toku trajanja projekta kompanije će se pripremati za uvođenje sljedećih standarda:

- BAS EN ISO 14001 - odnosi se na upravljanje okolišem. Cilj je poboljšati svijest i praksu kompanija u vezi sa zaštitom okoliša;
- BAS EN ISO 50001 - odnosi se na upravljanje energijom. Cilj je unaprijediti energetska učinkovitost i smanjiti negativan utjecaj na okoliš;
- CE znak - odnosi se na ispunjavanje zahtjeva EU u području sigurnosti, zdravlja i okoliša. Cilj je povećati konkurentnost bh. kompanija na tržištu Evropske unije.

Predviđeno je da će kroz navedeni projekat oko 20 kompanija uspješno izvršiti pripremu za uvođenje standarda kvaliteta.

Osim kompanija, krajnji korisnici projekta obuhvatit će i sektore privrede, društvo i potrošače. Implementacija standarda kvaliteta u izvozno orijentiranim kompanijama će poboljšati njihovu konkurentnost na tržištu, povećati povjerenje potrošača u njihove proizvode i pružiti pozitivan doprinos ukupnom privrednom razvoju zemlje.

Očekujemo da će uspješna implementacija projekta donijeti značajne pozitivne rezultate ne samo za mala i srednja bosanskohercegovačka preduzeća već i privredu BiH i cjelokupno društvo. Kroz jačanje konkurentnosti kompanija i usvajanje standarda kvalitete, otvaraju se nove mogućnosti za izvoz, stvaranje radnih mjesta i privredni rast.

Projekat „Priprema MSP-a za uvođenje standarda kvaliteta u MSP-e s ciljem internacionalizacije preduzeća“ predstavlja važan korak ka jačanju kapaciteta bosanskohercegovačkih kompanija za suočavanje sa izazovima na globalnom tržištu.

KONTAKT:

Više informacija o projektu možete dobiti

putem kontakta: Nejira Močević

(nejira.mocevic@komorabih.ba; 033/566-203)

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine

**Ovaj članak je pripremljen uz finansijsku podršku Švedske. Sadržaj ovog članka je isključiva odgovornost Vanjskotrgovinske/Spoljnotrgovinske komore BiH i ne odražava nužno stanovišta Švedske.*

Projekat finansira:

Unapređuje li se internacionalizacija standardizacijom?

Rasprava o faktorima koji utiču na međunarodni razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP) i dalje generiše interes u istraživanjima. U prošlosti su se mnoga istraživanja fokusirala na prepreke ili barijere koje ova preduzeća susreću prilikom internacionalizacije, ali su također identificirani i glavni faktori koji poboljšavaju međunarodno poslovanje MSP-a.

S obzirom na ograničenja domaćeg tržišta, internacionalizacija može pružiti dobit za preduzeće iz dva glavna razloga:

(1) internacionalizacija nudi nove mogućnosti za stvaranje vrijednosti pružajući pristup novim resursima, znanjima, poslovnim praksama i stranim partnerima;

(2) internacionalizacija pomaže u smanjenju fluktuacije prihoda diverzifikacijom rizika u nekoliko zemalja (odnosno, kada preduzeće posluje samo na jednom tržištu, ono je podložno fluktuacijama koje proizlaze iz promjena u tom tržištu. Međutim, kada se poslovanje proširi na više zemalja, to omogućava preduzeću da diverzificira rizike i umanjí negativan uticaj promjena u jednom tržištu na ukupne prihode preduzeća. Ovo može biti posebno važno za mala i srednja preduzeća koja se mogu suočiti s većim rizicima pri poslovanju samo na jednom tržištu).

Ipak, asimetrična priroda informacija prisutna između domaćih preduzeća i stranih kupaca predstavlja značajnu prepreku međunarodnom razvoju MSP-a. Ovaj članak je doprinos istraživanjima i radovima o ulozi internih sposobnosti i vještina MSP-a u određivanju njihovih izvoznih aktivnosti,

svjedočenje o uticaju standardizacije preduzeća, i to u pogledu kvaliteta preduzeća, sistemima upravljanja okolišem, zdravljem i sigurnošću, na smanjenje asimetrije informacija i poboljšanje izvoznih performansi.

Uticaj standardizacije na internacionalizaciju preduzeća

Usvajanje različitih vrsta standardizacija od strane preduzeća znatno je poraslo posljednjih desetljeća. Takve standardizacije mogu se vidjeti kao alat za interni menadžment i način da preduzeća komuniciraju svoje kvalitete sudionicima, partnerima. U ovom članku fokusiramo se na ovu drugu ulogu.

U sve složenijem i globalnom okruženju mala i srednja preduzeća se suočavaju s mnogim izazovima u međunarodnoj trgovini te im je teško istražiti potencijalne prilike koje nude različiti tržišta. Nepotpune informacije predstavljaju značajnu prepreku za širenje izvoza, bilo u smislu ekstenzivnih (izvoz novih proizvoda ili ulazak na nova tržišta) ili intenzivnih margina (povećanje izvoza u postojeće trgovinske partnere). S obzirom na ozbiljne probleme s informacijama koji su povezani s izvoznim aktivnostima, dodavanje novih određivnih zemalja ili novih roba i usluga može biti izazovno, posebno za mala i srednja preduzeća s ograničenim iskustvom u međunarodnom poslovanju i nedostatkom ljudskih resursa. Kao što su određena istraživanja pokazala, nepotpune informacije stvaraju trenje u procesu povezivanja kupaca i prodavača preko nacionalnih granica pa predstavljaju prepreku za razvoj izvoznih aktivnosti.

Ovi problemi su još ozbiljniji za preduzeća smještena u manjim zemljama koja proizvode diferencirane proizvode.

Međunarodno priznate standardizacije drugi ponekad smatraju načinom za rješavanje tržišnih neuspjeha i pomoći preduzećima u prevladavanju odgovornosti, ali to nije nužno tako. Osnovana 1987. godine, Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) 9001, koja definira standarde za certificiranje proizvoda, struktura i administrativnih sistema, postala je vodeći svjetski sistem osiguranja kvalitete, s više od milion preduzeća i organizacija u preko 180 zemalja koje su certificirane prema ISO 9001. Tokom posljednjih nekoliko godina, ISO standardizacije su se proširile i firme sve više traže skup standardizacija kako bi ispunile zahtjeve kupaca i održale svoju konkurentnost na nacionalnim i međunarodnim tržištima. Recimo, ISO 14001 služi kao alat za promociju ekološkog i održivog upravljanja, a ISO 45001, koji je zamijenio OHSAS 18001, postavlja zahtjeve za upravljanje zdravljem i sigurnošću na radu. Ova tri standarda se obično objedinjuju akronimom QES (kvaliteta, okoliš, sigurnost). Pored toga, CE oznaka označava usklađenost proizvoda s relevantnim evropskim propisima, dok se BAS EN ISO 50 001 standard odnosi na upravljanje energijom u organizacijama.

Svrha međunarodnog standarda je pružiti jasno prepoznatljive reference, priznate širom svijeta, te tako neizravno potaknuti međunarodnu trgovinu signalizirajući kvalitetu proizvoda, pouzdanost, kao i vrijednosti preduzeća i zdravo poslovno upravljanje. Nekoliko

svjetskih istraživanja ukazuje na to da standardizovana preduzeća nadmašuju nestandardizovana/ necertificirana preduzeća, a razlozi su uglavnom poboljšani interni poslovni procesi i niži troškovi. Međutim, uticaj na finansijsku izvedbu je pomiješan. Kako standardizacija jača konkurentsku poziciju preduzeća proučavaju istraživači koji koriste perspektivu temeljenu na resursima (RBV - označava Resource-Based View, što je teorijski okvir koji se koristi u strategiji poslovanja. RBV se fokusira na resurse i sposobnosti preduzeća kao ključne faktore koji određuju njegovu konkurentsku prednost i performanse na tržištu.), koja sugerise da preduzeća stvaraju konkurentsku prednost ponovnim povezivanjem resursa i sposobnosti koje su teške konkurentima da ih kopiraju. Iz perspektive RBV-a, ISO standardi su resursi koji mogu djelovati kao „motori“ mogućnosti internacionalizacije, ojačavajući zaštitu konkurentne prednosti preduzeća. Ovaj argument pretpostavlja da je standardizacija samoregulacijski alat koji preduzeća dobrovoljno usvajaju i zajednički razvijaju kako bi ostvarile nekoliko unutarnjih koristi: usklađenost s organizacijskim, okolišnim, pravnim i regulatornim zahtjevima, kao i poboljšanja ukupne performanse i korištenja resursa i sposobnosti preduzeća itd.

Sama standardizacija omogućava preduzećima da se nose s vanjskim pritiscima i signaliziraju svoju poziciju na globalnom tržištu. To je još važnije u međunarodnom kontekstu, budući da postoje ograničene mogućnosti provjere i procjene velikog broja potencijalnih dobavljača.

Što se tiče ekološke standardizacije, izvozna razmatranja i zahtjevi bili su uvijek važni pokretači standardizacije, kao i želja za smanjenjem troškova i poboljšanjem kvaliteta proizvoda. Nedavno je evaluiran odnos kvaliteta, ekoloških i sigurnosnih standarda u međunarodnoj trgovini u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Rezultati evaluacije su pokazali da je usvajanje većeg broja standarda imalo pozitivan i značajan uticaj na izvoz roba i usluga u zemlje u razvoju. Sličan rezultat je potvrđen i nedavnim pregledom koji je pokazao da su organizacije prepoznale pozitivne efekte usvajanja BAS EN ISO 14001 i BAS EN ISO 50 001 standarda u vidu povećanja profita i izvoza.

Može se očekivati da će odnos između standardizacije i internacionalizacije biti jači za firme čiji je izvoz fokusiran na tržište Evropske unije, prije nego za firme koje izvoze uglavnom u ostatak svijeta. Naravno, zahtjevi za izvoz na tržišta van EU se razlikuju od zemlje do zemlje, ali zbog jednostavnosti i baze podataka koja se koristi, pretpostavljamo da su zemlje EU zahtjevnije i usvajaju stroža pravila. Samim tim, jače su interesne grupe i institucionalni pritisak za dobijanje određenih standarda ili certifikata.

Razlike u nivoima internacionalizacije među preduzećima mogu se povezati sa razlikama u snagama specifičnim za preduzeća, kao i razlikama u karakteristikama industrije u kojoj preduzeće posluje. Klasifikacija industrije je važan faktor koji utiče na internacionalizaciju jer industrije predstavljaju različite finansijske strukture, nivoe konkurentnosti i potrebe za resursima.

Zaključci

U svjetlu postojećih istraživanja o faktorima koji potiču internacionalizaciju, ovaj članak popunjava prazninu proučavanjem značaja ISO certifikata na intenzitet izvoza preduzeća. Rezultati istraživanja ukazuju na važnost toga da preduzeća posjeduju određene ISO certifikate kako bi dalje razvijala svoje izvozne aktivnosti i povećala svoju prihvatljivost na stranim tržištima. Osim toga, standardizacija ojačava pozitivan odnos između veličine preduzeća i internacionalizacije, a pozitivan uticaj je značajniji u sektorima niske ili srednje niske tehnološke intenzivnosti.

Internationalizacija može biti rezultat standardizacije ili razlog za dobivanje standarda/certifikata. Ova potencijalna endogenost u odnosu između standardizacije i izvoznog nastupa mogla bi se razmotriti u budućim studijama. Iako pronalaženje prikladnih instrumentalnih varijabli može biti teško, neke moguće alternative su korištenje usklađivanja bodova sklonosti ili metoda system GMM.

Strateška posvećenost pitanjima kvalitete, upravljanja energijom, zaštite okoliša, usklađenosti EU zahtjevima i sigurnosti mogu se smatrati kriterijem za odabir u javnim programima za promociju izvoza. Preduzeća koja shvataju potrebu za jačom posvećenošću tim pitanjima imaju veću šansu da povećaju svoju prisutnost na stranim tržištima, posebno u zemljama EU.

Nejira Močević

Prva međunarodna konferencija logistike u Bosni i Hercegovini

**Vanjskotrgovinska komora
Bosne i Hercegovine
8. 9. 2023. godine u hotelu
Hills na Ilidži organizira
Međunarodnu konferenciju
logistike u Bosni i Hercegovini**

Na konferenciji će učestvovati logistički stručnjaci, špediteri, prijevoznici i distributeri koji će se u okviru panelnih sesija moći informirati o aktuelnostima u ovoj branši. Primarni fokus ove konferencije je na inovativnosti i tehnologiji lanaca nabavke, a učesnicima će biti prezentirani svi raspoloživi alati, tehnike, podaci te mogućnosti umrežavanja i ostala postignuća u ovom području.

Konferencija povezuje naprednu logistiku i stručnjake lanaca snabdijevanja u svrhu njihovog umrežavanja, benchmarkinga, razmjene znanja i iskustava te novih tehnologija, kao i povećanja stepena konkurentnosti poslovnih sistema u BiH i regionu. Namijenjena je menadžerima kompanija u kojima značajnu ulogu u ostvarivanju poslovnih rezultata i funkcioniranju procesa u kompanijama imaju lanci nabavke i logistika.

Teme konferencije

Tokom konferencije učesnici će imati priliku sudjelovati u različitim sesijama vezanim za poslovna dostignuća i savjetovanja te steći nova znanja i vještine, što će im omogućiti poduzimanje prvih koraka prema uspješnom umrežavanju putem B2B sastanaka logističkih kompanija.

Osim toga, posjetioци će moći sudjelovati u stručnim panel-diskusijama o najnovijim tehnologijama i postignućima u području logističkih tehnologija, usluga, modernih pružatelja logističkih usluga, upravljanja lancima snabdijevanja (Supply Chain Management - SCM), kao i prezentacijama razvojnih mogućnosti željezničkih i lučkih kapaciteta i modernog upravljanja transportom i skladištem u BiH i regionu.

Na konferenciji se očekuje više od 150 učesnika, među kojima su i predstavnici nadležnih bh. institucija, vodećih kompanija u području špedicije, logistike, upravljanja cestovnim operaterima, morskim i zračnim lukama, upravljanja željeznicama, predstavnici vodećih kompanija korisnika usluga u ovom području, predstavnici finansijskih institucija, banaka, osiguravajućih društava i sl.

Kako učestvovati?

Cijena kotizacije iznosi 90,00 KM po učesniku. Cijena za dva učesnika iz iste kompanije iznosi 70,00 KM po učesniku, a za tri ili više učesnika iz iste kompanije 50,00 KM po učesniku. U cijenu je uračunat PDV. Više informacija na <https://logistikabih.ba/>.

Paralelno sa održavanjem ove konferencije, učesnici će moći posjetiti izložbene štandove sponzora.

S obzirom na veliki značaj konferencije, ovaj događaj je izuzetna prilika za promociju interesa zainteresiranih regionalnih i domaćih kompanija, ali i prilika za ostvarivanje kontakata i dogovaranje poslovne suradnje. Sponzoriranjem konferencije postajete aktivni učesnik susreta i dio događaja koji će proširiti i produbiti odnos Vaše kompanije sa ciljnim tržištem.

Ukoliko ste zainteresirani za sponzorstvo ili Vam je potrebno više informacija, možete nas kontaktirati na telefon +387 33 566 174 i/ili e-mail: kristina.colic@komorabih.ba.

„MEĐUNARODNA KONFERENCIJA LOGISTIKE U BIH“

8. 9. 2023. godine, Hotel „Hills“ Ilidža - Sarajevo

PROGRAM

09:00 – 10:00	Registracija učesnika
10:00 – 10:15	Otvaranje konferencije
10:15 – 11:45	Uvodna obraćanja i predstavljanje generalnih i oficijelnih sponzora
11:45 -	Početak konferencije po sesijama

1. SESIJA: LOGISTIKA U CESTOVNOM TRANSPORTU

Velika sala	11:45 – 12:00	1.1. Logistika od vrata do vrata i globalni trendovi u logistici
	12:00 – 12:15	1.2. Modeliranje i monitoring logističkih troškova
	12:15 – 12:30	1.3. Povratna i zelena logistika u cestovnom transportu
	12:30 – 13:00	1.4. Nove direktive i uredbe u EU
	13:00 – 13:30	Pauza

2. SESIJA: POMORSKA I LUČKA TRANSPORTNA LOGISTIKA

Velika sala	13:30 – 14:00	2.1. Upravljanje logističkim lancima u pomorskom transportu
	14:00 – 14:30	2.2. Lučki logistički sustavi
	14:30 – 15:00	2.3. Logistika u špediterskim i agencijskim poslovima
	15:00 – 16:00	Preporuke i smjernice, najava konferencije za 2024. godinu
	16:30 – 20:00	Svečani ručak

3. SESIJA: MULTIMODALNI TRANSPORT I LOGISTIKA TRANSPORTNIH TERMINALA

Mala sala 3	11:45 – 12:15	3.1. Logistički tokovi na Mediteranu
	12:15 – 12:30	3.2. Logistika kontejnerskog transporta
	12:30 – 13:00	3.3. Multimodalni transportni tokovi
	13:00 – 13:30	Pauza

4. SESIJA: LOGISTIKA TRANSPORTNIH TERMINALA

Mala sala 3	13:30 – 14:00	3.4. Upotreba Blockchain tehnologije na primjeru carinskog poslovanja
	14:00 – 14:30	3.5. Inland terminali (suhe luke)
	14:30 – 15:00	3.6. Budući logistički izazovi i rizici u globalnom lancu snabdijevanja
	15:00 – 15:30	3.7. Digitalna logistika
Velika sala	15:00 – 16:00	Preporuke i smjernice, najava konferencije za 2024. godinu
	16:30 – 20:00	Svečani ručak

5. SESIJA: LOGISTIKA U ŽELJEZNIČKOM I ZRAČNOM TRANSPORTU

Mala sala 4	11:45 – 12:15	4.1. Željeznička transportna logistika
	12:15 – 12:30	4.2. Logistički izazovi u željezničkom transportu
	12:30 – 13:00	4.3. Infrastrukturna željeznička logistička mreža
	12:30 – 13:00	4.4. Logistika i logistički izazovi u zračnom transportu / Express logistika
	13:00 – 13:30	Pauza

6. SESIJA: PROIZVODNA I SKLADIŠNA LOGISTIKA (INTRALOGISTIKA)

Mala sala 4	13:30 – 14:00	5.1. Intralogistika
	14:00 – 14:30	5.2. Upravljanje skladištenjem – Cross docking sustav
	14:30 – 14:45	5.3. Integracija skladištenja u logistiku
	14:45 – 15:00	5.4. Unapređenje legislativnog okvira
Velika sala	15:00 – 16:00	Preporuke i smjernice, najava konferencije za 2024. godinu
	16:30 – 20:00	Svečani ručak

Vrijeme je novac

Zastoji i duga zadržavanja na cestovnim graničnim prijelazima sa Republikom Hrvatskom pri obavljanju međunarodnog prijevoza tereta svakodnevno generiraju troškove o kojima se malo govori, a još manje djeluje u cilju njihovog smanjivanja ili eliminiranja

Početkom ove godine Hrvatska gospodarska komora je na svojoj web stranici objavila letak u kojem je navedeno nekoliko interesantnih podataka o efektima ulaska Republike Hrvatske u Schengen zonu. Posebno interesantan je dio u kojem se navodi da

su prosječna zadržavanja na graničnim prijelazima sa Republikom Slovenijom i Mađarskom iznosila dva do tri sata te da su samo po tom osnovu hrvatski prijevoznici tereta imali dodatne troškove od oko 100 eura po prelasku. Navedeno je da su hrvatski prijevoznici tereta

imali oko 1,1 milion prelazaka godišnje, uz procjenu da će ulaskom Republike Hrvatske u Schengen zonu i eliminiranjem zadržavanja na granicama sa spomenutim državama direktna korist za hrvatske prijevoznike iznositi oko 110 miliona eura na godišnjem nivou.

**HRVATSKA
GOSPODARSKA
KOMORA**

SCHENGENSKI PROSTOR

- ima gotovo **430 milijuna** stanovnika
- Hrvatska je **27. država** koja se pridružila prostoru slobodnog kretanja
- **80 posto** robne razmjene Hrvatska ostvaruje sa članicama
- **34,5 milijardi eura** robne razmjene sa članicama u 2022. godini
- **75 posto** turista u Hrvatsku stiže iz zemalja članica

CESTOVNI TERETNI PRIJEVOZNICI

Preko hrvatsko-slovenske i hrvatsko-mađarske granice u ulasku i izlasku u 2021. godini prešlo je **više od 3 milijuna i 200 teretnih vozila i autobusa**, od kojih skoro 35 posto – dakle **1 100 000** prelazaka čine hrvatski prijevoznici.

Prosječno čekanje na prelazak granice dosad je bilo dva do tri sata, tako da je svaki prelazak generirao trošak/izgublenu dobit od oko **100 eura po prelasku** za naše prijevoznike.

Procjenjuje se da će za 5000 međunarodnih cestovnih teretnih prijevoznika s 25 000 kamiona u RH direktna korist od ulaska u Schengen biti veća od 110 milijuna eura na godišnjoj razini.

Procjena troškova zadržavanja teretnih vozila registriranih u Republici Hrvatskoj na graničnim prijelazima za međunarodni cestovni prijevoz tereta Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske

Izneseni podaci i procjene Hrvatske gospodarske komore sami po sebi nameću pitanje o troškovima koji postoje i koji su izazvani zadržavanjem teretnih vozila na graničnim prijelazima za međunarodni cestovni prijevoz tereta Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske. Službeni podaci Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske o broju prelazaka teretnih vozila preko graničnih prijelaza predstavljaju relevantan i zahvalan izvor s obzirom na to da, pored ukupnog broja prelazaka, prikazuju i broj prelazaka teretnih vozila registriranih u Republici Hrvatskoj. Pored toga, prosječno vrijeme zadržavanja na graničnim prijelazima od dva do tri sata po prelasku, koje je zasigurno i duže u slučaju graničnih prijelaza Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, kao

i prouzrokovan trošak po tom osnovu od oko 100 eura, smatrat će se relevantnim za procjenu godišnjih troškova koje imaju prijevoznici tereta.

Podaci iz Tabele 1. pokazuju kontinuiran rast ukupnog broja prelazaka teretnih vozila registriranih u Republici Hrvatskoj preko graničnih prijelaza Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, te da je broj prelazaka (268.631 prelazak) u 2022. godini veći za oko 43% u odnosu na broj prelazaka u 2015. godini (188.342 prelaska). Posmatrajući razdoblje od 2015. do 2022. godine, vidimo da ukupan broj prelazaka teretnih vozila registriranih u Republici Hrvatskoj preko ovih 15 graničnih prijelaza iznosi 1.710.667 prelazaka.

Ako bi se primijenili identični parametri koje je koristila Hrvatska gospodarska komora (zadržavanje od dva do tri sata po prelasku i time izazvan trošak od 100 eura po prelasku), prostom matematskom operacijom došli bismo do rezultata da su u takvim uvjetima proizvedeni troškovi koji se procjenjuju na oko 19 miliona eura u 2015. godini, odnosno na oko 27 miliona eura u 2022. godini. Isto tako, može se procijeniti da ukupni troškovi koje su imali hrvatski prijevoznici zbog zadržavanja na ovim graničnim prijelazima iznose oko 171 milion eura u osmogodišnjem razdoblju (2015-2022), što bi morao biti dovoljan motiv i nadležnim organima u Republici Hrvatskoj da se ovom pitanju posveti potrebna pažnja.

Tabela 1. Pregled ukupnog broja prelazaka teretnih vozila registriranih u Republici Hrvatskoj preko graničnih prijelaza Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske

Broj prelazaka teretnih vozila registriranih u Republici Hrvatskoj po godinama i graničnim prijelazima	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	UKUPAN broj prelazaka teretnih vozila registriranih u R Hrvatskoj (2015-2022)
Gradiška/Stara Gradiška	18.285	17.750	15.304	12.981	11.370	11.187	19.401	20.645	126.923
Šamac/Slavonski Šamac	24.080	28.602	31.322	29.202	26.696	19.485	19.698	22.085	201.170
Brod/Slavonski Brod	21.985	14.736	11.513	22.537	35.550	29.145	26.548	28.039	190.053
Orašje/Županja	32.871	28.291	32.490	33.292	35.954	27.085	26.547	27.792	244.322
Gorica/Vinjani Donji	16.616	19.492	18.839	22.515	24.742	18.769	20.002	22.259	163.234
Kamensko/Kamensko	18.582	19.138	21.293	21.607	24.540	20.446	18.063	20.878	164.547
Izačić/Ličko Petrovo Selo	11.856	12.585	14.359	13.105	13.677	9.172	8.890	9.491	93.135
Gradina/Jasenovac	8.630	10.399	11.331	13.813	12.258	9.617	13.237	13.434	92.719
Bijača/Nova Sela	8.655	9.561	6.110	5.502	5.859	8.154	8.566	9.399	61.806
Velika Kladuša/Maljevac	10.023	10.608	10.517	11.789	13.843	9.067	8.835	8.346	83.028
Brčko/Gunja	4.673	6.519	3.047	4.481	2.931	3.758	5.763	33.301	64.473
Osoje/Vinjani Gornji	3.466	6.974	10.406	12.267	17.084	14.690	18.476	19.546	102.909
Ivanica/Gornji Brgat	5.254	6.316	3.762	9.659	12.860	11.343	10.366	15.722	75.282
Strmica/Strmica	3.366	4.697	4.598	4.050	3.859	3.665	4.602	5.562	34.399
Donji Svilaj/Svilaj	0	0	0	0	0	0	535	12.132	12.667
UKUPNO:	188.342	195.668	194.891	216.800	241.223	195.583	209.529	268.631	1.710.667

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

Procjena troškova zadržavanja svih teretnih vozila na graničnim prijelazima za međunarodni cestovni prijevoz tereta Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske

Tabela 2. Pregled ukupnog broja prelazaka svih teretnih vozila preko graničnih prijelaza Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske

Broj prelazaka svih teretnih vozila po godinama i graničnim prijelazima sa Republikom Hrvatskom	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	UKUPAN broj prelazaka svih teretnih vozila (2015-2022)
Gradiška/Stara Gradiška	142.150	150.209	156.403	166.137	163.747	178.193	224.077	218.855	1.399.771
Šamac/Slavonski Šamac	142.440	147.911	158.542	165.599	193.065	187.511	180.571	153.039	1.328.678
Brod/Slavonski Brod	126.374	124.101	122.188	145.136	163.569	144.863	175.260	162.914	1.164.405
Orašje/Županja	143.135	128.607	146.434	160.488	182.059	162.780	169.909	158.812	1.252.224
Gorica/Vinjani Donji	58.705	72.209	65.787	78.072	82.160	61.393	75.494	69.566	563.386
Kamensko/Kamensko	64.819	68.789	74.365	83.221	84.542	75.562	88.365	93.672	633.335
Izačić/Ličko Petrovo Selo	68.876	72.202	75.651	72.650	77.872	64.360	73.316	66.206	571.133
Gradina/Jasenovac	53.352	61.608	64.044	63.512	57.863	47.656	58.449	58.851	465.335
Bijača/Nova Sela	56.857	64.150	44.338	28.005	31.419	72.396	68.883	58.639	424.687
Velika Kladuša/Maljevac	37.494	38.584	41.650	43.906	50.565	39.104	51.033	49.291	351.627
Brčko/Gunja	22.148	34.766	36.258	40.690	5.831	3.746	5.770	6.303	155.512
Osoje/Vinjani Gornji	3.488	8.014	11.669	13.907	19.112	16.371	19.702	27.463	119.726
Ivanica/Gornji Brgat	6.363	7.219	4.124	13.764	16.627	11.874	10.762	15.520	86.253
Strmica/Strmica	7.217	10.697	8.726	8.608	7.122	6.419	7.267	8.855	64.911
Donji Svilaj/Svilaj	0	0	0	0	0	0	535	70.900	71.435
UKUPNO:	933.418	989.066	1.010.179	1.083.695	1.135.553	1.072.228	1.209.393	1.218.886	8.652.418

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

Prema podacima iz Tabele 2. evidentan je kontinuiran rast ukupnog broja prelazaka teretnih vozila preko graničnih prijelaza Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, kao i činjenica da je u 2022. godini broj prelazaka (1.218.886 prelazaka) povećan za oko 31% u odnosu na broj prelazaka u 2015. godini (933.418 prelazaka). Posmatrajući razdoblje od 2015. do 2022. godine, vidimo da ukupan broj prelazaka teretnih vozila preko ovih 15 graničnih prijelaza za međunarodni cestovni prijevoz tereta iznosi 8.652.418 prelazaka.

Ako bi se ponovo primijenili identični parametri koje je koristila Hrvatska gospodarska komora (zadržavanje od dva do tri sata po prelasku i time izazvan trošak od 100 eura po prelasku),

prostom matematskom operacijom došli bismo do rezultata da su u takvim uvjetima proizvedeni troškovi koji se procjenjuju na oko 93 miliona eura u 2015. godini, odnosno na oko 121 milion eura u 2022. godini. Na isti način se može procijeniti da ukupni troškovi koje su imali međunarodni cestovni prijevoznici tereta zbog zadržavanja na graničnim prijelazima sa Republikom Hrvatskom iznose oko 865 miliona eura u osmogodišnjem razdoblju od 2015. do 2022. godine (u čemu najviše učestvuju bosanskohercegovački prijevoznici, ali i prijevoznici iz Republike Hrvatske sa oko 20% ili 171 milion eura).

Nema nikakve sumnje da će trend povećanja broja prelazaka graničnih

prijelaza sa Republikom Hrvatskom biti prisutan i u narednom periodu, a time i ukupni troškovi zadržavanja, ukoliko se ne smanji vrijeme zadržavanja. U tom cilju, nadležni organi i Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, skupa i zbog obostranog interesa, bi morali pristupiti rješavanju otvorenih pitanja u pogledu broja i statusa graničnih prijelaza te učiniti sve kako bi se unaprijedio način i organizacija rada agencija i službi na carinskim terminalima i graničnim prijelazima. Brzina, pouzdanost i tačnost/pravovremenost su temelj svih poslovnih dogovora/ugovora, jer vrijeme je novac - koji se po tom osnovu dobija ili gubi.

Zijad Sinanović, dipl. ing. saob.

– KONFERENCIJA –
GREEN REVOLUTION

 21.
SEPTEMBAR
2023., SARAJEVO

Poslovne
novine

LRC{BIS} BUSINESS
INTELLIGENCE
SYSTEM

U SARADNJI SA:

Ministarstvo privrede
Kantona Sarajevo

EuroExpress
beza pošte

KAKANJ CEMENT
HEBELBERG CEMENT Group

bh

PRIVREDNA KOMORA
REPUBLIKE SRPSKE

PRIVREDNA/GOSPODARSKA KOMORA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Počela kampanja za izbor 100 najvećih kompanija u Bosni i Hercegovini

Konferencijom za medije održanom 5. jula 2023. godine u Sarajevu, zvanično je počela kampanja za 36. po redu izbor stotinu najvećih kompanija u Bosni i Hercegovini i regionu.

Projekt 100 najvećih, kojeg tradicionalno godišnje organiziraju Poslovne novine i LRC BIS, i ove će godine za rezultat imati objavu finansijskih pokazatelja za više od 1.700 kompanija, prema različitim kriterijima.

Završne račune za 2022. godinu entitetskim agencijama (FIA, APIF i Direkcija za finansije Brčko distrikta BiH) predalo je 38.002 kompanija. Broj firmi se svake godine povećava pa i ove godine imamo uvećanje za 6,3%. „Podaci ovih kompanija obrađeni su za potrebe projekta 100 najvećih u BiH“, rekao je **Emil Kučković**, CEO

Poslovnih novina d.o.o. Sarajevo, uz napomenu da sve podatke za njih obrađuje analitički partner projekta bonitetna agencija LRC. Naglasio je i kako je projekt 100 najvećih odavno prerastao BiH pa će se u štampanoj publikaciji 100 najvećih naći i rang-liste najuspješnijih po prihodu iz zemalja regiona te pozvao i sve kompanije koje nisu rangirane da se pridruže društvu najuspješnijih.

„U Bosni i Hercegovini je u 2022. godini 38 hiljada kompanija predalo završne finansijske izvještaje. Ostvareni prihod je skoro stotinu milijardi KM. Broj kompanija je porastao za nešto više od dvije i po hiljade, a prihodi su rasli sa 80 na 97 milijardi na godišnjem nivou. Ovi pokazatelji govore da je poduzetništvo *in*. Kompanije sa projekta 100 najvećih, njih skoro 700, ostvaruju

skoro 50 posto ukupnog prihoda, odnosno 45 posto ukupne dobiti u BiH. To je veoma bitno naglasiti jer pokazuje važnost ovih kompanija za cjelokupnu privredu BiH“, dodao je Kučković.

„Od ukupnog broja firmi, njih 692 ili 3% manje nego godinu prije našlo se na rang-listama TOP 100 u različitim kategorijama: po prihodu, izvozu i dobiti, a rangiranje smo vršili posebno za velike, srednje i male kompanije. Sve kompanije koje su se našle na listi rangiranih, dakle njih 692, ostvarile su ukupno 48,6 milijardi KM prihoda u 2022. godini, što je više za 27% te ostvarile dobit od 3,3 milijarde, što je više za 20%, naglasila je **Alena Ahmetpahić-Fočo**, direktorica projekta Poslovnih novina d. o. o. Sarajevo.

Kako je dodala, u štampanoj publikaciji 100 najvećih u BiH i regionu ove

godine naći će se i analize 30 industrija i TOP 20 kompanija po ostvarenom prihodu u 2022. u svakoj od navedenih industrijskih grana.

Zdravko Marinković, predsjednik Vanjskotrgovinske komore BiH, koja je suorganizator projekta, iznio je podatak da su kompanije sa liste 100 najvećih (692), koje zapošljavaju 153.031 radnika, ostvarile izvoz od 10,4 milijarde KM, što predstavlja povećanje od 19%.

„Pokazatelji vanjskotrgovinske razmjene za prošlu godinu pokazuju oporavak privrede. Izvozno orijentirane kompanije su motor razvoja domaće ekonomije i neophodna je značajnija podrška jačanju njihove konkurentnosti. Komora će i ubuduće biti spona između privrednika i institucija vlasti kako bi se stvorio bolji poslovni ambijent“, rekao je Marinković.

Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo strateški je partner projekta 100 najvećih u BiH. **Zlatko Mijatović**, ministar privrede Kantona Sarajevo, fokusirao je svoje obraćanje na činjenicu da na području KS ima 1.760 brzorašućih kompanija.

„One su u prošloj godini uprihodovale gotovo 16 milijardi KM, imale dobit veću od 800 miliona i 47.813 zaposlenih. Nama je važno, kao institu-

ciji, da ovakvim kompanijama budemo pomoć pri umrežavanju sa potencijalnim poslovnim partnerima te da im omogućimo dostupnost grantova. Mi ćemo putem javnog poziva dati priliku brzorašućim kompanijama iz Kantona Sarajevo da iskoriste benefite kampanje i projekta 100 najvećih“, rekao je Mijatović.

Priznanje *Prvi u djelatnosti* potvrđuje uspješnost poslovanja i zadovoljstva korisnika. Ekskluzivni partner projekta 100 najvećih, već osam godina zaredom, je kompanija EuroExpress brza pošta. Osnovana prije 15 godina, prešla je put od 20 zaposlenih i deset vozila do kompanije sa 800 zaposlenih i 400 vozila. U okviru društveno odgovorne inicijative za bolje sutra, kompanija je prestala sa upotrebom štampanih tovarnih listova i prešla na digitalne novitete. Poduzeli su još niz koraka u sprječavanju bespotrebno korištenja papira.

„Brojevi i naš odnos prema zaposlenicima i lokalnoj zajednici najbolje govore o uspješnosti naše kompanije i kvalitetu usluga koje pružamo. Možemo istaknuti da tradicionalno podržavamo projekt koji će ove godine obilježiti posebna konferencija pod nazivom Green Revolution“, kazao je **Nenad Šehovac**, direktor službe logistike u kompaniji

EuroExpress brza pošta d. o. o. Banja Luka.

Oficijelno vozilo projekta je, tradicionalno, Porsche. **Armin Mulović**, Brand Manager marke Porsche za Bosnu i Hercegovinu, istakao je u svom obraćanju neophodnost i svrsishodnost uzajamne saradnje na tržištu.

„Porsche Brand, koji polako izlazi iz premium i ide ka luxury segmentu, u Bosni i Hercegovini kontinuirano radi na razvoju i jačanju pozicije. Ovaj projekt Poslovnih novina je odličan primjer kako bi se poslovanje trebalo odvijati. Tu se pronalaze potencijalni klijenti, razmjenjuju iskustva i kontakti i nagrađuju najbolji“, rekao je Mulović, uz napomenu da u narednom periodu, kako i priliči velikim brandovima, na tržište donose dosta noviteta, uz postojeći fokus na električna vozila.

Današnja konferencija bila je uvod u kampanju čije će finale biti septembarska gala svečanost, kada će najuspješnijim, u različitim kategorijama, biti uručena priznanja. Istoga dana će se na jednom mjestu okupiti više od 450 regionalnih lidera, koji će imati priliku učestvovati i razmijeniti mišljenja i iskustva na konferenciji Green Revolution.

FIATA škola špedicije

Najava nove generacije polaznika
za školsku 2023/2024. godinu

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je upravo završila FIATA školu špedicije (ciklus za školsku 2022/2023. godinu)

Proces edukacije u okviru FIATA škole špedicije realizirao se kroz četrnaest (14) modula nastavnog plana i programa, u skladu sa standardima Međunarodnog saveza špediterskih udruženja (FIATA), a uključivao je sljedeće module:

- Uvod u špediterstvo
- Pomorski transport
- Kontejnerizacija i kontejnerski transport
- Zračni transport
- Cestovni transport
- Željeznički transport
- Intermodalni i multimodalni transport
- Nacionalni/međunarodni prijevoz tereta unutarnjim plovnim putevima
- Carinske procedure i INCOTERMS
- Logistika
- Skladištenje i distribucija
- Transportno osiguranje
- Transport opasne robe
- Informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT) u špediterstvu

Nakon što su kandidati odslušali nastavu, organizirali smo polaganje kvalifikacijskih ispita za svih 14 modula te finalnog ispita na kraju škole. Svi kandidati koji su ispunili obaveze u pogledu zadovoljenja kriterija ispita ostvaruju pravo na izdavanje prestižne FIATA diplome, međunarodno priznatog i prepoznatog dokumenta koji služi kao dokaz posjedovanja stručnih kompetencija iz onih oblasti koje čine nastavni program škole.

Šta je FIATA?

FIATA je Međunarodni savez špediterskih udruženja kojeg su 31. maja 1926. godine u Beču (Austrija) osnovali međunarodni špediteri. Sjedište FIATA-e je u Švicarskoj, a ona danas obuhvata približno 40.000 špediterskih i logističkih preduzeća te zapošljava oko 10 miliona špeditersko-logističkih stručnjaka u 150 država. Više informacija možete pronaći na internetskoj stranici www.fiata.com.

Šta je FIATA škola špedicije?

FIATA škola špedicije je program edukacije namijenjen zaposlenicima kompanija iz oblasti špedicije, logistike, vanjske trgovine, transporta, izvoznici, uvoznici i osobama koje žele da se profiliraju u navedenim oblastima. Vanjskotrgovinska komora BiH uspješno organizira FIATA školu špedicije na osnovu postojeće akreditacije koju Komora ima kod Međunarodnog saveza špediterskih udruženja (FIATA), za koju naša institucija prolazi složeni proces validiranja svakih 5 godina. S tim u vezi, imamo obavezu da inoviramo nastavne planove i programe kako bi polaznici škole bili upoznati sa najaktuelnijim temama i oblastima iz modula koji čine FIATA školu špedicije.

Komora za potrebe škole priprema vlastitu literaturu i prezentacije kako bi se i u tom pogledu ispoštovali svi zahtjevi i standardi koje pred nas postavlja Međunarodni savez špediterskih udruženja. S ciljem što kvalitetnije realizacije nastave, angažiramo predavače koji su eksperti u ovoj oblasti i koji su kroz naučni rad i praktično poznavanje tematike dali značajan doprinos razumijevanju materije koja čini jezgru nastavnog plana i programa škole.

U proteklih 15 godina, koliko dugo

radimo na realizaciji FIATA škole špedicije i promoviranju značaja stručnog osposobljavanja u oblasti špedicije, logistike, vanjske trgovine, transporta, izvoza, uvoza i generalno kretanja robe, ponosni smo na broj od preko 500 polaznika škole. Ti polaznici su danas ponosni vlasnici prestižne FIATA diplome iz Švicarske.

Kako bismo išli u korak sa ekonomskim rastom i razvojem te uvođenjem naprednih tehničkih procedura kao što su e-trgovina, e-Freight i e-logistika, od apsolutne je važnosti da se industrija i kompanije mogu osloniti na kvalificirane i obučene eksperte. Koncept cjeloživotnog učenja, koji je definiran kao „sistemsko održavanje i unapređenje znanja, vještina i kompetencija kroz cijeli radni vijek“, predstavlja preduslov za uspjeh industrije.

Validiranje nastavnog plana i programa FIATA škole špedicije

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je u februaru 2023. godine uspješno okončala validiranje nastavnog plana i programa FIATA škole špedicije, koja vodi do izdavanja prestižne FIATA diplome.

Time je završen proces koji je inicirao Logistički institut FIATA-e, a koji je počeo Komorinim podnošenjem aplikacije i prateće dokumentacije FIATA-i u oktobru 2022. godine. Proces ponovne validacije realizira se svake četiri godine, a cilj je osiguranje poštivanja standarda koje FIATA postavlja pred akreditirane centre, odnosno osiguranje provedbe unificiranog nastavnog plana i programa koji je usklađen i identičan u svim zemljama širom svijeta.

Kako se prijaviti?

Prijava učešća u FIATA školu špedicije se vrši popunjavanjem online prijavnog obrasca. Nakon izvršene prijave, kontakt sa polaznikom preuzima voditelj projekta sa potvrdom prijema prijave i daljnjim uputstvima.

Za učešće u FIATA školi špedicije u školskoj 2022/2023. godini je bila predviđena kotizacija u iznosu od 1.800,00 KM (cijena s PDV-om), uz mogućnost plaćanja na 3 rate po 600,00 KM, pri čemu je prvu ratu bilo potrebno uplatiti prije početka nastave. Cijena kotizacije je uključivala:

- edukaciju u skladu sa nastavnim planom i programom (14 modula/dana)
- priručnik FIATA škola špedicije
- elektronske prezentacije (14 modula)
- pribor i radni materijali
- osvježanje na pauzama (za polaznike koji školu pohađaju u učionici)
- FIATA diplomu iz Švicarske (dodjeljuje se nakon položenog finalnog ispita)

Kada počinje nastava i kako izgleda dinamika realizacije nastave?

Početak nastave za školsku 2022/2023. godinu je bio početak oktobra 2022. godine. Dinamika realizacije FIATA škole špedicije predviđa organizaciju ukupno 14 modula kroz period od nekih 7 mjeseci, pri čemu realizacija jednog modula traje jedan radni dan. Dakle, ukupno trajanje škole je 14 dana, pri čemu se držimo dinamike koja predviđa realizaciju 2 modula mjesečno (2 modula/dana mjesečno x 7 mjeseci = 14 modula/dana). Završetak ovogodišnje škole je bio predviđen u maju 2023. godine.

Na koji način se održava nastava?

Nastava se održavala u prostorijama Vanjskotrgovinske komore BiH u Sarajevu, Banjoj Luci i Mostaru.

Studijska posjeta Rijeci, Republika Hrvatska

U sklopu nastave ove školske godine Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je, u saradnji sa Pomorskim fakultetom Rijeka, Lučkom upravom Rijeka, Lukom Rijeka i Adriatic Gate Container Terminalom, organizirala studijsku posjetu Rijeci.

Studijskoj posjeti su prisustvovali polaznici nastave, predstavnici kompanija: STANDARD d. o. o. Prnjavor, ALUMINIJ INDUSTRIJA d. o. o. Mostar, MERIDIAN a. d. Banja Luka, COM TRADE DISTRIBUTION d. o. o. Sarajevo, NATRON-HAYAT d. o. o. Maglaj, EXPRESS COURIER d. o. o. Sarajevo, GABELA LOGISTIC d. o. o. Sarajevo, TTTŠ GORICIANA d. o. o. Matuzići Doboj Jug, ZINKTEKNIK BOSNIA d. o. o. Mostar, UNIS GROUP d. o. o. Ilidža i ASA ŠPED d. o. o. Sarajevo.

Posjetu smo započeli 16. marta 2023. godine na Pomorskom fakultetu Rijeka gdje smo prisustvovali predavanjima prof. dr. Josipa Dujmovića i predstojnika Zavoda za logistiku i menadžment u pomorstvu i prometu dr. sc. Dražena Žgaljića na temu pomorstva i logistike u pomorstvu.

Najzanimljiviji dio predavanja bio je navigacijski simulator i prilika da upravljamo brodom. Radi se o najmodernijem simulatoru koji se intenzivno koristi za obuku studenata, moreplovaca, kapetana i strojara.

Aktivnosti na Pomorskom fakultetu smo završili obilaskom izložbe Carpathia - Titanic. Naime, brod Carpathia je bio na redovnoj liniji Rijeka - New York i prvi je pristigao u pomoć preživjelim sa Titanica. Pomorski fakultet sa ponosom ističe da je preko 30 članova posade broda Carpathia bilo iz Rijeke.

Isti dan smo obišli kontejnerski terminal Adriatic Gate Container Terminal i tu se, uz stručni nadzor i pratnju upravnika terminala, upoznali sa svim njihovim operacijama, od prihvata broda, ukrcaja i iskrcaja tereta, do carinskih i špediterskih procedura.

Drugi dan studijske posjete smo obišli Luku Rijeka i Lučku upravu Rijeka. Tom su nam prilikom predstavnici Lučke Uprave detaljno objasnili sve aktivnosti koje obavljaju i održali pre-

zentaciju prijema i otpreme brodova.

Organizacijom ove studijske posjete Rijeci, Komora je polaznicima FIATA škole špedicije omogućila zanimljiva predavanja na Pomorskom fakultetu, kao i posjetu kontejnerskom terminalu, Luci Rijeka i Lučkoj Upravi, gdje je inače pristup ograničen.

Svečana dodjela diploma

Svečana dodjela diploma za polaznike FIATA škole špedicije - ciklus za školsku 2022/2023. je planirana 8. septembra 2023. godine, dan kada VTKBiH organizira Međunarodnu konferenciju logistike u Bosni i Hercegovini u hotelu Hills na Ilidži.

Javni poziv za upis kandidata

Ovom prilikom želimo da najavimo Javni poziv za upis kandidata u novi ciklus FIATA škole špedicije - školska 2023/2024. godina, koji će biti objavljen krajem augusta na našoj internetskoj stranici www.komorabih.ba i društvenim mrežama.

Kontakt za više informacija

Vaša kontakt osoba za sve dodatne informacije u vezi sa školom je Asim Kraković, voditelj projekta FIATA škole špedicije u Institutu za edukaciju VTKBiH.

Kontakt telefon: 033/566-206

E-mail: asim.krakovic@komorabih.ba

Nadamo se da ćete i vi prepoznati značaj ove edukacije i postati dio velike FIATA porodice.

Asim Kraković

Novi sistem za izdavanje ATA karneta u BiH

ATA karnet je jednostavan međunarodni carinski dokument koji se koristi da bi se pojednostavio privremeni uvoz određenih roba u stranu zemlju (koja je prihvatila Konvenciju o privremenom uvozu) s rokom važenja do jedne godine dana

Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, kao udruženje izdavalac i garantno udruženje za ATA karnet u Bosni i Hercegovini, uvela je novi nacionalni sistem za izdavanje ATA karneta.

Izrada novog nacionalnog sistema za izdavanje ATA karneta je vremenski usklađena sa Globalnim planom tranzicije od papirnih do elektronskih ATA karneta, koji su pripremile u saradnji Međunarodna trgovinska komora (ICC) i Svjetska carinska organizacija (WCO), njihova tijela i radne grupe. U Globalnom planu je navedeno da se očekuje da će određeni broj carinskih organa zemalja članica ATA lanca preći

na digitalne procedure već početkom 2024. godine, a preostala većina između 2024. i 2026. godine. Potpuna digitalizacija se očekuje od 2027. godine.

Korisnici ATA karneta u BiH su i do sada imali mogućnost podnošenja zahtjeva za izdavanje ATA karneta u elektronskoj formi, putem ATA ONLINE APLIKACIJE na internetskoj stranici Komore (komorabih.ba). Međutim, nova aplikacija za podnošenje zahtjeva za izdavanje ATA karneta pruža više opcija nosiocima ATA karneta, poput podnošenja zahtjeva za izdavanje dodatnih listova ATA karneta i zamjenskih ATA karneta, prikazuje status ATA karneta (pokazuje da li je karnet izdat,

da li su carinski organi BiH aktivirali / otvorili/ ATA karnet, da li je karnetu istekao rok važenja, da li je blokiran itd.).

Što se tiče segmenta sistema koji koristi izdavalac, bitno je reći da je novi program za izdavanje ATA karneta integrisan u elektronski sistem za ATA karnete Međunarodne trgovinske komore, u kome su povezana izdavačka udruženja svih zemalja članica ATA sistema i u koji se planira integracija svih carinskih organa. Ovo znači da i izdavačka udruženja mogu pratiti životni ciklus ATA karneta detaljnije, npr. vidjeti kada je ATA karnet aktiviran, kada uvoz izvršen pomoću ATA karneta nije razdužen, te kontaktirati nosioca kako bi se privremeni uvoz pravilno razdužio.

Najvažnija karakteristika novog programa je mogućnost izdavanja elektronskih ATA karneta. Ovo znači da će od početka 2024. godine bh. nosiocima ATA karneta koji budu privremeno

ATA karnet - pasoš za robu

uvozili robu u zemlje čiji su carinski organi digitalizovali oblast ATA karneta u potpunosti, pa prema tome prihvataju samo elektronske ATA karnete, STK BiH izdati elektronski ATA karnet.

Nosioci ATA karneta će sve procedure od podnošenja zahtjeva za izdavanje ATA karneta, njegovog preuzimanja pa sve do pripreme carinskih transakcija obavljati u digitalnoj formi.

Životni ciklus digitalnih ATA karneta odvijaće se na sljedeći način:

- nosilac ATA karneta elektronski podnosi zahtjev za izdavanje ATA karneta udruženju izdavacu ATA karneta (U BiH je to Spoljnotrgovinska komora BiH) putem ATA online aplikacije;
- nosilac prima neophodne podatke za preuzimanje naručenog ATA karneta (PIN kod, broj i ID ATA karneta ili QR kod) te ga preuzima u svoj pametni telefon koristeći aplikaciju ATA Carnet app. Ukoliko je potrebno, nosilac može podijeliti karnet sa svojim zastupnikom. Iz sigurnosnih razloga, podaci su šifrovani;
- kada prelazi granicu, nosilac ATA karneta ili njegov zastupnik prvo tre-

baju aktivirati (otvoriti) ATA karnet kod bh. carinskih organa. Prvi korak je otključavanje preuzetog ATA karneta i davanje bh. carinskom službeniku transakcionog koda ili QR koda na skeniranje. Nakon toga nosilac ukucava u odgovarajuće polje verifikacioni kod koji je dobio od carinskog službenika (ili skenira QR kod);

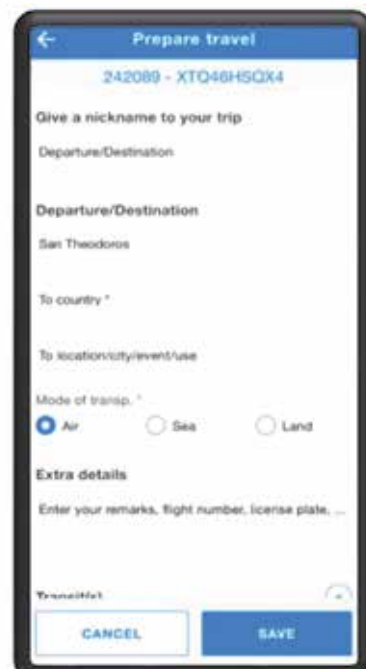
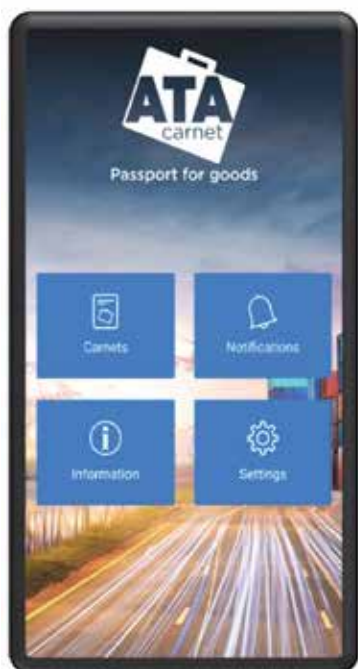
- nakon aktiviranja ATA karneta, nosilac ATA karneta ili njegov zastupnik pripremaju deklaraciju (popunjavaju kupon za izvoz iz BiH, a poslije toga i kupon za uvoz u zemlju privremenog uvoza) koristeći ATA Carnet app te daju carinskom službeniku transakcioni kod ili QR kod kako bi se izvršio privremeni izvoz (a kasnije uvoz, ponovni izvoz i uvoz);
- kada carinici skeniraju QR kod (ili unesu transakcioni kod u sistem) i pregledaju podatke unesene u kupon ATA karneta, donose odluku o tome da li roba može ući (ili napustiti) carinsku teritoriju zemlje privremenog uvoza (ili izvoza) te izvršavaju carinsku transakciju, koja se zatim upisuje u carinski sistem a potvrda u vidu

verifikacionog koda (ili QR koda) se šalje nosiocu ili njegovom zastupniku na pametni telefon.

S obzirom na to da carinski organi svih zemalja članica ATA sistema neće biti spremni za digitalnu obradu elektronskih ATA karneta u isto vrijeme, ATA karneti u papirnoj formi će biti u upotrebi sve dok zemlje privremenog izvoza (odnosno izdavanja ATA karneta) i zemlje privremenog uvoza robe po ATA karnetu ne digitalizuju ovu oblast u potpunosti.

Ovo znači da će se u BiH nastaviti izdavati ATA karneti u papirnoj formi, paralelno sa izdavanjem digitalnih ATA karneta, sve dok carinski organi BiH ne budu spremni otvoriti elektronski ATA karnet i digitalno obaviti carinske transakcije, kao i dok zemlje u koje bh. nosilac ATA karneta privremeno uvozi robu ne budu u potpunosti digitalizovale ovu oblast.

Ivana Knežević

Značaj intelektualnog kapitala u razvoju organizacije

Najbitniji dio kompanije, ustanove ili organizacije su ljudski resursi. Ljudski resursi, njihova znanja, sposobnosti, vještine i kompetencije su ključni faktori uspješnog poslovanja i djelovanja svake kompanije, organizacije ili institucije. Dakle, intelektualni kapital je najbitniji kapital kojim određena organizacija raspolaže, a menadžment ljudskih resursa čini neizostavni dio ukupne egzistencije i daljnjeg djelovanja i funkcionisanja modernih poslovnih i organizacijskih subjekata.

Do polovine 1980-ih godina odnos važnosti materijalnog i nematerijalnog kapitala iznosio je 70:30, dok se početkom 1990-ih godina ovaj odnos drastično promijenio te se danas u omjeru 70:30 važnost daje nematerijalnom

kapitalu, odnosno ljudskim resursima.

Kako bi nadmašile konkurenciju, kompanije se okreću ljudima koji uz pomoć svojih znanja i vještina ispunjavaju radne zadatke, a time i zadane ciljeve kompanije, organizacije ili ustanove. Da bi ovaj veoma kompleksan proces tekao u željenom pravcu, moderne organizacije su razvile odjel ili službu za ljudske resurse/potencijale koji djeluje u tri pravca: upravljanje, planiranje i pribavljanje ljudskih resursa.

„Ključ modela ekonomskog rasta predstavlja adekvatnu zalihu ljudskog kapitala.“

Paul Romer

Upravljanje ljudskim potencijalima se javlja još početkom razvoja ljudske civilizacije a nastavkom njenog kontinuiranog razvoja mijenjaju se oblici i metode upravljanja u svim vrstama organizacija u kojima učestvuju ljudi.

Razvoj menadžmenta veže se uz istraživanja Hawthorne E. Mayoa i saradnika provedena početkom dvadesetog vijeka kada se došlo do saznanja o važnosti stavova, međuljudskih odnosa i stila rukovođenja. Visoka povezanost između dohotka i obrazovanja te uopšte privrednog rasta dokazana je u nizu istraživanja. Japan je opštu pismenost i visoko obrazovanje iskoristio kao sredstvo za sticanje konkurentskih sposobnosti. Međutim, privredna uspješnost te zemlje, često apostrofirana kao uzor, iza svoje filozofije menadžmenta ima

„Vi ne razvijate posao - Vi razvijate ljude a oni razvijaju posao.“

Zig Ziglar

vijekove tradicije, kulture, obrazovanja i građenja odnosa.

Savremena ekonomska teorija ulaganje u ljudske potencijale ne gleda kao trošak, već kao investiciju jer su ljudski potencijali najbitnija karika svakog uspješnog poslovanja.

Intelektualni kapital je proizvod sistemskog učenja koji obuhvata sposobnosti, vještine, iskustvo, kreativnost, inovativnost, kulturu i motivaciju zaposlenika. Intelektualni kapital se može definisati kao „inteligentna organizacija“ koja proizvodi ideje, projekte, inovacije, strategije, znanje, teorije, interna pravila i zakone...

Za pristup i egzistenciju u globalnom privrednom sistemu ključnu ulogu ima-

ju aktuelna znanja, informacije, sposobnosti i vještine zaposlenika. Tehnološki napredak se odnosi na nekoliko važnih promjena unutar organizacije: zaposleni će imati više odgovornosti za rad, radit će se uglavnom s timovima ljudi, jačat će uloga menadžera kao trenera, snižavat će se organizacijska struktura i povećavati dostupnost informacione baze. U okolnostima u kojima je najvažnije proizvoditi potrošače a ne profit, događa se i proces formiranja ne samo vanjskog nego i unutrašnjeg marketinga koji podrazumijeva uspješno zapošljavanje, obrazovanje i motivisanje zaposlenika.

U upravljanju ljudskim potencijalima individualan se pristup smatra

neophodnim. Zadatak upravljanja ljudskim potencijalima je da se individualnim pristupom uspiju nadvladati eventualne poteškoće do kojih bi moglo doći zbog izražene osobnosti pojedinaca, koji istu unose u organizaciju te na taj način mogu uticati na organizacijske ciljeve. Menadžeri koji su zaduženi za ljudske potencijale trebaju znati kako prepoznati moguće probleme te potaknuti pozitivnu, kreativnu energiju kod zaposlenika. Upravljanje ljudskim potencijalima ima zadatak otkriti, razviti i pokrenuti ljudske potencijale za realizaciju ciljeva organizacije, a da pri tomu rad i lična ulaganja zaposlenika ne predstavljaju frustracije, nego lično zadovoljstvo. Postoji velika vjerovatnoća da će se pojedinac u određenoj situaciji i u određenim okolnostima ponašati na određeni način pa je zato poželjno osigurati takve okolnosti. Još uvijek se često pogrešno smatra da je rad s ljudima posao kadrovske politike. To je posao menadžera jednako kao i drugi poslovi upravljanja, i to zato što se rad s materijalom, strojevima i svime ostalim u organizaciji može ostvariti samo s ljudima.

Uspješan razvoj intelektualnog kapitala leži u moderno oblikovanim službama za ljudske resurse (strateški partner top menadžmentu) sa kompetentnim menadžerima za ljudske resurse, programima edukacija, motivacije, praćenja razvoja, analiza i uspješnog strateškog planiranja. Što je najvažnije, potrebno je preći iz tradicionalnog modela kadrovske službi u model inovativnog oblika službi ili odjela za ljudske resurse, odnosno iz „administratora“ u „kreatora“. Udio poslova administracije treba da se smanjuje a udio savjetovanja i strategija znatno da raste. U fokusu rada službi treba biti izgradnja jakog poslovnog identiteta u svim njegovim segmentima koji utiču na internu i eksternu prepoznatljivost i omogućavaju organizacijama da podignu efikasnost zaposlenika, ostvare pozitivnu organizacijsku klimu i prostor za napredovanje zaposlenika na svim nivoima, smanje fluktuaciju i nepoželjne odlaske iz organizacije, povećaju pripadnost organizaciji te postanu prepoznatljivi i interesantni za nove zaposlenike primjenjujući programe adekvatnog selektiranja i uvođenja, odnosno socijalizacije (onboarding) novih zaposlenika.

Jasmin Hasančević

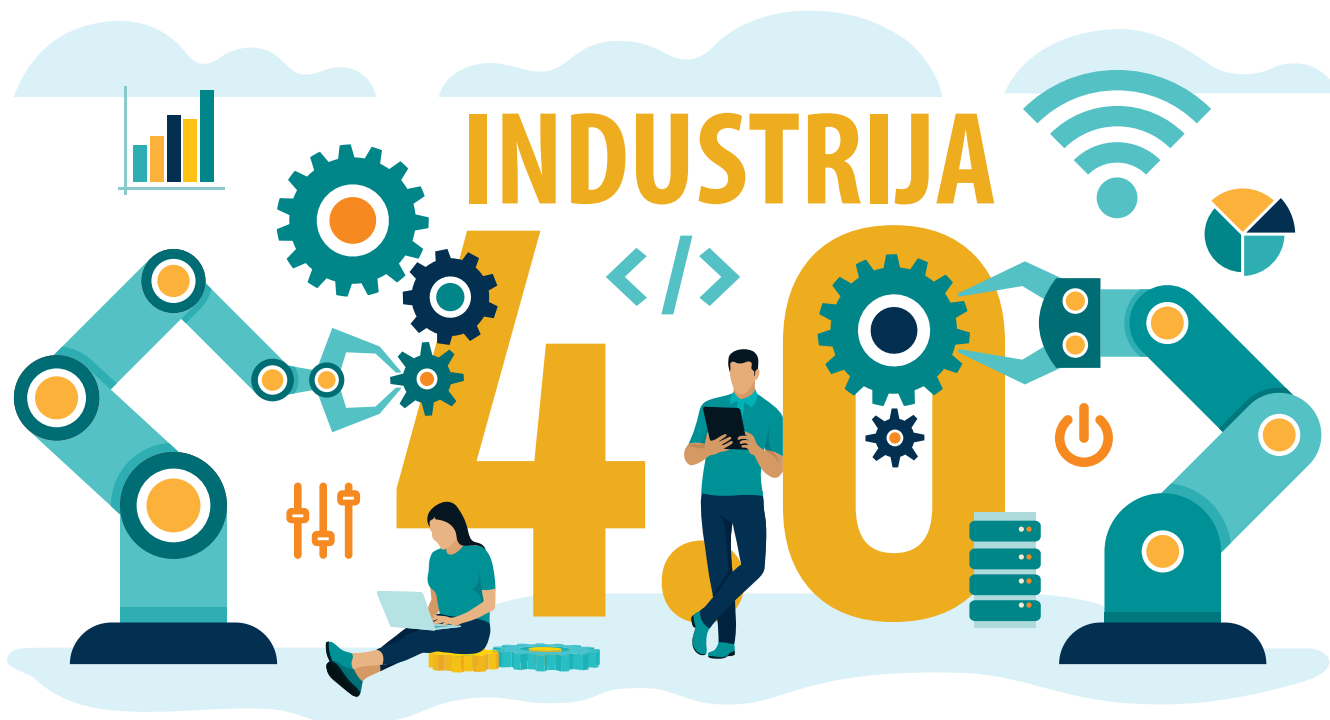
O autoru

Jasmin Hasančević, direktor ICC-a (International creativity company), ima 22 godine iskustva u korporativnom upravljanju, preko 600 održanih seminara i radionica u BiH i inostranstvu, tri EU certifikata (slovenački, austrijski i francuski) za upravljanje ljudskim resursima i komercijalne vještine, a radio je i na razvoju nekoliko evropskih brendova.

U organizaciji Vanjskotrgovinske komore BiH, g. Hasančević je održao seminare „Korporativni identitet i profesionalna komunikacija“, „Inovativne vještine prodaje i pregovaranja“ i „Menadžment promjene“. Seminar koji je pobudio najviše interesa poslovne zajednice bio je „Upravljanje ljudskim resursima - inovativni evropski modeli“ pa je nakon Sarajeva isti seminar održan i u Banjoj Luci, Mostaru, Brčkom i Bugojnu.

Dobru poslovnu saradnju sa g. Hasančevićem Komora planira nastaviti do kraja godine organizacijom najmanje dva seminara na temu upravljanja ljudskim resursima.

Industrija 4.0 i njene mogućnosti

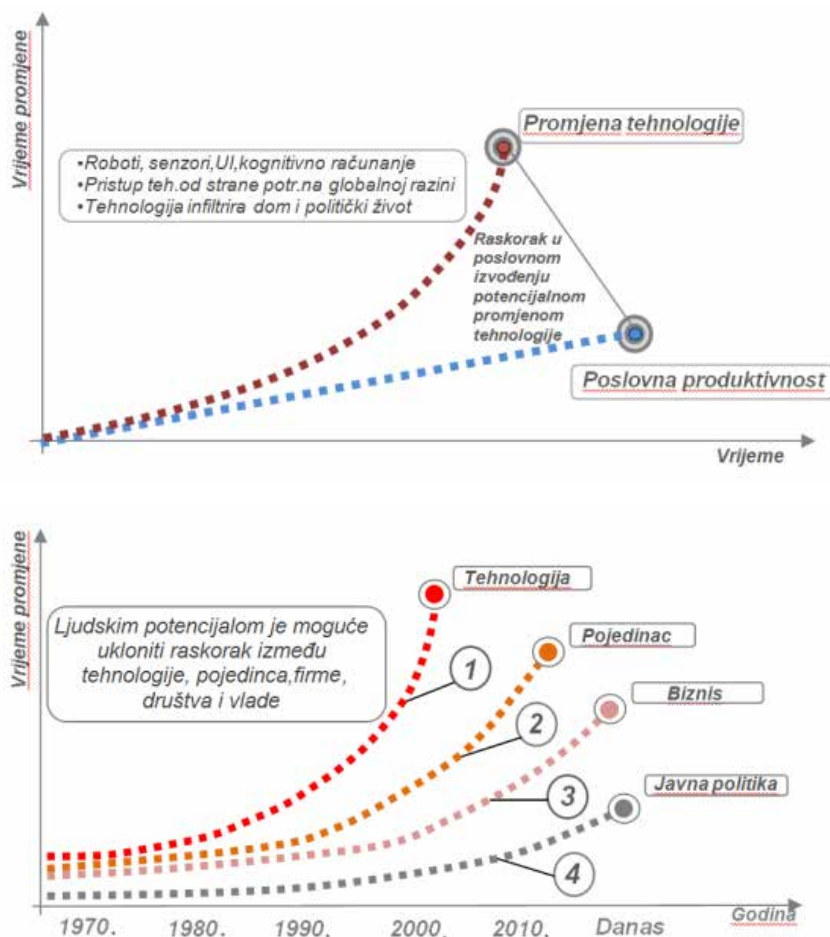
Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, u saradnji sa Društvom za robotiku u Bosni i Hercegovini, organizirala je edukacionu radionicu „Bazne tehnologije i implementacija Industrije 4.0“. Na radionici, održanoj u maju, govorilo se o mogućnostima koje pruža Industrija 4.0 u današnjem savremenom poslovnom okruženju sa aspekta unapređenja konkurentnosti kompanija, sa osvrtom na digitalizaciju, robotiku, 3D štampanje, vještačku inteligenciju i primjere iz prakse

Industrija 4.0 i njene mogućnosti za implementaciju

U prošlosti smo imali tri industrijske revolucije: prvu 1784. godine (parni stroj), drugu 1870. godine (električna energija) i treću 1969. godine (internet, IT sistemi, elektronika, automatizacija), koje su promijenile proces proizvodnje, ali i naše društvo i način života generalno. Danas se nalazimo u toku četvrte industrijske revolucije, a naziv „Industrija 4.0“ dala joj je grupa stručnjaka (Henning Kagermann, Lukas & Wahlster) na sajmu u Hanoveru u

Njemačkoj aprila 2011. godine. Prema nekim istraživačima, ideja je zasnovana na konceptu kompjuterski integrisane proizvodnje (CIM), razvijene 1970-ih (prema Happacher, 2013), međutim ideja se zasniva na konceptu pod nazivom sajber-fizički sistemi (Cyber-Physical Systems - CPS). Radi se o samorganizovanim i decentralizovanim sistemima koji su međusobno povezani i komuniciraju sa drugim članovima lanca. Četvrta industrijska revolucija ili Industrija 4.0 već je prisutna oko nas, ali sam njen koncept nije rasprostranjen. Implementacijom Industrije 4.0 će se

poboljšati mnogi aspekti ljudskog života u svim segmentima, jer će doći do promjene u poslovnim paradigmatima i modelima proizvodnje, što će se odraziti na sve nivoe proizvodnih procesa i lanaca snabdijevanja, uključujući sve radnike u proizvodnom procesu do menadžera, dizajnere sajber-fizičkih sistema i kupce kao krajnje korisnike. Svjedoci smo velikih promjena u svim industrijskim granama - pojavljuju se nove poslovne metode, preoblikuju proizvodni sistemi, potrošnja, isporuka i transport, a sve zahvaljujući implementaciji novih tehnoloških otkrića koja pokrivaju: ro-

Slika 1: Raskorak između tehnoloških promjena i poslovne produktivnosti, raskorak između tehnoloških promjena, pojedinaca, kompanija i javne politike

botika i automatizacija, internet stvari (IoT), 3D štampa, pametni senzori, radiofrekventna identifikacija (RFID) itd. Strategija implementacije Industrije 4.0 se sastoji u prilagođavanju industrijske proizvodnje potpuno pametnoj automatizaciji, a to znači uvođenje metoda samo-automatizacije, samo-konfiguracije, samostalnog dijagnosticiranja i otklanjanja problema, spoznaje i inteligentnog donošenja odluka. Sa druge strane, pred nama su mnogi izazovi, kao što su pitanja promjene poslovnih paradigmi, pravna pitanja, planiranje ljudskih resursa, pitanje sigurnosti, pitanje standardizacije i mnoga druga. Moramo kazati da uspjeh ili neuspjeh implementacije Industrije 4.0 leži u rukama svih učesnika u lancu, od proizvođača do kupca kao krajnjeg korisnika. Ne mogu a da ne citiram jednog od osnivača Industrije 4.0, njemačkog prof. dr. Henninga Kagermanna koji kaže:

„Fabrika budućnosti kombinuje ogromnu količinu fleksibilnosti s optimalnim

korištenjem resursa. Industrija 4.0 pruža šansu Njemačkoj da ojača našu ulogu proizvođača i dobavljača Business-IT. Ohrabrujuće je vidjeti da sve zainteresovane strane počnu djelovati u bliskoj suradnji s platformom Industrije 4.0.“

Prije nego nabrojim nedostatke Industrije 4.0, nabrojat ću njene prednosti. To su: smanjenje pritiska na radnike, prilagođavanje proizvodnje, orijentacija na individualne zahtjeve kupca, nove vrijednosti B2B usluga, povećana konkurentnost, efikasna upotreba raspoloživih resursa, usmjerenost na produktivnost, spremnost na nove izazove na domaćem i stranom tržištu.

Kako i svaka industrijska revolucija, Industrija 4.0 ima i svoje nedostatke. Oni su: manjak obezbjeđenja zaštite podataka, kontinuirana nabavka i održavanje infrastrukture, složeni i skupi tehnički standardi. U ruralnim područjima nedostatak predstavljaju i slaba pokrivenost širokopojasnim internetom, radnici needukovani za korištenje

infrastrukture te dodatna oprema za zaposlenike (znanje o IT sistemima), dok je glavni nedostatak uvjerenje kompanija da ulažu u infrastrukturu i primjenu Industrije 4.0.

Osnovni nedostatak u primjeni Industrije 4.0 je prikazan na Slici 1.

Kao što vidimo sa slike, promjena tehnologije se odvija po eksponencijalnoj a poslovna produktivnost po linearnoj funkciji, tako da se javlja raskorak u poslovnom izvođenju tehnoloških promjena koji se mora smanjivati. Sa desne strane prikazane slike vidimo da pojedinac ima najmanji otpor tehnološkim promjenama i prvi ih prihvata, dok je na zadnjem mjestu javna politika. Brzi napredak imat će one zemlje koje u što kraćem roku smanje raskorak između ove dvije krivulje.

Potrebno je stvoriti okvir za razmišljanje o Industriji 4.0 koja opisuje ključna pitanja i naglašava moguće odgovore. Drugim riječima, potrebno je pružiti platformu za poticanje javno-privatne saradnje i partnerstva o pitanjima koja se javljaju u vezi sa tehnološkom revolucijom. U svim sredinama, pa tako i u industriji, neophodna je interakcija i saradnja kako bi se stvorio pozitivni pomak u implementaciji Industrija 4.0 i omogućilo pojedincima i grupama iz svih krajeva koji učestvuju u implementaciji da imaju korist od tekućih transformacija. Naši najveći potencijali u Bosni i Hercegovini su mladi ljudi i mlade kompanije a mi im moramo obezbijediti: više saznanja o proizvodnim procesima, povezanost unutar organizacije kompanija, mogućnost optimizacije proizvodnog procesa putem stalnog prikupljanja vanjskih i unutarnjih podataka, veću povezanost kompanije sa kupcima i prilagođavanje proizvodnih procesa zahtjevima kupca. Kada su radnici u pitanju, neophodno ih je dodatno edukovati i obučiti u informaciono-komunikacionim tehnologijama, uključiti ih u inovacijske procese (kao što su uključene mlade kompanije za izradu softvera), uvesti nove vrste interakcije između čovjeka i mašine tako da je radnik što manje prisutan unutar tvornice, koristiti tehnologiju M2M, obezbijediti podršku za pametne potpomognute sisteme, napraviti decentralizaciju strukture itd. Na početku 21. vijeka umreženost se smatrala luksuzom, no svakim danom postaje sve bitnije imati pristup internetu i biti u stanju komunicirati s cijelim svijetom.

U Industriji 4.0 digitalni i stvarni svijet su povezani. Radne mašine, radna mjesta i ljudi će konstantno izmjenjivati informacije putem interneta. Proizvodnja s međusobno umreženim proizvodnim mašinama postaje skladna, mašina u svakom trenutku dobiva informaciju o operacijama na ostalim mašinama, vremenu dolaska određenog dijela do nje i slično. Mi, prije svega, moramo uspostaviti horizontalnu i vertikalnu integraciju u kompaniji. Horizontalna integracija je uobičajeno prepoznata kao optimizirani tok sirovine i informacija od različitih dobavljača u globalnom lancu vrijednosti prema krajnjim korisnicima. Povezani IT sistemi prate potrebe za sirovinama u svim koracima na globalnom nivou pa se temeljem tih informacija mogu kreirati planovi proizvodnje i dobavljačima, u realnom vremenu, prosljediti zahtjevi o potrebnim komponentama i sirovinama u proizvodnom procesu. Smjernice za uspostavu lanca vrijednosti kod nas u BiH su: obrazovanje i edukacija, uvođenje novih sistema za prilagođavanje, upravljanje životnim ciklusom proizvoda koji je podržan kroz globalni lanac vrijednosti, umrežavanje proizvodnih procesa u realnom vremenu (vertikalna povezanost), umrežavanje kompanija u globalnom lancu i međusobna saradnja, umrežavanje svih računara, uspostava širokopojasne mreže (cloud computing), računarstva u oblaku, analitičkih sistema, kibernetičke sigurnosti, M2M rješenja, sigurnih terminala itd.

Uloga robotske tehnologije i njen značaj za kompanije

Prema istraživanju Međunarodne federacije robotike (International Federation of Robotics - IFR), primjena robota u svijetu se svake godine povećava, tako da je u 2021. godini brojka dostigla vrijednost od 571.000 jedinica industrijskih robota u svijetu, što je za 31% više nego u 2020. godini. Za vrijeme pandemije koronavirusa 2019. i 2020. primjena je bila smanjena na oko 400.000 jedinica industrijskih robota. Ukupni broj robota instaliranih u svijetu svake godine se povećava po eksponencijalnoj funkciji i u 2021. godini je dostigao vrijednost od 3,45 miliona jedinica industrijskih robota. Za samo 5 godina, povećanje ukupne implementa-

cije je iznosilo 14%. Predviđanja su da će se narednih godina primjena industrijskih robota u svijetu dodatno povećati, tako da se predviđa u 2025. godini implementacija od oko 690.000 jedinica robota. Preko 50% robota u svijetu instalirano je u dvije industrije - elektro/elektronici i automobilske. Na prvom mjestu po primjeni industrijskih robota je Azija, na drugom mjestu je Evropska unija, a na trećem Amerika. Od država prednjači Kina koja je u 2021. godini implementirala 268.000 jedinica robota (od 571.000 jedinica industrijskih robota), dok je ostatak svijeta implementirao 249.000 jedinica robota. Tri su razloga zbog kojih je Kina na prvom mjestu u svijetu po implementaciji industrijskih robota već posljednjih sedam godina:

- kineska vlada je usvojila strategiju „Made in Kina 2025“ kojom žele do 2025. godine biti najrazvijenija tehnološka zemlja u svijetu. Strategiju su podijelili u tri perioda (drugi period je do 2039. godine a treći period do 2049. godine);
- Kina je na prvom mjestu po proizvodnji vozila u svijetu (oko 30% svjetske proizvodnje) i među prvim po proizvodnji elektroničkih uređaja, a poznato je da se u ove dvije industrije najviše implementira robotska tehnologija;
- cijena rada radnika u Kini posljednjih godina raste. Tako je sa 5 eura po satu ona povećana na 15 eura po satu, dok cijena rada robota po satu opada i danas iznosi ispod 10 eura po satu. U Evropskoj uniji cijena radnika je oko 30 eura po satu.

Gdje je Bosna i Hercegovina?

Ako se zapitamo gdje je Bosna i Hercegovina kada je u pitanju robotizacija proizvodnih procesa, moram kazati da sve do unazad nekoliko godina naša zemlja uopšte nije bila na listi zemalja koje prati Međunarodna federacija robotike. Danas se BiH nalazi na listi, ali sa jako malim brojem implementiranih robota (ispod 100 jedinica robota na godišnjem nivou). Ni u susjedstvu nije mnogo bolja situacija pa je implementacija u odnosu na nas samo malo povećana u Hrvatskoj i Srbiji, dok Slovenija odskoče u odnosu na ove tri zemlje. Osnovni razlog za to je fabrika automobila „RENO“ u kojoj se primjenjuju roboti. U Makedoniji i Crnoj Gori stanje

je identično kao i kod nas.

Mi smo u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine proveli istraživanje u Bosni i Hercegovini o zastupljenosti robota u proizvodnim procesima. U istraživanju smo obuhvatili 176 kompanija, odnosno mikro, mala, srednje velika i velika preduzeća koja posluju u djelatnostima: metalne i elektroindustrije, drvne i grafičke, prehrambene, hemijske, industrije tekstila, odjeće, kože, obuće, ugostiteljstvu te građevinarstvu (ispitivanje je izvedeno pomoću ankete na koju su odgovarali tehnički direktori i menadžeri kompanija).

Na pitanje „Upotrebljavate li industrijske robote u proizvodnji?“, 73% je odgovorilo NE, 21% je odgovorilo DA, dok je 6% dalo odgovor NIJE MI POZNATO. Ovo ukazuje na jako nisku implementaciju industrijskih robota u proizvodnim procesima Bosne i Hercegovine. Međutim, postoje i pozitivni primjeri. Navest ću dvije kompanije koje vrše edukaciju osoblja za upotrebu industrijskih robota i implementaciju robota u proizvodnim procesima. Jedna je tuzlanska kompanija „DKR - Njemački centar za robotiku“, naslonjena na njemačku kompaniju „KUKA“, najveću njemačku kompaniju za proizvodnju robota koju je kupila jedna kineska kompanija. Druga je sarajevska kompanija „DIZ-ART“. Zasiurno postoji još kompanija u Bosni Hercegovini koje implementiraju robote u svojim proizvodnim procesima.

Krajnji cilj četvrte industrijske revolucije u kojoj se trenutno nalazimo je doći do „pametnih fabrika“, što će se vremenom sigurno i postići, jer se razvoj i implementacija naprednih tehnologija ne može zaustaviti. Sve oko nas postaje „pametno“ i živjet ćemo u pametnom okruženju. Već danas nadgledamo i upravljamo uređajima na daljinu (npr. uključujemo svjetlo u kući, grijanje, klimu, sa mobitela kontroliramo objekte itd.). Da nam je neko prije 20 godina rekao da će vozilo ili motor ići bez vozača ne bismo mu vjerovali, ali to je danas stvarnost. U budućnosti svaka domaćica će imati servisnog robota koji će joj pomoći oko kućanskih poslova kao što su pranje rublja i sudova, usisavanje, pravljenje hrane itd. Stoga i mi moramo nove generacije edukovati u tom pravcu. Drugim riječima, moramo što prije pristupiti promjeni i refor-

mi obrazovnih sistema za tehnologije i budućnost koja dolazi.

Današnja uloga robotike u Bosni i Hercegovini je zanemarena. Jedan od razloga je veliki broj nezaposlenih radnika u Bosni i Hercegovini, dok je drugi razlog činjenica da su potrebna jako velika investiranja za aplikaciju robotskih sistema. Tako, naprimjer, jedan robot za paletiranje pića u fabrici koja proizvodi flaširano piće košta oko pola miliona konvertibilnih maraka. Kratkoročno gledano to je veliki iznos novaca, međutim dugoročno će se ta investicija isplatiti jer će robot zamijeniti četiri radnika koji obavljaju teške i zamarajuće poslove. Kao drugi primjer možemo navesti strane zemlje koje svoju metalnu proizvodnju (recimo, izradu zavarenih konstrukcija) prebacuju u našu zemlju zbog jeftine radne snage. Međutim, problem nastaje kada ti radnici nakon određenog broja godina počnu obolijevati zbog loših uslova rada jer će njihovo liječenje snositi naša država (obično ti ljudi obolijevaju od karcinoma pluća).

Neophodno je da robotiku u Bosni i Hercegovini počnemo uvoditi u obrazovne sisteme osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, kao i da osiguramo i opremimo laboratorije. To je budućnost za naš mladi naraštaj. Učešće bh. kompanija u svjetskoj ekonomiji i novim tehnološkim trendovima zahtjeva jaku orijentaciju prema inovativnom društvu i digitalizovanim proizvodnim procesima zasnovanim

na naučnom i tehnološkom razvitku. Taj naučni i tehnološki razvitak zahtjeva da je radno okruženje otvoreno za inovacije, da ima sposobnost za razvoj intelektualnog vlasništva te spremnost na prilagodbu novim vrstama poslova, novim ekonomskim modelima, održivom razvoju, novom zakonskom okviru i etičkim normama, socijalnoj osjetljivosti uslijed tehnološkog razvoja itd. Samom primjenom novih tehnologija koje čine stub Industrije 4.0, a one su: cloud computing, robotika i automatizacija, pametni senzori, 3D štampači i RFID, došlo bi do preporoda u našim kompanijama tako da bi došlo do poboljšanja fleksibilnosti, povećanja produktivnosti, optimizacije procesa donošenja odluka, energetske iskoristivosti, horizontalne i vertikalne integracije, kibernetičke sigurnosti, novih poslovnih modela itd. Najveći izazov za menadžere kompanija bit će kako odrediti koje podatke prikupiti, kome dati na uvid informacije dobijene iz tih podataka te kako iskoristiti te informacije za najbolje odluke.

Prvenstveni cilj svakog vođe kompanije je digitalizirati kompaniju, što bi za posljedicu imalo rast konkurentnosti, produktivnosti, zaposlenosti, iskoristivosti tvorničkih resursa i ukupne bruto dodane vrijednosti. Kako industrijski tako i servisni roboti nisu prijetnja bh. društvu i radnoj snazi i nije potrebno imati strah od robota. Roboti, kao i svaka mašina odnosno mehatronički sistem, služi ljudima da ih oslobodi

poslova koji su teški, monotoni i opasni po zdravlje. Recimo, da se industrijski roboti nisu primijenili u proizvodnim procesima izrade automobila, te bi poslove i danas obavljali radnici a mi bismo imali veliki broj invalida i bolesnih čije bi troškove liječenja snosili oni koji rade. Zanimljiv je primjer kada su Georg Devol i Joseph Engelberger 1954. godine izmislili industrijskog robota i patent ponudili Nijemcima. Oni ga nisu prihvatili jer razmišljaju ovako: ako instaliram robota, ostaju mi tri radnika bez posla. Patent su ponudili Japancima i oni su ga prihvatili jer je njihovo razmišljanje drugačije: ako instaliram robota, tri radnika oslobađam teških poslova, edukujem ih i oni dobiju veća primanja i lakša radna mjesta. I dan danas u Japanu ima veći broj instaliranih robota u odnosu na Njemačku tako da ih Njemačka ne može dostići i danas proizvode veći broj automobila gdje su u proizvodne procese najviše instalirani roboti. Dok svijet razvija Industriju 4.0, Japanci razvijaju četvrtu robotsku revoluciju u kojoj žele razviti servisne robote za pomoć starim i iznemoglim osobama. Naime, Japan ima izrazito staru populaciju i svaki stariji senilni čovjek uz sebe veže četiri zdrava čovjeka da brinuo oko njega. Tu bi ulogu trebali da preuzmu servisni roboti. Na povećanu svjetsku primjenu robota treba gledati pozitivno jer će i kod nas doći do povećanja broja radnih mjesta, a ljudi će raditi lakše i bolje plaćene poslove. Implementacija Industrije 4.0 je jedini

način da prestanemo biti država koja se cijeni po jeftinoj i odgovornoj radnoj snazi. Kako promijeniti tu sliku? Kao i svaka država, i mi moramo napisati i usvojiti strategiju razvoja i implementacije Industrije 4.0 u kojoj će biti postavljeni ciljevi i razrađeni planovi kako do tih ciljeva doći. Kina je, recimo, usvojila strategiju „Made in Kina 2025“ prema kojoj žele do 2025. godine postati jedna od tehnološki najrazvijenijih zemalja u svijetu. Vremenom sve spomenute nove tehnologije postaju jeftinije i pristupačnije. Mi smo zemlja koja ima mladu dijaspору koja je u razvijenim zemljama već savladala najnovije tehnologije i moramo joj stvoriti okruženje da razvijaju biznis u BiH. Moramo stalno vršiti edukaciju kako ljudi u proizvodnim procesima tako i menadžera kompanija, jer nas u budućnosti očekuju pametni proizvodni procesi, pametne fabrike, pametni automobili, pametni frižideri, pametni uređaji, pametne kuće i gradovi i sl. Da bismo sve to mogli koristiti moramo se kontinuirano obrazovati i edukovati.

Mi u ANUBiH posjedujemo određene podatke o stepenu robotizacije i digitalne transformacije u Bosni i Hercegovini jer provodimo projekte iz implementacije Industrije 4.0 u proizvodnim procesima Bosne i Hercegovine i održavamo konferencije i radionice iz ove oblasti. U ove su projekte uključene zemlje zapadnog Balkana, tako da imamo informacije o tome dokle su došle susjedne zemlje. Također, ANUBiH će se pridružiti evropskom projektu „European Manufacturing Survey (EMS)“ koji predstavlja najveće evropsko istraživanje o proizvodnim aktivnostima. U njega su već uključene Slovenija, Hrvatska i Srbija. Naša je obaveza da nakon uključanja u ovaj projekt provedemo istraživanje sa konkretnim podacima o robotizaciji i digitalnoj transformaciji u BiH, nakon čega ćemo dobiti konkretne podatke. Pored robotizacije, u obzir će se uzeti zastupljenost svih baznih tehnologija Industrije 4.0 u proizvodnim procesima kao što su: internet stvari (IoT), veliki podaci (Big Data), računarstvo u oblaku (Cloud Computing), 3D štampanje, pametni senzori, radiofrekventna identifikacija (RFID), virtuelna i proširena stvarnost (AR), umjetna inteligencija (AI), napredni bezbjednosni sistemi, Cyber-Physical Sistemi (CPS) itd.

Više je problema koji koče automatizaciju i robotizaciju proizvodnih procesa u Bosni i Hercegovini, a ovo su neki od njih:

- strah od neznanja, što je i prirodno;
- skupoća industrijskih robota zbog čega su ih mogle implementirati samo velike kompanije sa ostatkom dohotka;
- nedovoljna edukacija kadrova za ove tehnologije (to se sada mijenja i već imamo kadrove koji su u mogućnosti implementirati ove tehnologije i održavati ih);
- razvojem kolaborativnih robota daje se mogućnost malim i srednjim kompanijama da implementiraju robote, jer je cijena implementacije i njima prihvatljiva, a njihovo je programiranje pojednostavljeno;
- država mora stimulisati kompanije da krenu u potpunu automatizaciju i digitalizaciju kako bi bile konkurentne na globalnom tržištu.

Razvijene svjetske zemlje ubrzano idu u pravcu implementacije Industrije 4.0 kako bi njihove kompanije bile konkurentne na globalnom tržištu. Zato svaka zemlja ima i svoju strategiju implementacije Industrije 4.0 za koju izdvajaju ogromna sredstava. Robotika je osnovna tehnologija Industrije 4.0 i iz godine u godinu doći će do povećanja implementacije industrijskih i servisnih robota, jer je nemoguće drugačije doći do „pametnih fabrika“. Isto tako, i u Bosni i Hercegovini će se svake godine povećavati primjena robota, jer će rasti cijena rada radnika i kompanije će početi implementirati robote da smanje troškove i ostanu konkurentne na tržištu.

Digitalizacija industriji donosi veću fleksibilnost i produktivnost proizvodnje te kraće vrijeme do izbacivanja finalnog proizvoda na tržište, čime se povećava konkurentnost industrije. Sa druge strane, sve više se briše granica između proizvoda i usluga koje proizvođač omogućava korisnicima. Današnja renesansa industrije se zasniva na integraciji digitalne proizvodnje (industrije) i tržišta.

Edukaciona radionica je bila dobra prilika za razmjenu znanja i iskustva u području Industrije 4.0.

Ključne poruke sa edukacione radionice za implementaciju Industrije 4.0 su:

- Industrija 4.0 postaje najvažniji model razvoja, ne samo u industriji već i u ostalim privrednim granama;
- Industrija 4.0 razvija i gradi novi poslovni model svake organizacije;
- modeli Industrije 4.0 (za SMEs i velike organizacije) pomažu da se u lancima nabavke/ispоруke ostvare dodatne vrijednosti proizvoda;
- prerađivačka industrija sa svojom privrednom strukturom u industriji (SMEs) može značajno da unaprijedi svoju industriju implementacijom Industrije 4.0;
- Industrija 4.0 zahtjeva novi model obrazovanja inženjera (inoviranje obrazovnih programa o Industriji 4.0 na fakultetima, prije svega inženjerske struke);
- sve navedeno čini okvir za razvoj i izgradnju inovativne i savremene industrije prema modelima Industrije 4.0.

I na kraju da zaključimo rečenicom: „*Obrazovni sistem 21. vijeka treba da pripremi mlade ljude za poslove koji još ne postoje kako bi koristili tehnologije koje još nismo ni otkrili, a za konkurentnost koja će biti globalna.*“

Razlog za ovakav zaključak leži u činjenici da u USA deset poslova, koji se danas najviše traže, nije ni postojalo prije deset godina. Osim toga, poznato je da se svake dvije godine odnosno jedne godine tehnološke informacije udvostruče te da već danas zaposlenik u tehnološki razvijenim zemljama mijenja posao više od 10 puta u radnom vijeku jer su generičke i IK tehnologije sve prisutnije.

Prof. dr. Isak Karabegović

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
INSTITUT ZA EDUKACIJU

Vaša adresa za edukaciju

Certifikati za sistem upravljanja prema
ISO 9001:2015 i ISO 14001:2015

BAZENI ZA DJECU

Bazeni za djecu (također poznati kao bazeni za plivanje, bazeni za veslanje i bazeni na napuhavanje) su bazeni za igru čija je maksimalna dubina vode 400 mm. Namijenjeni su maloj djeci i mogu sadržavati elemente za igru kao što su predmeti na napuhavanje ili predmeti u obliku životinja, te mogu uključivati i djelomično zatvorene prostore, usporedive s malim kućama.

Zašto su bazeni za djecu opasni?

Mala djeca se mogu utopiti u maloj količini vode. Zbog svoje tjelesne građe lako se mogu prevrnuti u vodu, na primjer kada sjede u bazenu, naginju se da gledaju u vodu ili posežu za nekim predmetom. Kada se to dogodi, obično ne prskaju i ne zovu u pomoć. Djeci nedostaje znanje da prepoznaju rizik i vještine kako bi se izvukli iz nevolje. Zato

je i najplića voda za njih potencijalno opasna po život.

Sigurnosni zahtjevi za bazene za djecu s maksimalnom dubinom vode 400 mm

Bazeni za djecu čija je maksimalna dubina vode 400 mm se smatraju sigurnim ukoliko ispunjavaju sigurnosne zahtjeve propisane u bosanskohercegovačkim standardima BAS EN 71-8:2019 Sigurnost igraćaka - Dio 8: Igračke za podsticanje aktivnosti namijenjene kućnoj uporabi i BAS EN 71-1+A1:2019 Sigurnost igraćaka – Dio 1: Mehanička i fizička svojstva.

Prema standardu BAS EN 71-8:2019, igračka za slobodnu aktivnost je igračka za upotrebu u domu u kojoj noseća struktura ostaje nepomična tokom aktivnosti te koja je namijenjena sljedećim aktivnostima djeteta: penjanju, skakanju, ljuljanju, klizanju, njihanju,

vrtnji, puzanju ili bilo kojoj kombinaciji tih aktivnosti. Primjeri takvih igraćaka su ljuljačke, tobogani, vrtuljci, okviri za penjanje, kućice za igru izrađene od krutih materijala, bazeni za djecu maksimalne dubine vode 400 mm.

Bazeni za djecu s maksimalnom dubinom vode 400 mm mogu biti napunjeni zrakom (na napuhavanje) ili mogu biti izrađeni od savitljive plastike ili platna koje je pričvršćeno na okvir.

Bazeni za djecu koji nisu na napuhavanje nakon ispitivanja statičkim opterećenjem ne smiju imati opasne oštre ivice ili vrhove ili male dijelove koji u potpunosti stanu u cilindar za male dijelove, što se ispituje u skladu sa standardom BAS EN 71-1+A1:2019.

Na bazenima za djecu sa zidovima na napuhavanje svi otvori za napuhavanje zraka moraju biti u skladu sa zahtjevima za igračke na napuhavanje specficiranim u standardu BAS EN 71-1+A1:2019.

Pored navedenih zahtjeva, bazeni za djecu moraju imati propisana upozorenja i oznake. Uz svaki bazen također mora biti priloženo uputstvo za montažu i instalaciju i uputstvo za održavanje.

Upozorenja i oznake

Igračka za slobodnu aktivnost ili njeno pakiranje moraju, prema potrebi, sadržavati upozorenja u vezi s minimalnim i/ili maksimalnim dobom korisnika, minimalnom i/ili maksimalnom težinom korisnika te je li igračka za slobodnu aktivnost namijenjena za upotrebu u zatvorenom ili na otvorenom. Ovim upozorenjima prethodi riječ: „Upozorenje“ ili „Upozorenja“ i moraju biti jasno vidljiva potrošaču prije kupovine.

Bazen ili njegovo pakiranje mora imati sljedeće upozorenje:

„Upozorenje. Samo za kućnu upotrebu.“

Upozorenje mora biti jasno vidljivo pri kupovini.

Također, bazeni za djecu moraju imati znak za obavezno postupanje i

sljedeće upozorenje:

„Upozorenje. Nikad ne ostavljajte dijete bez nadzora – opasnost od utapanja“

Visina znaka za obavezno postupanje ne smije biti manja od 40 mm.

Upozorenje na bazenu mora biti neizbrisivo i lako čitljivo i u boji koja je u suprotnosti sa tijelom bazena i mora biti postavljeno ispod ili sa strane znaka obaveznog postupanja. Poštujuse boje znaka za obavezno postupanje na igrački za slobodnu aktivnost. Znak za obavezno postupanje i upozorenje moraju biti jasno vidljivi odrasloj osobi koja nadgleda upotrebu bazena.

Pakovanje bazena mora sadržavati sljedeće informacije:

- „Djeca se mogu utopiti u vrlo malim količinama vode. Ispraznite bazen kad se ne koristi.“

- „Ne postavljajte bazen na beton, asfalt i slične tvrde površine.“

Reklamna kopija ili grafika ne smiju navoditi ili implicirati da će dijete biti sigurno u takvoj igrački ako se ostavi bez nadzora.

Uputstva za montažu i instalaciju trebaju sadržavati upozorenja, oznake i sve druge informacije navedene na bazenu i ambalaži, informacije o kupovini ili informacije navedene na etiketama igračkaka. Igračke koje potrošač treba sastaviti moraju biti popraćene odgovarajućim uputama za sastavljanje, uključujući crteže. Također, u uputstvu se navode i posebne informacije koje se odnose na primjerene površine na koje treba da se postavi igračka, na primjer da igračka ne smije biti postavljen na beton, asfalt ili bilo koju drugu tvrdu površinu.

Bazeni za djecu, maksimalne dubine vode 400 mm, sa zidovima na napuhavanje moraju biti popraćeni uputstvom za održavanje u kojima se skreće pažnja na potrebu vršenja provjera i održavanja glavnih dijelova u redovitim inter-

valima, ističući da ako se te provjere ne izvrše, igračke se mogu prevrnuti ili na drugi način postati opasne. Preporuke za održavanje se navode uz isticanje da je od posebne važnosti da se iste poštuju na početku svake sezone, kao i u redovitim intervalima tokom sezone upotrebe. Uputstvo za održavanje bazena uključuje preporuku da se često mijenja voda u bazenima (naročito po vrućem vremenu) ili kada je primjetno kontaminirana te da se neispravni dijelovi zamijene u skladu s uputstvima proizvođača.

Kako bazeni za djecu postaju jeftiniji i popularniji, rizik od utapanja za malu djecu raste. Jasna, vidljiva, lako čitljiva i razumljiva upozorenja imaju za cilj povećanje efikasnosti u sprječavanju nezgoda i obaveza je proizvođača da su navedena, kao i da su uputstva za montažu i održavanje priložena uz igračku. Agencija za nadzor nad tržištem Bosne i Hercegovine je, zajedno s nadležnim inspekcijama, provela nadzor ovih proizvoda na tržištu Bosne i Hercegovine. Najčešće utvrđene neusklađenosti odnosile su se na to da upozorenja i/ili uputstva za montažu i održavanje nedostaju ili nisu na jednom od jezika u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini. Imajući u vidu značaj upozorenja i oznaka na igračkama i u uputstvima za montažu i održavanje, poslovni subjekti ne bi smjeli izbjegavati svoje odgovornosti i zakonske obaveze po tom pitanju.

Tekst pripremila

Lidija Lovrić, dipl. ing. kem.

Stručni savjetnik,

Agencija za nadzor nad tržištem BiH

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE
СПОЉНОТРГОВИНСКА КОМОРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
FOREIGN TRADE CHAMBER OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

RED OVI VOZ NJE ANALIZA TRŽIŠTA FIATA ŠKOLA ISTRŽIVANJE POSLOVNE MISIJE PODACI
EDUKACIJA SAJMOVI B2B SUSRETI
ZASTUPANJE INTERESA BAZE IZVOZNIČIMA
BH PRIVREDE POSLOVNE INFORMACIJE
KONFERENCIJE STRUČNI SKUPOVI STRUKOVNA UDRUŽENJA
POTVRDE STRUČNI SKUPOVI PODACI O VANJSKOTRGOVINSKOJ RAZMJENI TIR KARNET PROMOCIJA CERTIFIKATI PODRŠKA IZVOZNIČIMA
EEN MREŽA ATA ARBITRAŽNI SUD PROMOCIJA JAVNA SEMINARI/ŠKOLE SAVJETI OVLAŠTENJA

RED OVI VOZ NJE ANALIZA TRŽIŠTA FIATA ŠKOLA ISTRŽIVANJE POSLOVNE MISIJE PODACI
EDUKACIJA SAJMOVI B2B SUSRETI
ZASTUPANJE INTERESA BAZE IZVOZNIČIMA
BH PRIVREDE POSLOVNE INFORMACIJE
KONFERENCIJE STRUČNI SKUPOVI STRUKOVNA UDRUŽENJA
POTVRDE STRUČNI SKUPOVI PODACI O VANJSKOTRGOVINSKOJ RAZMJENI TIR KARNET PROMOCIJA CERTIFIKATI PODRŠKA IZVOZNIČIMA
EEN MREŽA ATA ARBITRAŽNI SUD PROMOCIJA JAVNA SEMINARI/ŠKOLE SAVJETI OVLAŠTENJA

RED OVI VOZ NJE ANALIZA TRŽIŠTA FIATA ŠKOLA ISTRŽIVANJE POSLOVNE MISIJE PODACI
EDUKACIJA SAJMOVI B2B SUSRETI
ZASTUPANJE INTERESA BAZE IZVOZNIČIMA
BH PRIVREDE POSLOVNE INFORMACIJE
KONFERENCIJE STRUČNI SKUPOVI STRUKOVNA UDRUŽENJA
POTVRDE STRUČNI SKUPOVI PODACI O VANJSKOTRGOVINSKOJ RAZMJENI TIR KARNET PROMOCIJA CERTIFIKATI PODRŠKA IZVOZNIČIMA
EEN MREŽA ATA ARBITRAŽNI SUD PROMOCIJA JAVNA SEMINARI/ŠKOLE SAVJETI OVLAŠTENJA

www.komorabih.ba

info@komorabih.ba

+387 33 566-222

Branislava Đurđeva 10, 71000 Sarajevo